

Oppilaan ”Mitä sulle kuuluu?”
hyvinvointikeskustelut opettajan työvälineenä

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi (YAMK)
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin
edistäminen
Syksy 2018
Merja Koskinen
Henna Pohjoisvirta

Tiivistelmä

Tekijä(t) Koskinen, Merja Pohjoisvirta, Henna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK Sivumäärä 76 sivua ja 9 liitesivua	Valmistumisaika Syksy 2018
Työn nimi Oppilaan ”Mitä sulle kuuluu” hyvinvointikeskustelut opettajan työvälineenä		
Tutkinto Sosionomi (YAMK)		
Tiivistelmä <p>Tämän kehittämishankkeen idea syntyi Me-koulukehittämisestä Lohjalla ja Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelman tavoitteista. Hyvinvointikeskustelut ovat olleet Lohjan Järnefeltin alueen kouluissa kokeilu, jota lähdimme kehittämään malliksi. Hyvinvointikeskustelumallin kehittämiseksi kartoitimme Ylöjärven Metsäkylän yhteiskoulun opettajien kokemuksia Yhteispelin mukaisista juttutuokioista. Kehittämishankkeessa ja hyvinvointikeskustelumallissa tuotiin esille oppilaiden ja opettajien ääni.</p> <p>Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda malli opettajien hyvinvointikeskusteluihin (1lk – 9lk) oppilaiden kanssa. Tarkoituksena oli, että oppilaan hyvinvointi lisääntyy oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutuksen avulla. Kehittämishankkeen lähestymistavaksi valikoitui toimintatutkimus ja aineistonkeruumenetelminä käytettiin oppilaiden ja opettajien webropol -kyselyä sekä opettajien ryhmähaastattelua. Teoreettinen viitekehys muodostuu pedagogisen hyvinvoinnin sekä myönteisen tunnistamisen mallista.</p> <p>Kehittämishankkeen tulosten mukaan opettajat pitivät hyvinvointikeskustelua tärkeänä työvälineenä ja oppilaalle merkityksellisenä asiana. Hyvinvointikeskusteluille tulisi osoittaa selkeä tavoite ja merkitys. Asianmukaisesta resursoinnista ja johtamisesta tulisi vastata esimiestasolla. Kehittämishankkeen tuloksista käy ilmi, että osalle oppilaista ei löydy koulusta aikuista, jonka kanssa voisi keskustella. Hyvinvointikeskustelu tarjoaa mahdollisuuden jokaisen oppilaan kohtaamiseen. Oppilaat toivoivat keskusteluilta luottamuksellisuutta, ymmärrystä, tasa-arvoisuutta, kuuntelemista ja positiivisia asioita.</p> <p>Kehittämishankkeen tuloksena syntyi oppilaan osallisuutta tukeva hyvinvointikeskustelumalli, joka on pedagogisen hyvinvoinnin ja myönteisen tunnistamisen väline. Hyvinvointikeskustelun tarkoituksena on oppia tuntemaan oppilas, korostaen oppilaan kuulluksi tulemistä ja tasa-arvoisuutta. Hyvinvointikeskustelu tarjoaa oppilaalle myönteisen vuorovaikutus- ja kohtaamiskokemuksen opettajan kanssa sekä tukee oppilaan osallisuutta.</p>		
Asiasanat Hyvinvointi, osallisuus, myönteinen tunnistaminen		

Abstract

Author(s) Koskinen, Merja Pohjoisvirta, Henna	Type of publication Master's thesis	Published Autumn 2018
	Number of pages: 76 pages, 9 pages of appendices	
Title of publication The Students' "How are you?" Welfare Evaluation Discussions as a Teaching Tool		
Name of Degree Master's Degree Programme in Promoting Welfare of Children and Young People		
<p>This development project was inspired by a WE-school development project in Lohja and from the objectives of the <i>Programme to address reform in child and family services</i>. Welfare evaluation discussions have been held in the school of Järnefelt in Lohja which were then developed into a model. In order to develop this model the teachers' experiences of discussions used in the <i>Together at School</i> intervention programme were surveyed. The surveyed teachers were from Metsäkylä comprehensive school in Ylöjärvi. The students' and teachers' voices were considered in the development project and in the welfare evaluation discussion project.</p> <p>The objective of the development project was to create a model for welfare evaluation discussions held between teachers and their students in the years 1 to 9 of primary school. The main goal of the model was to increase the students' wellbeing as a result of the interaction between the student and the teacher. Operational research was chosen as the method of the study. Students' and teachers' Webropol-questionnaires together with teachers' group interviews were used as the data collection method. A theoretical frame of reference is formed from the models of pedagogical welfare and positive recognition.</p> <p>The results of the development project show that teachers attach great importance to welfare evaluation discussions as a tool and that such evaluations are important to students as well. As such, it is important to clearly point out the purpose and importance of the welfare evaluation discussions. In addition, the managerial level should be held accountable for proper use of resources and leadership. The results of the development project show that some students do not have an adult in schools to whom they could talk to. Welfare evaluation discussions offer an opportunity for interacting with students on an individual level. The students desired: confidentiality, understanding, equality, being heard, and positive feedback from the discussions.</p> <p>As a result of the development project a welfare evaluation discussion model was formed. The model focused on supporting the students' participation as a tool for pedagogical welfare and positive recognition. The aim of the welfare evaluation discussion model is become individually acquainted with the student by focusing on equality and making the student heard. As such, the welfare evaluation discussion offers the student a positive interaction and encounter with the teacher and additionally supports the student's participation.</p>		
Keywords Welfare, Participation, Positive Recognition		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN KOHDEORGANISAATIOT	5
2.1	Lohja ja Ylöjärvi yhteistyökumppaneina	5
2.2	Me-koulu, jossa kukaan ei syrjäydy.....	5
2.3	Yhteispeli- hanke	6
3	KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA, TAVOITE JA TARKOITUS	8
3.1	Kehittämishankkeen tausta.....	8
3.2	Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus	9
3.3	Aiheeseen johdattelevat aikaisemmat tutkimukset	10
4	HYVINVOINTI KOULUSSA	13
4.1	Hyvinvoinnin määrittelyä	13
4.2	Koulun rooli hyvinvoinnin edistäjänä	15
4.3	Pedagoginen hyvinvointi	18
4.4	Myönteinen tunnistaminen.....	27
5	TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT	30
5.1	Kehittämishankkeen tutkimuksellinen lähestymistapa	30
5.2	Kehittämishankkeen aineiston keruu.....	31
5.3	Aineiston analyysimenetelmä	33
6	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS.....	34
6.1	Kehittämishankkeen eteneminen	34
6.2	Aineiston keruu	37
6.3	Aineiston analyysi	40
7	TULOSTEN ESITTELY	45
7.1	Koulun olosuhteet (having)	45
7.2	Sosiaaliset suhteet (loving).....	48
7.3	Mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being)	49
7.4	Terveys ja fyysinen jaksaminen (health)	52
7.5	Myönteinen tunnistaminen.....	53
8	HYVINVOINTIKESKUSTELUMALLI -OPETTAJAN TYÖVÄLINE	56
8.1	Hyvinvointikeskustelumallin teoreettinen viitekehys ja toimintaohjeet.....	56
8.2	Pedagogisen hyvinvoinnin väline	56
8.2.1	Koulun olosuhteet (having).....	57
8.2.2	Sosiaaliset suhteet (loving)	58

8.2.3	Mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being).....	60
8.2.4	Terveys ja fyysinen jaksaminen (health).....	61
8.3	Myönteisen tunnistamisen väline.....	62
8.4	Yhteenvetoa hyvinvointikeskustelun rakentumisesta.....	64
9	KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI, EETTISYYS JA JATKOKEHITYSEHDOTUKSET	67
9.1	Prosessin arviointi.....	67
9.2	Eettisyys ja luotettavuus	69
9.3	Hyvinvointikeskustelumallin arviointi	70
9.4	Kohti keskustelevaa kouluarkea: ehdotukset jatkokehittämiseksi	71
10	POHDINTA.....	72
	LÄHTEET	76
	LIITTEET.....	83

1 JOHDANTO

”... hän oli monta päivää semmonen halus olla ninku erityisen kiltti niin se on varmaan se kun oli semmonen läheisyyden kokemus opettajan kanssa”

(Opettaja)

”Muistan kerran, kun seitsemännellä luokalla meidän luokan ohjaajamme oli sanonut että minulla on hyvä sydän ja että ymmärrän vahvasti eron oikeasta ja väärästä. Nuo sanat ovat pysyneet mielessäni siitä päivästä lähtien ja niillä on ollut suuri vaikutus siihen miten näen asiat ympärilläni.”(Oppilas)

Hyvinvointipolitiikka on Suomessa ollut uudistusten keskiössä. Puhe hyvinvoinnin vastuusta ja vastuun jaosta julkisen sektorin osalta on ollut usein keskustelun aiheena. Uudistuksessa on peräänkuulutettu yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen vastuuta hyvinvoinnista. Yhteiskunnassamme on ollut näkyvillä julkisen vastuun vetäytymistä ihmisten hyvinvoinnin turvaajana. (Hyvinvointi 2015, 20.) Miten hyvinvointiyhteiskunta pystyy vastaamaan muuttuvaan yhteiskuntaan, moniarvoistumiseen ja monimutkaistumiseen, jossa muun muassa syrjäytyminen ja yhteisvastuun heikkeneminen koetaan haasteina. Kykeneekö se luomaan uuden yhteisöllisyyden muuttuvaan yhteiskuntaamme ja vastaamaan sen erilaisiin tarpeisiin. (Hyvinvointi 2015, 16-17.)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) tavoitteeksi on asetettu lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantaminen vuoteen 2025 mennessä. LAPE -muutosohjelma on yksi hallituksen kärkihankkeista. Tavoitteena on, että lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuus on lisääntynyt, eriarvoisuus vähentynyt sekä erilaisuus ja monimuotoisuus huomioidaan paremmin. Yhtenä tavoitteena on myös osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen vahvistaminen. (Halme, Hedman, Ikonen & Rajala 2018, 5.)

Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsauksen (2018, 12-13) mukaan Suomen hyvinvointia uhkaavat syntyvyyden lasku, muuttoliike ja väestön ikääntyminen. Yhteiskunnallista epävarmuutta lisäävät luonnon katastrofit. Keskeisenä hyvinvointiin liittyvänä käsitteenä nähdään kokemukset osallisuudesta, merkityksellisyydestä ja yhteisöllisyydestä. Hyvinvoinnissa korostuu yhdenvertaisuus ja tasa-

arvoisuus osallisuuden ja vaikuttamisen näkökulmasta, myönteinen kohtaaminen, jotta syrjäytyminen voitaisiin ennaltaehkäistä.

Hyvinvointia uhkaavia tekijöitä lapsen ja nuoren näkökulmasta ovat muun muassa yksinäisyys, kiusaaminen ja syrjintä. Syitä kiusatuksi tulemiseen on kouluterveyskyselyn mukaan (2017) yhteys alentuneeseen elämänhallinnan tunteeseen, tyytyväisyyteen ja ahdistuneisuusoireisiin. Nämä liittyvät perhetilanteeseen, oppimisvaikeuksiin, omaan terveyteen (fyysiseen ja henkiseen) kuin myös yksinäisyyteen. (Halme ym. 2018, 17-22.)

Myös kansallisesti huoli oppilaiden hyvinvoinnista on herännyt. Useat kouluampumiset ovat olleet viimevuosien aikana uutisissa. Muistamme vielä Jokelan kouluampumisen, jonka jälkeen aselakia tiukennettiin, mutta edelleen nuoret ovat vailta mielenterveyspalveluja. Mielenterveyspalvelujen tarve on kasvanut valtavasti. Kouluissa on kiinnitetty huomiota turvallisuuteen sekä kiusaamisen ennaltaehkäisyn suunnitelmiin (esimerkiksi Kiva-koulu). Kouluterveyskysely (2017) tuo esille lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita.

Opinnäytetyön ja kehittämishankkeen idea syntyi Me-koulukehittämisestä Lohjalla. Kouluissa pilottikokeiluna toteutetut hyvinvointikeskustelut herättivät kiinnostuksemme, koska ne vastaavat hallituksen kärkihankkeeseen ja siinä olevaan LAPE-muutosohjelmaan osallisuuden lisäämisestä sekä kiusaamisen ennaltaehkäisystä. Perusopetuksen (Opetushallitus 2014b) sekä esiopetuksen (Opetushallitus 2014a) uusien opetussuunnitelmien ilmestyttyä maaperä oli otollinen tälle kehittämishankkeelle. Lisäksi Me- säätiö aloitti Lohjalla pilottihankkeen Me –koulukehittämisestä.

Me-säätiön ovat perustaneet Supercell- peliyrityksen Ilkka Paananen ja Mikko Kodisoja. Säätiön pääasiallinen tarkoitus on tukea yhdenvertaisuutta edistäviä ja syrjäytymistä ehkäiseviä hankkeita. Me-säätiö on sopinut Lohjan kaupungin kanssa Me-koulukehittämisen käynnistämisestä vuosina 2017-2019 neljässä alakoulussa ja yhdessä yläkoulussa. Tavoitteena on estää lasten ja nuorten syrjäytymistä puutumalla ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Näissä pilottikouluissa on käynnistynyt ja valmisteilla useita kokeiluja. (Me-säätiö 2018.)

Me-koulukehittäminen on käynnistynyt tammikuussa 2017 Lohjan Järnefeltin yläkoulussa sekä Ristin, Karjalohjan, Rauhalan ja Maksjoen alakouluissa (Me-säätiö

2018). Kehittämishankkeen tavoitteena on kehittää malli, jossa opettaja käy yksilölliset hyvinvointikeskustelut jokaisen oppilaan kanssa. Hyvinvointikeskustelut eroavat kasvatuskeskusteluista siten, että niiden tarkoituksena ei ole puuttua oppilaan epäasialliseen käyttäytymiseen. Lohjalla hyvinvointikeskustelu on ollut kokeilu, jonka toivomme jäävän elämään yleiseksi toimintamalliksi kouluille. Hyvinvointikeskustelujen tarkoituksena on lisätä oppilaiden ja opettajien välistä dialogia ja vuorovaikutusta liittyen oppilaiden hyvinvointiin. Ajatuksena on voimavarakeskeinen keskustelumalli, jossa oppijalla on mahdollisuus vaikuttaa opettajaan ja oppijaymmärrys lisääntyy. Vuorovaikutus korostuu nykyaikaisessa globalisoituvassa yhteiskunnassa, erilaiset ryhmätyöt, vuorovaikutus, keskusteleva oppiminen ja erilaiset yhteistyön muodot edellyttävät lapsilta riittävää sosioemotionaalisten taitojen hallintaa. Koulun tehtävä on edistää tasa-arvoisuutta sekä vähentää eriarvoisuutta yhteiskunnassa (Opetushallitus 2014a, 14). Hyvinvointikeskustelulla voidaan tukea lasten ja opettajan välistä vuorovaikutusta sekä edistää lasten sosioemotionaalista kehitystä.

Toimivan mallin kehittämiseksi keräsimme kokemustietoa opettajan ja oppilaan välisistä keskusteluista sekä opettajien ja oppilaiden näkemyksiä siitä, miten kohtaamisen hetkiä ja keskusteluja voidaan kehittää.

Ylöjärvellä on kehitetty Yhteispeli-hanke, jonka tarkoituksena on vahvistaa kouluissa lämpimiä ihmissuhteita, kuulluksi tuleamista ja osallisuutta, selkeyttä ja ennakoitavuutta sekä osaamisen ja onnistumisen tukea ja iloa. (Lindblom, Kampman, Ojala & Solantaus, 2015, 223.) Yhteispelin yhtenä osa-alueena ovat opettajan ja oppilaan väliset juttutuokiot (Kampman, Solantaus, Anttila, Ojala, & Santalahti 2015, 82 - 84). Kiinnostuimme myös kuulemaan Ylöjärven opettajien kokemuksia näistä juttutuokioista, olisiko kokemuksista hyötyä hyvinvointimallin kehittämiseen?

Kehittämishankkeessa keräsimme kokemustietoa kyselyin opettajilta Yhteispelin mukaisista juttutuokioista Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoululta. Ylöjärvellä opettajan ja oppilaan väliset juttutuokiot ovat olleet käytössä jo pidempään ja malli on juurtunut käytännöiksi. Tämän vuoksi Ylöjärven opettajien kokemukset voivat olla hyödyllisiä hyvinvointikeskustelumallia rakennettaessa. Haastattelimme Lohjalta Järnefeltin alueen koulujen opettajia, jotka ovat mukana Me-koulukehittämisessä. Lisäksi teimme kyselyn Lohjan Järnefeltin alueen 6. ja 9. luokkalaisille oppilaille.

Kyselyn avulla saimme oppilaan kokemustietoa opettajan kanssa käydyistä keskusteluista. Oppilaiden näkemyksiä, toiveita ja kokemuksia keskusteluista on tutkittu vähän. Useat tutkimukset ja teoriatiedot pohjaavat opettajien tai rehtoreiden näkemyksiin oppilaiden toiminnan positiivisista ja negatiivisista muutoksista. Tässä kehittämishankkeessa ja hyvinvointikeskustelumallin kehittämiseksi haluamme tuoda myös oppilaiden äänen esiin. Tämä vaikutti myös siihen, millaisen mallin luomme hyvinvointikeskusteluille, eritoten siksi, että halusimme oppilaiden äänen tulevan kuuluviin.

Menetelmien valintaan ovat vaikuttaneet keskustelut emeritusprofessori Matti Rimpelän kanssa. Menetelmiä on yhteistyössä pohdittu ja päädytty menetelmiin, joilla saisi mahdollisimman laajan ja kattavan kuvan nykytilanteesta. Kehittämishanke muodostuu opettajien teemahaastattelusta, oppilaiden webropol- kyselystä sekä Ylöjärven Metsäkylän koulun opettajien webropol- kyselystä.

Teoreettinen viitekehys on muokkaantunut ja rakentunut kehittämishankkeen etenemisen mukaan. Tulosten analyysin pohjalta teoreettista viitekehystä on muokattu vastaamaan kehittämishankkeen tavoitetta ja tarkoitusta. Kehittämishankkeen teoreettinen viitekehys muodostuu pedagogisen hyvinvoinnin sekä myönteisen tunnistamisen mallista.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN KOHDEORGANISAATIOT

2.1 Lohja ja Ylöjärvi yhteistyökumppaneina

Me-koulukehittäminen alkoi tammikuussa 2017 Lohjan Järnefeltin yläkouluissa sekä Ristin, Karjalohjan, Rauhalan ja Maksjoen alakouluissa (Me-säätiö 2018). Tapasimme emeritusprofessori Matti Rimpelän 8.11.2017 henkilöstölle suunnatussa Me-tutuksi tapaamisessa. Mukana tapaamisessa oli lisäksi alakoulun opettajat, Me-koulukoordinaattorit sekä koulun rehtori. Osa opettajista oli kokeillut syksyn aikana hyvinvointikeskusteluja oppilaiden kanssa. Keskustelimme idean toteutuksesta ja idea malliin lähti tämän tapaamisen pohjalta. Hyvinvointikeskustelumallin ”Mitä sulle kuuluu?” kehittäminen lähti paikallisesti Lohjalla.

Lohjan Järnefeltin alue valikoitui kehittämishankkeen yhteistyökumppaniksi Me-koulukehittämisen pilottikohteen myötä. Lähestyimme hankeidealla Lohjan lasten, nuorten ja perheiden palvelualuejohtajaa, joka hyväksyi tutkimus- ja yhteistyöluvan (Liite 1). Ylöjärven kouluissa on toteutettu Yhteispelin juttutuokiota ja keräsimme Metsäkylän yhtenäiskoulun opettajilta kokemustietoa kyselyllä. Tutkimus –ja yhteistyöluvan on myöntänyt Ylöjärven opetuspäällikkö (Liite 2). Merkittävänä yhteistyökumppaneina ovat olleet koulujen rehtorit. Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoulussa on luokka-asteet 1-8. Lohjan Järnefeltin alueella on Rauhalan, Ristin ja Karjalohjan alakoulut (luokka-asteet 1-6) sekä Maksjoen alakoulu (luokka-asteet 1-4). Lisäksi Järnefeltin alueella on yksi yläkoulu (luokka-asteet 7-9).

2.2 Me-koulu, jossa kukaan ei syrjäydy

Esi- ja perusopetukseen käytetään vuosittain noin viisi miljardia euroa ja se tavoittaa kaikki 7-16 -vuotiaat. Me-koulukehittämisessä otetaan oppilaiden syrjäytymiskehityksen tunnistaminen, ehkäiseminen ja vähentäminen toiseksi päätavoitteeksi opettamisen ja oppimisen rinnalle. Lapsen kehitystä aikuiseksi seurataan ja tuetaan kokonaisuutena. (Me-säätiö 2018.)

Me-säätiö on sopinut Lohjan ja Espoon kaupunkien kanssa Me-koulukehittämisestä vuosina 2017 - 2019. Koulujen tukena on toiminut Me-koulukehittäjätiimi. Tavoitteena on vähentää ja ehkäistä syrjäytymiskehitystä peruskouluyhteisöissä. Me-

koulukehittämistä ohjaa ohjausryhmä, joka muodostuu kehittämisen asiantuntijoista. Mukana toiminnassa on henkilöstö, oppilaat ja vanhemmat. (Me-säätiö 2018.)

Toiminta on lähtenyt liikkeelle yhteisöllisyyden ja yhteistoiminnan vahvistamisesta opetusryhmissä sekä jo haastavassa kehitysvaiheessa olevan oppilaan tukemisessa. Henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien kanssa on keskusteltu syrjäytymiskehityksestä sen tunnistamisesta, tulkinnasta ja yleisyydestä sekä koulujen vahvuuksista ja haasteista. Seuraavaksi keskustellaan aikuisten yhteistoiminnasta lasten kasvatuksessa ja perusopetuksen johtamiskäytännöistä. (Me-säätiö 2018.)

Me-koulussa syrjäytymisen kestävää ehkäisemistä ja vähentämistä rakennetaan suunnitelluilla kokeiluilla, joiden vaikuttavuutta seurataan ja pyritään sen jälkeen yleisiin toimintamalleihin. Lohjalla pilottikoulussa on lisäksi toteutettu Me-vanhempien teemailtoja, positiivisen pedagogiikan keinoin on pyritty vahvistamaan oppilaan itsetuntoa. Yhteistyötä on tiivistetty huoltajien kanssa. Opettajille on tarjottu työohjausta ja –valmennusta. Me-tuntien avulla pyritään lisäämään oppilaiden tunne- ja tietoisuustaitoja, vaikuttamista ja yhteistoimintataitoja. Me-tuntien tarkoituksena on lisätä muun muassa opettajien oppilaantuntemusta ja käsitystä oppilaiden kokonaisyhyvinvoinnista. Oppilaille tehdään myös vaikeudet ja vahvuudet –kysely arviointikeskustelussa. Tarkoituksena on saada tietoa oppilaan hyvinvoinnista. Vaikeudet ja vahvuudet –kyselyyn voivat vastata sekä vanhemmat, oppilas ja opettaja. (Me-säätiö 2018.)

2.3 Yhteispeli- hanke

Yhteispeli-hanke on alakoulujen opetushenkilökunnalle suunnattuja käytännölläheisiä toimintatapoja lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistämiseksi kehitetty menetelmä yhteistyössä Terveystieteiden ja Hyvinvoinnin laitoksen, Tampereen yliopiston ja Ylöjärven kunnan kanssa. Hankkeessa on hyödynnetty koulujen toimivia käytäntöjä lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja tukevia menetelmiä. Yhteispelin toimintatavat on kehitetty yhteistyössä rehtoreiden ja opettajien kanssa suomalaiseen kouluun sopivaksi. Kehitysvaiheessa on huomioitu vanhemmilta, lapsilta ja opetushenkilöstöltä saatu palaute. (Lindblom, Kampan, Ojala & Solantaus 2015, 3.)

Yhteispelin tieteellinen perusta perustuu kehityspsykologiseen ja kasvatustieteelliseen tietoon. Ohjelman tarkoituksena on tukea lasten sosioemotionaalista kehitystä opillisten taitojen kehityksen ohella. Ohjelma on tarkoitettu koko koulun monitasoiseksi ohjelmaksi. Yhteispelin takana on useita teorioita, joten sitä kuvaillaan intergratiiviseksi. Silloin kun lasten tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat hyvät, se edellyttää muun muassa tunteiden tunnistamista, vuorovaikutukseen liittyvää oivalluskykyä, kykyä ilmaista omia tunteitaan ja näkemyksiään sekä säätelemään omia tunteitaan. Ihmissuhteiden muodostaminen sekä omanikäisiin että aikuisiin onnistuu ja luo tyytyväisyyttä. Tunne- ja vuorovaikutustaidoilla on merkittävä rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja kehityksen tukipilarina. Hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot tukevat lasten ihmissuhteita, mielenterveyttä ja uusien taitojen oppimista. (Kampman, Solantaus, Anttila, Ojala & Santalahti 2015, 222.)

Yhteispeli pyrkii saamaan aikaan pysyvän muutoksen koulun toimintakulttuurissa siinä, miten koulu toimii yhteistyössä lapsen muiden ympäristöjen kanssa. Yhteispelin tarkoituksena on vahvistaa kouluissa seuraavia ominaisuuksia, joita ovat ”lämpimät ihmissuhteet, kuulluksi tuleminen ja osallisuus, selkeys ja ennakoitavuus, osaamisen ja onnistumisen tuki ja ilo.” (Lindblom ym. 2015, 223.) Yhteispelin yhtenä osa-alueena ovat opettajan ja oppilaan väliset juttutuokiot. Juttutuokioiden tavoitteena on kehittää opettajan oppilaan tuntemusta ja mahdollistaa lapsen tarpeiden huomioonottaminen, vahvistaa opettajan ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta, tarjota jokaiselle oppilaalle kuulluksi tulemisen kokemus sekä tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista. (Kampman ym. 2015, 81 – 84.)

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA, TAVOITE JA TARKOITUS

3.1 Kehittämishankkeen tausta

Lohjan Järnefeltin alueen kolmessa alakoulussa idea hyvinvointikeskusteluihin syntyi Me-koulun myötä. Pilottikokeilun alkuvaiheiden selvittämiseksi, kysimme koulun rehtoreilta hyvinvointikeskusteluiden taustasta. Pilottivaiheessa tehdään erilaisia kokeiluja, joilla pyritään selvittämään miten uusi toiminta toteutuisi parhaiten. Kun otetaan mukaan erilaisia toimijoita hankkeen pilotointivaiheessa, huomioidaan eri toimijoiden tarpeet paremmin (Toikko & Rantanen, 2009, 89-90.) Kysimme koulujen rehtoreilta hyvinvointikeskustelujen taustasta sähköpostitse:

1. Mistä idea hyvinvointikeskusteluihin syntyi?
2. Millaiset ohjeet opettajille keskusteluihin annoit?
3. Mikä on oma kokemuksesi keskusteluista?

”Idea syntyi pitkälti omasta kokemuksesta luokanopettajana, kävin ko. keskustelut kouluvuoden aikana. tarkoitus keskustella oppilaan kanssa hänen hyvinvoinnistaan, sosiaalisista suhteista, koulumotivaatiosta, mutta ei varsinaisesti oppimisesta. Opettajilla tässä kokeiluvaiheessa hyvin ”vapaat kädet”. Mikäli jotain merkittävää käy ilmi, voi sen ottaa esiin huoltajapalaverissa/arviointikeskustelussa. Matti Rimpelä ehdotti useita perhepalavereja, joka on mielestäni aivan liian työläs, joten tavallaan hyvinvointikysely tuli sen tilalle.”

”Lainasimme ... koululta tullutta ideaa ja keskustelimme opettajien kanssa, miltä näyttäisi meillä. Sovimme vapaamuotoisesta toteutuksesta ja saamiemme kokemusten perusteella jatkamme keskustelujen kehittämistä. Oppilaat ovat pitäneet tärkeinä, koska opella on aikaa juuri minulle. Ajan löytäminen on joskus ongelmallista.”

Hyvinvointikeskustelujen sisältö on kirjattuna Me- koulukokeiluihin (Hyvinvointikeskustelukokeilut suunnitelmat 15.12.2017). Järnefeltin yhden alakoulun kokeilun sisällön kuvaus: ”Opettaja käy hyvinvointikeskustelun (Mitä kuuluu-keskustelun) jokaisen oppilaansa kanssa. Keskustelu liittyy Me-koulu – ideologiaan. Keskustelu liittyy myös Lohjan opetustoimen lukuvuodelle 2017-2018 opetustoimen painopis-

teisiin. Yhtenä painopisteenä on hyvinvoinnin kehittäminen. Muutos, johon kokeilulla pyritään sekä tavoitteet kokeilulle: ”Opettaja saa työkalun arkeen: oppilaan tunteista tulee lisää. Oppilas saa jakamatonta aikaa aikuiselta.” (Hyvinvointikeskustelukokeilut suunnitelmat 15.12.2017.)

Järnefeltin kahden alakoulun kuvaus toteutuksesta: ”Luokanopettaja käy ”Hyvinvointikeskustelun –Mitä kuuluu?” kaikkien oppilaiden kanssa ennen arviointikeskusteluja. Keskustelut pyritään järjestämään arkipäivän tilanteissa turhaa muodollisuutta välttämällä. Ilmenneet huolet otetaan keskusteluun vanhempien kanssa arviointikeskustelussa tai muuten siihen järjestetyssä tilanteessa. Asioita lähestytään oppilaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Muutos, johon kokeilulla pyritään sekä tavoitteet kokeilulle: ”Huomioidaan oppilaan kokonaisvaltaista hyvinvointia ja pystytään reagoimaan mahdollisiin ongelmiin.” (Hyvinvointikeskustelukokeilut suunnitelmat 15.12.2017.)

Tavoite hyvinvointikeskusteluille luotiin kouluihin kirjatulla suunnitelmilla. Ne kuulostivat meistä selkeältä ohjeistukselta. Kuitenkin ohjeistus aiheutti opettajille kysymyksen siitä, miten hyvinvointikeskustelut käytännössä on mahdollista toteuttaa. Tuntisuunnitelmat on tehty hyvinkin tiukoiksi, koska niitä ohjaa valtakunnallinen perusopetuksen opetussuunnitelma (Opetushallitus 2014b). Me tutuksi tapaamisessa tästä keskusteltiin paljon. Miten keskustelut toteutetaan ja millaista mallia käyttäen. Tästä lähti tarve yhteisen mallin kehittämiseksi.

3.2 Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus

Kehittämishankkeen tavoitteena on kehittää malli opettajien hyvinvointikeskusteluihin (1lk – 9lk) oppilaiden kanssa.

Kehittämishankkeen tarkoituksena on, että oppilaan hyvinvointi lisääntyy oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutuksen avulla. Opettaja käy yksilölliset hyvinvointikeskustelut jokaisen oppilaan kanssa. Ajatuksena on kehittää voimavarakeskeinen ja oppilaan osallisuutta tukeva keskustelumalli, jossa oppijalla on mahdollisuus vaikuttaa opettajaan ja oppijaymmärrys lisääntyy. Vuorovaikutus korostuu nykyaikaisessa globalisoituvassa yhteiskunnassa. Erilaiset ryhmätyöt, vuorovaikutus, keskusteleva oppiminen ja yhteistyön muodot edellyttävät lapsilta riittävää sosioemotionaalisten taitojen hallintaa. Koulun tehtävä on edistää tasa-arvoisuutta sekä

vähentää eriarvoisuutta yhteiskunnassa (Opetushallitus 2014a, 14). Hyvinvointikeskustelulla voidaan tukea lasten ja opettajan välistä vuorovaikutusta sekä edistää lasten sosioemotionaalista kehitystä. Marjamäki ym. (2015, 28-31) mukaan aikuisen kohtaamisosaaminen suojaa lapsen mielenterveyttä. Kohtaaminen ja kohdatuksi tuleminen tukevat itsetuntoa ja luovat turvallista ja kannustavaa ilmapiiriä vuorovaikutustilanteissa. Mielenterveyden ja tunnetaitojen ytimessä on kohtaaminen.

Psykoterapeutti Röning on kuvannut matemaattisella kaavalla kohtaamisen edellytyksiä: tunnetaidot + sosiaaliset taidot = vuorovaikutustaidot + tietoinen läsnäolo = kohtaaminen. (Marjamäki ym. 2015, 31).

Kehittämishankkeen tarkoituksena on lisätä oppilaiden hyvinvointia yksilöllisten hyvinvointikeskustelujen avulla. Olemme perustelleet hyvinvointikeskustelujen merkitystä teoreettisella viitekehyksellä, tutkimusaineistolla sekä perusopetuksen opetussuunnitelmalla, jossa korostuvat myös kasvatustavoitteet sekä arvot. Olemme ottaneet mukaan perusteita myös esiopetuksen opetussuunnitelmasta, joka tukee osaltaan hyvinvointikeskustelujen merkitystä yhtenäisenä polkuna esiopetuksesta perusopetukseen.

3.3 Aiheeseen johdattelevat aikaisemmat tutkimukset

Tätä kehittämishanketta varten lähdimme tutkimaan ja etsimään tietoa aikaisemmista tutkimuksista, kokeiluista ja toimintatavoista. Aluksi tuntui hyvin vaikealta löytää mitään liittyen oppilaantuntemukseen. Sitten laajensimme hakua oppilaiden hyvinvointiin ja muutamia tutkimuksia löytyi. Kuitenkin tutkimuksia kuvasi vahvasti opettajalähtöisyys tai että tutkimukset painottuivat aikuisiin. Lähtökohtamme oli lapset ja nuoret ja heidän äänensä. Asiaa ei voi kuitenkaan olla tutkimatta ilman opettajia, koska he mahdollistavat hyvinvointikeskustelujen toteutumisen, joka puolestaan vaikuttaa oppilaiden hyvinvointiin.

Perehdyimme myös laajasti teorian tietoon, lainasimme kirjoja ja tutkimuksia sekä luimme niitä ja etsimme yhtäläisyyksiä tai kehittämishankkeemme tavoitetta ja tarkoitusta tukevaa materiaalia. Sitä on tänä päivänä onneksi runsaasti tarjolla. Ensimmäisen suunnitelmamme sisälsi runsaasti teoriaa ja näkemys oli hyvin laaja. Tämän jälkeen aloimme rajaamaan teoriaa, löytääksemme ideamme ytimen.

Tässä kappaleessa mainitsemamme aikaisemmat tutkimukset ovat auttaneet meitä keskeisen teorian löytämisessä. Teorian löytymiseen vaikutti myös kehittämishankkeen tilaaja, ohjatessaan näkemystämme laajoilla vaihtoehdoilla. Yhdessä keskustellen kehittämishankkeen punainen lanka löytyi. Alla olevat tutkimukset toimivat innoittajinamme.

Jämsen (2012, 3-4) on tutkinut kehittämishankkeessaan oppilaantuntemusta samanaikaisopetuksessa. Tutkimuksessa on selvitetty asiaa, miten opettajat hyödyntävät omaa oppilaantuntemusta ja millainen on vuorovaikutuksen merkitys oppilaantuntemuksen rakentumisessa. Tutkimuksen mukaan opettajat pitivät tärkeinä jakaa käsityksiään toisten kanssa. Oppilaantuntemus rakentuu osittain keskustellen toisten kollegojen kanssa. Kaikki toiminta perustuu oppilaantuntemukseen, toisaalta oppilaantuntemus rakentuu vuorovaikutuksessa ja kaikki toiminta koulussa rakentaa oppilaantuntemusta.

Janhunen (2013, 7-9) on tutkinut väitöskirjassaan mistä oppilaiden hyvinvointi koostuu heidän itsensä tulkitsemana ja mistä koulun hyvinvointi muodostuu. Näkökulma on oppilaiden äänen kuuluminen koulun hyvinvoinnissa. Tulosten mukaan yhteisöllisyys ja joukkoon kuuluminen painottuvat hyvinvoinnin kokemisessa. Opettajien läsnäolo ja vastavuoroinen kanssakäyminen koettiin merkityksellisiksi sekä koulun myönteinen ilmapiiri koettiin hyvinvointia lisääväksi tekijäksi.

Huotilainen (2017, 1-7) on opinnäytetyössään tutkinut opiskelijoiden henkisen hyvinvoinnin lisäämistä kansainvälisten opiskelijoiden ja suomalaisten opiskelijoiden välisestä kohtaamisesta ja yhteydestä toisiinsa tutkinto-opiskelun aikana. Kehittämishankkeen tulosten mukaan oppilaat eivät tienneet seurakunnan tekevän kansainvälistä työtä, lisäksi he kaipasivat tukea kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen.

Kosola ja Sonninen (2016, 2) tutkivat Pro Gradu -tutkielmassaan pedagogista hyvinvointia opettajan vuorovaikutuksen ja viestinnän näkökulmasta. Tutkimuksen tuloksista ilmeni opettajan vuorovaikutuksen ja viestinnän olevan merkittävä pedagogista hyvinvointia rakennettaessa, mutta oppilaiden hyvinvointiin vaikuttivat muutkin asiat koulukontekstissa.

Syrjänen (2018, 2) tutki Pro Gradu -tutkielmassaan Rovaniemeläisten kuudesluokkalaisten pedagogista hyvinvointia ja tavoiteorientaatioprofiileja. Tutkimuksen tuloksista selvisi, että oppilaiden kokemukset pedagogisen hyvinvoinnin toteutumisesta olivat keskiarvoisesti myönteisiä. Yksilölliset erot hyvinvoinnin kokemisessa näkyivät kuitenkin hajontana tutkimustuloksissa. Oppilaat raportoivat kielteisimmin mahdollisuuksista vaikuttaa koulutyöhön sekä opettajalta saatavasta päivittäisestä positiivisesta huomiosta.

4 HYVINVOINTI KOULUSSA

4.1 Hyvinvoinnin määrittelyä

Klassisen hyvinvointimääritelmän mukaan ihmisen hyvinvointi koostuu riittävästä elintasosta (having), tunteesta kuulua johonkin (loving) sekä siitä, että ihminen kokee arvostusta ja pystyy toteuttamaan itseään (being) (Allardt 1976, 38-47.) Allardt (1976, 32) erottaa toisistaan hyvinvoinnin ja onnellisuuden. Hyvinvointi liittyy tarpeisiin, kun taas onnellisuus liittyy yksilön subjektiivisiin tunteisiin. Hyvinvointi käsitteenä tarkoittaa yksilön sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kokonaisuutta (Meriläinen, Lappalainen & Kuittinen 2008, 8). World Health Organization, WHO (2004, 10-12) määrittelee psyykkisen hyvinvoinnin ihmisen omien kykyjen ymmärtämisenä, erilaisista elämän stressitilanteista selviytymisenä sekä kykyinä osallistua oman yhteisönsä toimintaan.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (2015) mukaan hyvinvointi jaetaan terveyteen, materiaaliseen ja koettuun hyvinvointiin. Koetusta hyvinvoinnista osallisuus nostetaan merkitykselliseksi. Aaltio (2013, 20) toteaa, että onnistunut vuorovaikutus lisää sekä yhteisöllisyyttä että osallisuutta, joka taas puolestaan lisää hyvinvointia.

Ihmisen sosiaalisiin oikeuksiin kuuluu oikeus hyvinvointiin. Hyvinvointierojen kasvu ja sosiaalisten ongelmien vaikeutuminen ovat haaste. Kansainvälistyminen sekä arvojen moninaistuminen ovat tuoneet haasteita yhtenäiskulttuurin pohjalle rakennetulle hyvinvointivaltiolle. Perheen ja työn yhteensovittaminen työelämän vaatimusten sekä kiireen kasvaessa tuo haasteita yksilöiden hyvinvointiin. Suomalaisen turvattomuus on myös lisääntynyt tuloerojen ja syrjäytymisuhan kasvaessa. (Hyvinvointi 2015, 15-16.)

Yhteisvastuullinen yhteiskunta pohjautuu yhteistyölle. Hyvinvointi 2015 –ohjelma haluaa edistää muun muassa hyvinvoinnin edistämistä kumppanuusperiaatteella. Yhteisvastuussa yhteiskunnan eri toimijat vaikuttavat omalla panoksellaan hyvinvoinnin edistämiseen. Vastuu hyvinvoinnista ei kuulu pelkästään yhteiskunnalle vaan on meidän kaikkien vastuulla (Hyvinvointi 2015, 21.)

Yhteiskuntapolitiikan pirstaleisuus, byrokraattisuus ja monimutkaistuminen on luonut haasteet hyvinvointipolitiikan toteutumiselle. Vaikka hyvinvointi ei pelkästään

muodostu perustarpeiden tyydyttämisestä, niillä on suuri merkitys mm. voimavarojen riittävyyteen. Siksi on tärkeää keskittyä myös henkiseen hyvinvointiin kuten vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen. (Aaltio 2013, 73-74, 81.)

Hyvinvointia edistetään kansainvälisesti erilaisten hankkeiden ja tutkimusten avulla. Esimerkiksi Iso-Britanniassa toimii International Educational Psychology Services (IESPS), joka tekee laajaa hyvinvointitutkimusta parhaillaan. IEPS toimii maailmanlaajuisesti ja kehittää hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä kouluihin. (IEPS 2018.) Yhdysvalloissa Saint Louisin yliopistossa on meneillään laaja hyvinvointitutkimus, Happiness and wellbeing, FAQ, jonka tavoitteena on edistää hyvinvointitutkijoiden vuoropuhelua eri aloilla. Hanke keskittyy hyvinvoinnin psykologiaan näkökohtiin ja on kiinnostunut kulttuurienvälisistä hyvinvointitutkimuksista. (Happiness and wellbeing 2018.) Uudessa-Seelannissa tutkittiin Well-being@School opettajien ja oppilaiden kyselytutkimuksia, jossa yhtenä osa-alueena oli opettajan toimenpiteet hyvinvoinnin edistämiseksi. Tutkimuksessa havaittiin, että opiskelijoiden hyvinvointi vaihteli huomattavasti eri koulujen välillä. Aggressiivinen käyttäytyminen ja kiusaaminen olivat vähäisempiä niissä kouluissa, joissa oli laadukas oppilashuolto. (Lawes & Boyd 2018, 9-10.)

Suomessa monenlaiset tutkimustulokset kuten PISA (2015) ja kouluterveyskysely (2017) sekä Nuorisobarometri (2017) kertovat että oppilaat voivat pääosin hyvin ja ovat tyytyväisiä elämäänsä. Kuitenkin nämä tutkimukset paljastavat myös, että osa lapsista voi huonosti koulussa ja eriarvoisuus hyvinvoinnissa on huomattavaa. Lisäksi tuloksista nousee merkittäväksi koulutuksen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus niin sukupuolesta, perhetaustasta tai kulttuurista riippumatta.

Kouluterveyskyselyn (2017) mukaan syrjivää kiusaamista (ulkonäkö, sukupuoli, ihonväri, kieli, perhe, uskonto, vammaisuus) oli kokenut 4. ja 5. luokkalaisista 19% ja 8. ja 9. luokkalaisista 24%. Syrjivää kiusaamista oli kokenut yli 40 prosenttia kodin ulkopuolelle sijoitetuista, toimintarajoitteisista ja ulkomailla syntyneistä nuorista. Heillä on myös enemmän yksinäisyyden kokemusta, ahdistusta, masennusta sekä terveysongelmia. Kouluterveyskyselyn (2017) ”Hyvinvointi, osallisuus ja vapaa-aika” -osiosta käy ilmi, että tytöt arvioivat tärkeytensä kouluuyhteisössä heikommaksi kuin pojat. Lisäksi tytöt olivat enemmän huolissaan psyykkisestä hyvinvoinnistaan. Välijärven (2017, 41-42) mukaan PISA-tutkimus 2015 osoitti, että

Suomessa kiusaamiskokemukset olivat jonkin verran yleisempiä kuin OECD-maissa keskimäärin. Epäoikeudenmukaista kohtelua opettajan toimesta kokivat enemmän pojat kuin tytöt. Suomessa koettu epäoikeudenmukainen kohtelu heijastui muita maita voimakkaammin oppilaan PISA- tuloksiin.

Nuorisobarometrin (2017) mukaan perheiden sosioekonominen tausta näyttää heijastuvan sosiaaliseen hyvinvointiin. Lisäksi tutkimuksissa oli havaittavissa, että kouluuyhteisöön kuulumisen tunne on heikentynyt. Tämä on merkittävää, koska yhteenkuuluvuus kouluuyhteisöön on havaittu olevan yhteydessä elämään tyytyväisyyteen. Nuorisobarometrissa opettaja- ja oppilassuhteet arvioitiin kielteisemmin kuin yhteenkuuluvuus luokkayhteisöön ja myös niiden oppilaiden kohdalla, joiden sosioekonominen perhetausta oli heikompi. (Pulkkinen, Rautopuro & Välijärvi 2018, 127-130.)

Pisa (2015), Kouluterveyskysely (2017) ja Nuorisobarometrin (2017) tutkimuksen tulosten perusteella koulutuksen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus korostuvat merkittävästi. Suomessa opetussuunnitelmien perusteiden arvopohjaan kuuluu hyvinvoinnin edistäminen. Koulun on luotava hyvät edellytykset jokaisen oppilaan terveelle kehitykselle, kasvulle ja oppimiselle (Opetushallitus 2014a, 9-15).

4.2 Koulun rooli hyvinvoinnin edistäjänä

Koululla on merkittävä rooli yhteiskunnallisen kehityksen sekä tulevaisuuden kannalta. Koulun tehtävä on huolehtia tulevista osajista, heidän kasvusta, kehityksestä ja oppimisen mahdollisuuksista. Koulutuksella on laajemmat ja pitkäkestoisemmat vaikutukset koko yhteiskuntaan ja sen kehittymiseen. Suomalainen koulujärjestelmä on menestynyt ja se on kansainvälisesti arvostettu. Koulujärjestelmän vahvuutena on osaaminen ja sen soveltaminen kasvatukseen ja opetuksen liittyvissä kysymyksissä. Kasvatuksen ja opetuksen rinnalla koululla on tärkeä tehtävä yhteisöllisessä kasvatuksessa ja sosialisatiossa. Yhteisöllisyys, yhdessä eläminen korostuvat akateemisten taitojen rinnalla, tämän vuoksi kouluissa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota sosiaaliseen kasvuun ja vuorovaikutuksen edistämiseen. (Hamarus, Kanervio, Landén & Pulkkinen 2014, 84.)

Kiesiläinen (2004, 105-107) toteaa, että kansainvälisesti emme ole kovin vuorovaikutustaitoisia, tosin tämä asia voi olla muuttumassa nykynuorten ansiosta. Toisaalta yhteiskunnassamme korostuu yksilöllisyys ja erityisyys vuorovaikutuksen jäädessä pinnallisemmaksi. Yhteisöllisyyden ihannoimisen sijaan painottuukin yksilöllisyys, jolloin osa kasvatustavoitteista jää siirtymättä seuraavalle sukupolvelle. Koulussa oppimistavoitteiden lisäksi mainitaan muun muassa arvot, jotka ohjaavat koulun kasvatustyötä. Miten koulun kasvatustavoitteet sisältyvät ainekohtaisiin tavoitteisiin? Kiesiläisen (2004, 106-119) mukaan alakoulussa tähän kiinnitetään enemmän huomiota, mutta varsinaista opetusta siihen ei anneta. Koulujen nimemät kasvatustavoitteet ovat sellaisia, joiden omaksumiseen tarvitaan kaikkien lapsia ja nuoria kasvattavien yhteisöjen tiiviistä yhteistyötä. Velvoite ei voi jäädä vain kotien vastuulle, niitä ei myöskään opita sisäsyntyisesti, vaan kasvatustavoitteet (joka sisältää arvot) tulisi miettiä yhteistyössä, miten ne parhaiten saavutetaan. Näiden keskustelurakenteiden kehittäminen on tärkeää. Vuorovaikutus ja keskustelukulttuurin merkitys on noussut arvoon sekä työelämän näkökulmasta, mutta myös yksilön näkökulmasta. Tähän liittyvät arvot ja se, miten ne toteutuvat arjessa. Muutokset lähtevät liikkeelle johtamisesta, rakenteiden ja uuden toimintakulttuurin muuttaminen ei ole helppoa, mutta se ei lähde liikkeelle ilman johtamista.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014b) todetaan, että hyvinvointi muodostuu avoimesta vuorovaikutuksesta ja toimintakulttuurin tulisi tukea välittämistä ja huolenpitoa toisia kohtaan. Tärkeänä nostetaan esille toisten huomiointi ja tunteiden tunnistaminen ja säätely. Alla olevassa taulukossa 1. on nostettu esille hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyvät asiat esiopetussuunnitelman (2014) ja perusopetussuunnitelman (2014) perusteiden laaja-alaisesta osuudesta. Perusopetuksen opetussuunnitelman oppilashuolto korostaa oppilaiden hyvinvoinnin edistämistä muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä. Yhteisöllisessä oppilashuollossa korostetaan oppilaiden kuulluksi tulemistä sekä osallisuutta hyvinvointia edistävissä toimissa. (Opetushallitus 2014a.)

Esiopetuksen opetussuunnitelmassa (Opetushallitus 2014b) on nostettu esille hyvinvointi ja vuorovaikutus, nämä jatkuvat jatkumona perusopetuksen opetussuunnitelmassa (Opetushallitus 2014a). Vaikka emme ole tutkineet tässä erikseen esi-

opetuksessa tapahtuvaa hyvinvointikeskustelua se on kuitenkin pohjana ja jatku-
mona koulun opetussuunnitelmassa. Esiopetuksen toimintakulttuuri perustuu vuo-
rovaikutukselle, oppimiskokonaisuuksille ja laaja-alaiselle oppimiselle.

TAULUKKO 1. Esiopetussuunnitelma ja perusopetuksen opetussuunnitelma: hy-
vinvointi ja osallisuus

	Esiopetussuunnitelma	Opetussuunnitelma
Ajattelu ja oppimi- nen	"Oppilaita ohjataan käyttä- mään tietoa itsenäisesti ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa..."	"Opettajien on tärkeä roh- kaista oppilaita luottamaan it- seensä ja näkemyksiinsä ja olemaan samalla avoimia uusille ratkaisuille. Rohkaisua tarvitaan myös epäselvän ja ristiriitaisen tie- don äärellä olemiseen."
Kulttuurinen osaa- minen, vuorovai- kutus ja ilmaisu	"Lapset kasvavat kulttuuri- sesti, kielellisesti ja katso- muksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä koros- taa sosiaalisten ja vuoro- vaikutustaitojen sekä kult- tuurisen osaamisen merki- tystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuoro- vaikutustaidoilla sekä ky- vyllä ilmaista itseään ja ym- märtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toi- mintakyvylle ja hyvinvoin- nille..."	"Heitä kasvatetaan kohtaa- maan arvostavasti muita ihmi- siä sekä noudattamaan hyviä tapoja." "Oppilaita ohjataan asettu- maan toisen asemaan ja tar- kastelemaan asioita ja tilanteita eri näkökulmista. Koulutyössä edistetään suun- nitelmallisesti ihmisoikeuk- sien, erityisesti lapsen oikeuksien tuntemista ja arvostamista sekä niiden mukaista toimintaa."
Itsestä huolehtimi- sen ja arjen taidot	"Varhaiskasvatuksen tehtä- vänä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuus- teen liittyviä taitoja .."	"Kouluyhteisö ohjaa ymmärtä- mään, että jokainen vaikuttaa toiminnallaan niin omaan kuin toistenkin hyvinvointiin, terveyteen ja tur- vallisuuteen. Oppilaita kan- nustetaan huolehtimaan it- sestä ja toisista, harjoittelemaan oman elämän ja arjen kan- nalta tärkeitä taitoja sekä li- säämään ympäristönsä hyvinvointia."

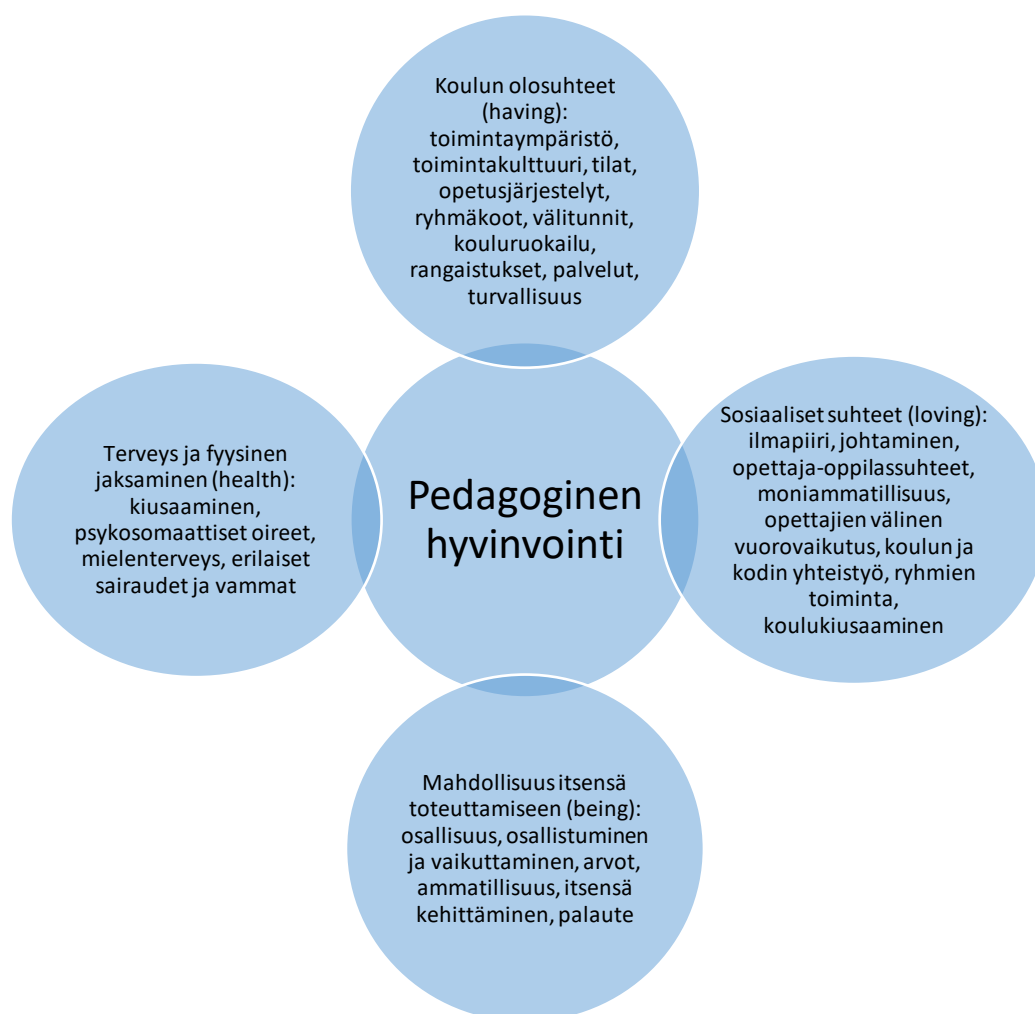
Monilukutaito	"Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja."	"Opetuksessa tarkastellaan oppilaille merkityksellisiä, autenttisia tekstejä sekä niistä nousevia tulkintoja maailmasta. Näin oppilaat voivat hyödyntää opiskelussa vahvuuksiaan ja itseään kiinnostavia sisältöjä ja käyttää niitä myös osallistumisessa ja vaikuttamisessa."
Työelämätaidot ja yrittäjäyys		"Tällöin harjoitellaan työelämässä tarvittavaa asianmukaista käyttäytymistä ja yhteistyötaitoja sekä huomataan kielitaidon ja vuorovaikutustaitojen merkitys." "Koulutyössä opitaan ryhmätoimintaa, projektityöskentelyä ja verkostoitumista."
Osallistuminen ja vaikuttaminen	"Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa."	"..perusopetus luo osaamispe- rustaa oppilaiden kasvulle demo- kraattisia oikeuksia ja vapauk- sia vastuullisesti käyttäviksi, aktiivisiksi kansalaisiksi. Kou- lun tehtävänä on vahvistaa jokaisen oppilaan osallisuutta."

4.3 Pedagoginen hyvinvointi

Teoreettisen viitekehyksen raamit nousivat perusopetussuunnitelmasta (Opetushallitus 2014a) sekä tutkimusaineistosta. Pedagogisen hyvinvoinnin malli kuvaa sitä mistä osa-alueista pedagoginen hyvinvointi muodostuu. Hyvinvointi ei ole vain yksittäisiä teoreettisia asioita vaan kokonaisuus, joka muodostuu eri osa-alueista ja niiden yhteisvaikutuksesta.

Lappalainen (2008) yhteistyössä työryhmänsä kanssa on kehittänyt pedagogisen hyvinvoinnin käsitteen. Oppimisen ja hyvinvoinnin välistä suhdetta voidaan kuvata

pedagogisen hyvinvoinnin käsitteellä. Käsitteessä yhdistyvät hyvinvointi ja pedagogiikka, joilla on pyrkimys ja halu saada aikaan myönteistä kehitystä. Pedagogisen hyvinvoinnin keskiössä on koulun vuorovaikutteiset oppimisprosessit, jossa oppilaan positiivisia tunnekokemuksia sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia tuetaan pedagogisin keinoin. Oppimista ja hyvinvointia tulee tarkastella toisiinsa jatkuvasti vaikuttavina elementteinä. Oppimisessa on kyse tiedollisen muutoksen lisäksi taidoista, tavoitteista, toiminnasta ja tunteista. (Pietarinen, Soini & Pyhäntö 2008, 54-57.)

KUVIO 1. Pedagoginen hyvinvoinnin malli Haring, Havu-Nuutinen ja Mäkihonko 2008 mukailleen.

Kuviossa 1. **koulun olosuhteet (having)** liittyy toimintakulttuuriin. Toimintakulttuuri muodostuu tiedostamattomista ja tiedostetuista asioista ja arvoista. Toimintakulttuuria voidaan kehittää ja ohjata, miten yhteisön arvot ja tavoitteet on sisäistetty ja miten niiden eteen toimitaan yhteisönä. (Raina 2012, 107.)

Meneillään on murros, joka koskee yhteiskunnallista toimintaa. Ilmiöitä on vaikea havaita ja niiden kerrannaisvaikutukset lisäävät hahmottamisen vaikeutta. Kaikkien tulee ymmärtää, että yhteisöllisyys ja ryhmien kehittyminen edellyttävät prosesseja, joissa meillä kaikilla on aktiivinen rooli. Uuden yhteisöllisyyden pohjana ovat yhteiskunnalliset muutokset sekä muuttuneet arvot. Hyvinä tunnusmerkkeinä pidetään demokraattisuutta, dialogisuutta ja avoimuutta, näiden avulla luodaan yhteenkuuluvuuden, turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta. Toisista välittäminen ja huolenpito ovat luonnollisia. Erilaisuus nähdään rikkautena. Yhteisöllisyys tuntuu, koska siihen liittyy liittyminen toisiin. Yhteisöön liittyminen ja toisten huomioiminen ovat tärkeitä taitoja elämässä. (Raina 2012, 11-12, 209-212.)

Yhteisöllisyyteen liittyy vahvasti yksilöllisyys, jokainen tuo omaa persoonaansa mukaan yhteisöön. Vuorovaikutusta on monenlaista, eikä ole vain yhtä oikeaa tapaa olla vuorovaikutuksessa. Yhteisöllisyydessä näyttäytyy yksilöiden temperamenttieroit, joista meidän tulisi olla tietoisia, jotta pystymme ymmärtämään ja hyväksymään erilaisuuden. (Raina 2012, 72.)

Roolit vaikuttavat siihen, miten ihmiset käyttäytyvät ryhmissä. Erilaisilla rooleilla on erilaisia odotuksia, odotukset saattavat olla hyvin perinteisiä, pitkä ajan kuluessa syntyneitä. Roolien odotukset voivat olla vaikeasti muutettavissa, vaikka yhteiskunta arvoineen ja sisältöineen olisi muuttunut. Rooleja kuitenkin tarvitaan mm. ryhmän kiinteyden ja eheyden varmistamiseksi. Yhteisöllisyys on yhteisvastuuta toisista. (Raina 2017, 74-84.) On hyvä tiedostaa, että on olemassa erilaisia rooleja ja odotuksia, joiden muuttuminen edellyttää itsearviointia ja reflektointia. Roolien muuttuminen on merkityksellistä, kun puhutaan osallisuudesta, toimijuudesta ja kuulluksi tulemisesta. Siinä koko toimintakulttuuri muovautuu uudelleen.

KUVIO 2. Yhteisöllinen toimintakulttuuri, Kolmiomalli (Raina 2012, 107 mukailten)

Kuviossa 2 ympyrän kaikki osat ovat keskenään vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Yhteisöllinen toimintakulttuuri on toimiva, kun kaikki osat ovat tasapainossa toistensa kanssa. Rakennettaessa yhteisöllistä toimintakulttuuria, on tärkeää varmistaa kaikkien osa-alueiden toimivuus, se edellyttää myös toimintakulttuurin rehellistä arviointia. Toimintakulttuuria on rakennettava ja kehitettävä säännöllisesti. (Raina 2012, 106-107, 201.)

Kuvion 1 **Sosiaaliset suhteilla (loving)** tarkoitetaan koko koulun sosiaalista ympäristöä. Pietarisen, Soinin ja Pyhältön (2008, 58-59) mukaan hyvinvointi rakentuu pedagogisiin prosesseihin ja keskinäisten vuorovaikutusten pohjalle. Koulussa koko yhteisöllä on mahdollisuus oppia hyvinvointia tukevia ajattelu- ja toimintamalleja jotka edistävät toimijuutta ja osallisuutta. Thomas (2016, 3-18) on tutkinut Australiassa hyvinvointia kouluyhteisössä ja peilannut sitä Honneth'in teoriaan. Hänen artikkelinsa mukaan sekä opettajat että oppilaat kokevat sosiaalisen vuorovaikutuksen tärkeäksi osaksi hyvinvointia koulussa. Opettajille opettajien ja opiskelijoiden suhteiden dynamiikka oli hyvinvoinnin ydin. Opettajat painottivat oppilaiden tuntemista ja yhteyden muodostamista oppilaisiin. Oppilaat ymmärsivät hyvinvoinnin liittyvän kokonaisvaltaisesti ihmissuhteisiin eli sosiaalisena ja emotionaalisena hyvinvointina toisin kuin esimerkiksi poliittiset asiakirjat, jotka keskittyivät pääasiassa ongelma-alueisiin. Tuloksista nousivat vahvasti luottamus, viestintä sekä

osallisuuden merkitys. Thomas kysyykin missä määrin koulu tarjoaa mahdollisuuksia rakkauteen, oikeudenmukaisuuteen ja solidaarisuuteen? Mitkä ovat kulttuuriset tai rakenteelliset esteet?

Tutkimukset ovat osoittaneet, että oppilaan ja opettajan vuorovaikutussuhde on merkittävästi vaikuttamassa oppimisen ja opettamisen laatuun. Janhusen (2013, 61-62) tutkimuksessa nuorten oppilaiden mielestä opettajien ammattitaito, asenne ja kohtaamisen taso vaikuttavat merkittävästi hyvinvointiin koulussa. Pennings, Brekelmans, Sadler, Claessens, van der Want ja van Tartwijk (2018, 41-57) ovat tutkineet Hollannissa opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta päivittäisessä luokkahuonetilanteessa. Tulosten mukaan opettajien ja opiskelijoiden väliset suhteet ovat keskeisessä asemassa opetuksen ja oppimisen laadussa. Tutkimuksen tulosten mukaan opettajien ammattitaito ja vuorovaikutusosaaminen sekä reagoitapa vaikuttivat koko luokkatilanteeseen. Opettajan ja oppilaan vuorovaikutus vaikuttaa oppilaan motivaatioon sekä kognitiiviseen oppimiseen.

Janhusen (2013, 29-31) mukaan koulun huolehtiva rooli on erityinen niille oppilaille, joiden tärkeimmät ihmissuhteet ovat koulussa. Tällöin koulussa korostuvat eri vuorovaikutussuhteet: oppilaiden kaverisuhteet, opettaja - oppilassuhteet, opettajien kollegasuhteet sekä oppilaiden ja opettajien suhteet muuhun henkilöstöön. Opettajalla on merkittävä rooli hyvinvoinnin edistämisessä: opettaja vaikuttaa omilla kasvatus- ja opetustavoillaan suuresti siihen, miten oppilaiden sosiaaliset taidot kehittyvät. Opettaja vaikuttaa myös oppilaiden keskinäisiin sosiaalisiin suhteisiin. Tärkeitä sosiaalisia taitoja ovat esimerkiksi toisten huomioiminen ryhmässä, kuunteleminen, itseilmaisuus, toisten kiittäminen ja kannustaminen, avun antaminen ja pyytäminen sekä yhteistyö- ja ongelmanratkaisutaidot. Cantellin (2010, 28) mukaan välitunnit mahdollistavat oppilaan huomioon ja kohtaamisen eri lailla hyvinvoinnin ja vuorovaikutussuhteiden näkökulmasta.

Lappalainen ym. (2008, 125–126) mukaan oppilaan vahvuuksien näkeminen ja riittävän aikainen ennakoiva tuki edistävät oppilaan, hänen läheistensä ja koko kouluyhteisön pedagogista hyvinvointia. Opettajien tehtäviin kuuluu oppilaan hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen sekä jokaisen oppilaan arvostaminen ja oikeudenmukainen kohtelu (Opetushallitus 2014a.)

Sosiaalis-emotionaaliset taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa toisten kanssa sekä ympäröivässä sosiaalisessa kontekstissa. Aluksi kehitys tapahtuu ympärillä olevien hoitavien aikuisten kanssa, myöhemmin mukaan tulevat toiset lapset sekä kasvatukselliset instituutiot, kuten päiväkodit ja koulu. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan mm. kykyä liittyä ryhmään, kykyä ilmaista ja käsitellä tunteita sekä tulla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Sosiaalis-emotionaaliset taidot kuuluvat osana sosiaalisen kompetenssin alle. Näitä taitoja ovat mm. sosiaaliset taidot ja sosiokognitiiviset taidot, eli kyky liittyä ryhmään ja tehdä yhteistyötä. Sosiaaliset taidot kehittyvät koko elinajan ja temperamentti- ja biologinen perimä heijastuvat sosioemotionaaliseen kehitykseen. Kasvatuksellisilla keinoilla voidaan tukea lapsen ja nuoren sosiaalisten taitojen kehitystä siten, että se tukee hyvää vuorovaikutusta ja toisen huomiointia. Ympäristöllä on siten suuri merkitys lapsen ja nuoren sosiaaliselle kehitykselle. (Ahonen 2017, 16-18.)

Sosiaaliseen kehitykseen vaikuttaa vuorovaikutus. Erityisesti varhainen vuorovaikutus ja siinä sanallinen ja sanaton viestintä vaikuttavat ihmisen kehitykseen, tutkimusta on tehnyt Sigmund Freud 1800-luvun loppupuolella. Nykyisin korostetaan vuorovaikutusta, keskustelemista, tunteiden ilmaisua ja aitoa kohtaamista. Dunderfelt (2016, 10-11) toteaa, että sosiaalisessa ympäristössä on perinteisesti käytetty perin sotaisesti, röyhkeästi, epätasa-arvoisesti. Sosiaalisessa ympäristössä on hyvin vähän malleja vuorovaikutuksen mestareista esim. sarjakuva- tai elokuvasukkareista tai siitä, että vuorovaikutuksesta olisi saatu hyvää oppia koulusta tai vanhemmilta. Meillä on tarve keskustella ja tiedostaa mitä kaikkea vuorovaikutus tarkoittaa ja mitä hyvällä yhteistyöllä voidaan saada aikaan. Nyky-yhteiskunnassa painotetaan kommunikaatiota ja hyviä vuorovaikutustaitoja, niillä on merkitystä mielen hyvinvointiin (Dunderfelt 2016, 7, 169.)

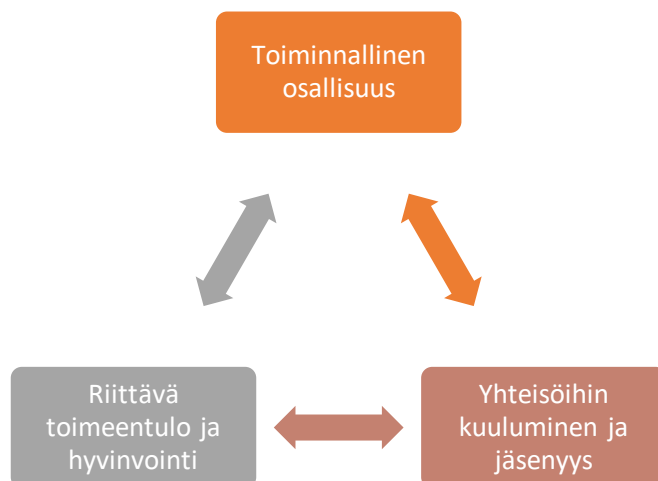
Nuoren käytökseen vaikutetaan parhaiten kannustuksen, vahvuuksien ja positiivisen palautteen kautta. (Honkanen & Suomala 2008, 54). Greenen (2009, 24) mukaan nuorten haastavan käyttäytymisen taustalla voi olla sosiaalisten taitojen puute, jolloin nuori ei osaa toimia tilanteessa oikein. Hänen mukaansa koulussa opettajan tulisi toimia sosiaalisten taitojen opettajana mieluummin kuin rangaistusten jakajana. Käyttäytymisen muutosta voidaan saavuttaa parhaiten taitoa opettelemalla.

Jokaisella lapsella on oikeus myönteiseen kasvatusilmapiiriin ja -oppimisilmapiiriin välittävässä ja turvallisessa ilmapiirissä. Sosiaalinen pääoma, minuus ja luonne kehittyvät vahvistavassa palautteessa ja yhteydessä toisiin ihmisiin. Omiin vahvuuksiin tutustumalla lapsi oppii tuntemaan itseään myönteisesti, myönteinen itsetuntemus on silta minuuden kehittymiselle läpi elämän. (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen 2016, 31.)

Itsensä kanssa tasapainossa oleva henkilö tuntee vahvuutensa sekä heikkoutensa ja kykenee analysoimaan ongelmatilanteita, mistä niissä on kyse, omista tunteista vai ulkoisista tosiasioista. Toisten kanssa toimeen tulemiseen vaikuttaa se, pysyykö aidosti olemaan kiinnostunut toisista ihmisistä ja asettumaan heidän asemaansa. Toisen osatekijän hallinta ei johda tyydyttävään tapaan elää ja toimia. (Saarinen 2001, 19-21.)

Kuviossa 1. **mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being)** liittyy vahvasti osallisuuden kokemukseen. Kun puhutaan osallisuudesta, puhutaan läheisesti myös toimijuudesta. Toimijuus näyttäytyy lasten arjessa tässä ja nyt. Toimijuus voi näyttäytyä yhteisölle ja lapselle myös negatiivisessa valossa. Osallisuudessa toimijuus tarkoittaa lasten kykyä ja mahdollisuutta vaikuttaa ja ottaa osaa päätöksentekoon. Toimijuus sekä osallisuus ovat osin sisäkkäisiä käsitteitä. Ilman toista ei ole toista. Rintakorven ja Vihmari-Henttosen (2017, 61) mukaan toimijuus tuottaa tunnetta, joka on merkittävä asia lasten sosioemotionaalisen hyvinvoinnin tukemisessa ja edistämisessä. Saadessaan onnistumisen kokemuksen tunteita lapsi oppii luottamaan taitoihinsa ja saa kokemuksen siitä, että hän tulee kuulluksi.

Osallisuuden tunne tulee, kun yksilö on osallisena yhteisöissä. Osallisuus ilmenee arvostuksena, tasavertaisuutena, luottamuksena ja mahdollisuutena. Osallisuuden vahvistamisessa kouluilla, harrastusseuroilla ja yhdistyksillä on tärkeä rooli. Osallisuus voidaan määritellä kolmeen osa-alueeseen.

KUVIO 3. Osallisuuden määritelmä (Osallisuudella vähennetään eriarvoisuutta, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015 mukailleen)

Kuviossa 1. **terveyteen ja fyysiseen jaksamiseen (health)** liittyy kiusaaminen ja syrjäytyminen. Lehtonen (2008,14) pohtii syrjäytymisen alkamisen syyksi valmiuksien ja kompetenssin vähyyttä, kun pohditaan koulutuksellista syrjäytymistä. Tämä taas voi johtaa työmarkkinalliseen syrjäytymiseen ja se taas voi johtaa edelleen sosiaaliseen syrjäytymiseen. Sosiaalinen syrjäytyminen ilmenee yksinäisyytenä tai sosiaalisten suhteiden rajallisuutena, joka taas voi johtaa erilaisiin ja eritasoisiin ongelmiin. Syrjäytymisprosessin alussa itsearvostus ja tunne pätevydestä ovat heikentyneet, vaikka opillisesti ja sosiaalisesti olisikin yhtä toimintakykyinen kuin ikätoverit. Puhutaan kodin merkityksestä ja ylisukupolvisesta ongelmien siirtymisestä sosiaalisten instituutioiden ulkopuolelle jäämisessä tai osattomuudesta ja osallistumattomuudesta. Huomattavaa on koulun merkitys siinä, tunnustetaanko koulussa varhaiset syrjäytymisen merkit ja pystyykö koulut tukemaan lapsia ja nuoria kokonaisvaltaisemmin, kun heihin kasaantuu uhkia syrjäytymisestä. Elämänhallinnan menettämisen lisäksi syrjäytymisessä on kyse yksilön ja yhteisön välisten siteiden heikkoudesta ja siksi syrjäytymisen ongelman tarkastelu täytyy ulottaa myös yhteisön tarkasteluun. Koulupudokkaaksi ei synnytä hetkessä. Tilanne kehittyy vähitellen ja ensimmäiset oireet ovat nähtävissä jo alakoulussa. Tilanne voi lähteä liikkeelle oppimisenvaikeuksista, jotka kasautuvat tai sosiaalisista pulmista. Nämä voivat aiheuttaa mm. heikkenevää itsearvostusta, koulupinnausta ja koulupelkoa. Koulumotivaatiolle sosiaalisilla suhteilla on merkitystä. Suhde koulutovereihin ja opettajiin on tärkeä, halu kuulua ryhmään ja ponnistella vaikeuksien yli edellyttää tasa-arvoista kohtelua, arvostavaa ja kannustavaa ilmapiiriä.

Erilaiset hankkeet, kuten Sytykkeitä syrjäytymisen ehkäisemiseen on pyrkinyt kehittämään muun muassa opetusmenetelmiä ja oppilaitosten toimintakulttuuria syrjäytymisen ehkäisyssä. Me-koulu on pyrkinyt lisäämään lasten sosiaalisia suhteita kehittämällä oppilaitosten toimintakulttuuria. Yhteispeli -hankkeen tarkoituksena on lisätä opettajien oppilaantuntemusta opettajan ja oppilaan välisillä juttutuokioilla. (Lehtonen 2008, 14-15.)

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien arvoperusta tukee kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Opetussuunnitelmissa korostuvat osallisuus, kuulluksi tuleminen ja kokemus kuulumisesta yhteisön jäseneksi. Opetussuunnitelmat tukevat toimintakulttuurin rakentamista lapsen ja nuoren kasvun ja oppimisen tukemiseksi ja yhteisöllinen oppilashuolto on tässä tärkeässä roolissa. Tämä edellyttää toimintakulttuurin pedagogiikan johtamista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 12.)

Kiusaamisen ennaltaehkäisevässä työssä korostuvat sosiaalisten taitojen, lasten tai nuorten ja aikuisten väliset suhteet sekä se miten vertaiset toimivat kiusaamistilanteissa. Merkittävää oli, millainen suhde oppilaalla on opettajaan. Jo varhaiskasvatuksessa kiusaamisen kohteeksi joutuneet, erityisesti ne lapset joilla on itsesääntelyn kanssa haasteita, tulevat usein torjutuksi tarvitessaan enemmän tukea ja ohjausta taitojen kehittämisessä. Nämä lapset saattavat helposti joutua myös aikuisten kurinpidon kohteiksi ja näin negatiivinen suhde opettajaan vahvistaa käyttäytymisen haasteita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 25- 27.)

Barry, Clarke & Dowling (2017, 434-447) tutkivat Irlannissa sosiaalisen ja emotionaalisen hyvinvoinnin edistämistä kouluissa. Irlannin toisen asteen kouluissa on toteutettu kymmenen viime vuoden aikana MindOut-ohjelmaa, joka tarjoaa suunnitelman mielenterveyden edistämiseen 15-18-vuotiaille nuorille. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Barry ym. (2017, 434-447) mukaan nykyiset koulujen tukitoimet auttavat ehkäisemään laajempaa ongelmakäyttäytymismallia ja tukevat emotionaalista hyvinvointia, jos ne otetaan tehokkaasti käyttöön ja integroidaan koulun arkikäytäntöihin. Kuitenkin tarvitaan laajempaa tutkimusta ohjelmien ja menetelmien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten hyvinvointiin.

Bills ja Howard (2017, 54-70) kirjoittavat tieteellisessä artikkelissaan koulutuspolitiikan sosiaalisesta osallisuudesta Etelä- Australiassa. He pohtivat interventioita

sekä koulutuspolulta syrjäytymisen tunnistamista varhaisessa vaiheessa. Billsin ja Howardin (2017, 68) mukaan OECD-maissa on viime aikoina kokeiltu erilaisia poliittisia toimenpiteitä koulunkäynnin keskeyttämisen estämiseksi. On kehitetty erilaisia ohjelmia opiskelijoille, heidän perheilleen sekä kouluihin. Kuitenkin valtaosa koulunkäynnin keskeyttämistä koskevasta tutkimuksesta pureutuu edelleen henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin.

Pelastakaa lapset ry:n teettämän Lapsen ääni 2018 -raportin (2018, 2-7) mukaan 38 % vastanneista kertoi, että koulussa aikuiset eivät puutu tarpeeksi kiusaamiseen. 28 % lapsista koki myös, että aikuiset koulussa eivät kohtele kaikkia yhdenvertaisesti. Tuloksista käy ilmi, että 70% vähävaraisten perheiden lapsista koki kiusaamista koulussa, kun vastaava lukema hyvin toimeen tulevien perheiden lapsilla oli 40 %. 87% vastaajista kertoi, että oppitunneilla käsitellään kiusaamista. Eriarvoisuutta tai köyhyyttä oli käsitelty vain joka kolmannen oppilaan koulussa. Kyselyn perusteella kouluissa ei tunnisteta riittävästi köyhyyden vaikutuksia koulunkäyntiin ja oppimiseen. Pelastakaa lapset ry:n mukaan: ”Lasten ja nuorten kokemuksia on kuultava kouluarjessa, harrastuksissa ja yhteisöissä kaikessa heitä koskevassa päätöksenteossa” sekä kouluissa on otettava käyttöön syrjintää ja kiusaamista ehkäiseviä hyväksi todettuja työkaluja ja ohjelmia koulujen toimintakulttuurin kehittämiseksi.

4.4 Myönteinen tunnistaminen

”Se mihin kiinnitän huomioni, kasvaa” (Positiivinen pedagogiikka arjessa 2017).

Häklin, Kallion ja Korkiamäen (2015, 9-20) mukaan myönteinen tunnistaminen tarjoaa yhden näkökulman varhaisen tuen uudelleensuuntaamiseen. Myönteisen tunnistamisen lähtökohtana on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Se on kehitetty monitieteisen tutkimusryhmän ja asiantuntijaverkoston yhteistyönä. Myönteisessä tunnistamisessa on kysymys ennen kaikkea asenteesta, näkökulmasta ja toimimisen tavasta. Siinä on kyse yhteisölähtöisen laajamittaisen tuen näkyväksi tekemisestä ja sen merkityksellisyyden perustelemisesta. Keskeisenä ideana on arvokkuuden ja osallisuuden kokemusten vahvistaminen arkiympäristöjen käytännöllisenä periaatteena. Myönteisen tunnistamisen ulottuvuudet ovat tutustuminen, tunnustaminen ja tukeminen. Tutustuminen on

myönteisen tunnustamisen perusta. Se edellyttää henkilökohtaista tutustumista välttääksemme tulkinnat ja oletukset. Tunnustaminen edellyttää tutustumista, se lisää tietoisuutta siitä mikä kullekin ihmiselle on tärkeää ja merkityksellistä. Tuke- misessa tavoitellaan toimijuuden tukemista ja kokemuksellisen osallisuuden lisää- mistä.

Käsitteen keskiössä on osallisuus ja toimijuus; sen kokemuksellisuus ja kontekstu- aalisuus. Lähtökohtana on arkiympäristöissä toimiminen, keskittyminen voimava- roihin, yhteisöllisen toimintakulttuurin tekeminen ja ennaltaehkäisy. Ammatillisesti tavoitteellisissa kohtaamisissa olettaminen ja tulkinnat muuttavat luonnettaan. Mi- ten ammatilliset määrittelyt, kuten diagnoosit, kirjatut kasvatuskeskustelut vaikutta- vat lapsesta eri tilanteissa tehtäviin tulkintoihin? Millaisia vaikutuksia aikuisten yleistävillä ja luokittelevilla oletuksilla on lapsen identiteetin ja minäkuvan muotou- tumiseen? (Häkli, Kallio & Korkiamäki 2015, 20-42.)

Thomas (2012, 1-5) kuvaa artikkelissaan Honneth'in teorian käyttömahdollisuuk- sia lasten ja nuorten osallisuuden tunnustamisessa. Hänen mukaansa lapsen osallisuus sisältää useita ulottuvuuksia, joita huomioimalla voidaan edistää osalli- suuden toteutumista. Artikkelissaan hän toteaa, että myös työntekijän erilaiset suhteutumistavat voivat hänen tiedostamattaan olla lapsen osallisuuden tiellä. Työntekijä voi esimerkiksi nähdä lapsen osallisuuden riskinä ja kokea, ettei lapsi ole kykenevä osallisuuteen. Hän käsittelee lapsen ja nuoren osallisuutta rakkau- den, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden näkökulmien avulla.

Graham, Fitzgerald, Powell, Thomas ja Anderson (2014, 131-133) esittävät rapor- tissaan Australialaisen tutkimuksen, Australian Research Council (ARC) tuloksia. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa hyvinvoinnista koulussa. Tutkimuksessa haastateltiin opettajia ja oppilaita. Tutkimuksessa käytettiin Honnet'hin tunnustami- sen teoriaa, joka antaa viitekehyksen hyvinvoinnin ymmärtämiselle. Honnet'hin teoria kolme ulottuvuutta ovat: rakkaus, oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus. Kou- luissa nämä ulottuvuudet toteutuvat huolehtimalla, kunnioittamalla ja arvostamalla. Tuloksista selvisi, että opettajat ja oppilaat pitivät tärkeänä hyvää opiskelija-opetta- jasuhdetta. Opettaja-oppilassuhteella on erittäin merkittävä vaikutus oppilaan hy- vinvointiin koulussa. Keskeisin keino opiskelijan hyvinvoinnin tueksi ja myön-

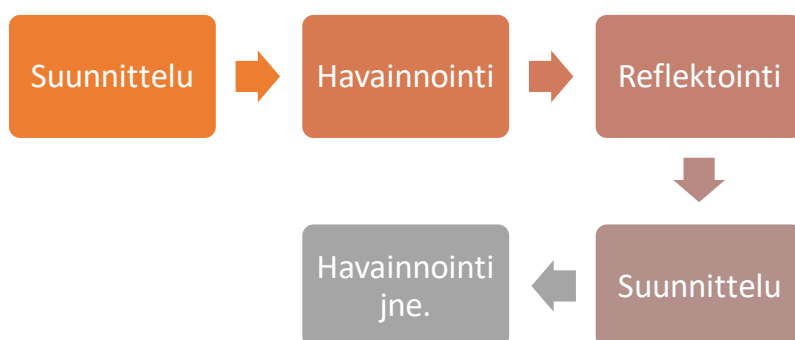
teiseksi tunnistamiseksi on yhteinen keskustelu. Kun opettaja kuuntelee ja on kiinnostunut oppilaan arkisistakin asioista, yhteys vahvistuu ja myönteinen tunnistaminen mahdollistuu.

5 TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT

5.1 Kehittämishankkeen tutkimuksellinen lähestymistapa

Kehittämishankkeen lähestymistavaksi päätimme valita toimintatutkimuksen. Toikon ja Rantasen (2009, 70) mukaan toimintatutkimus on prosessina tapahtuvaa toimintaa, johon liittyy toiminnan muokkaamista sekä sopeutumista. Toimintatutkimuksella on mahdollista kehittää työelämää osallisuuden keinoin. Toimintatutkimuksella pyritään ratkaisemaan erilaisia ongelmia, joka edellyttää yhteisen tavoitteen asettamista, jota pyritään ratkaisemaan (Kananen 2014, 11). Toimintatutkimus on osallistava ja pyrkii toiminnan kehittämiseen tutkitun aineiston pohjalta (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 58). Tässä kehittämishankkeessa halusimme tuoda vahvasti oppilaiden näkökulman esille suunniteltaessa hyvinvointikeskustelumallia.

Tutkimuksellisen kehittämishankkeen lähestymistavaksi sopii toimintatutkimus. Toimintatutkimuksella pyritään löytämään uusi toimintamalli tai ratkaisu muuttamaan nykytilannetta tai käytännössä havaittuun ongelmaan. Toimintatutkimuksessa korostuu yhteistyö, osallistaminen ja käytännönläheinen lähestymistapa. (Ojasalo ym. 2009, 58.) Lähestymistapana toimintatutkimus on laadullinen ja siinä voi käyttää määrällisiä menetelmiä. Toimintatutkimuksessa toiminta etenee spiraalimaisesti, jossa eri vaiheet saattavat toistua yhä uudelleen. Prosessi etenee spiraalimaisesti, jolloin eri vaiheet vuorottelevat ja etenevät syklimäisesti. (Ojasalo ym. 2009, 60-61.) Prosessissa korostuu reflektointivaihe, jota voidaan kutsua myös arviointivaiheeksi, tässä kohdassa tapahtuu työn kehittyminen (Toikko & Rantanen, 2009, 67).

KUVIO 4. Toimintatutkimuksen kehittämistyön spiraali (Toikko & Rantanen 2009, 67 mukailten)

Eräs toimintatutkimuksen piirre on pyrkiä kohti reflektiivistä ajattelua ja sen avulla toiminnan parantamista ja kehittämistä. Toimintatutkimuksessa havainnointi, reflektointi ja uudelleen suunnittelu toistuvat spiraalimaisesti. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 36.) Reflektoidessaan omaa toimintaa ihminen kuin etäännyty omasta toiminnasta ja ajattelusta ja pyrkii ymmärtämään toimintaan vaikuttavia tekijöitä ja sen kautta kehittämään omaa toimintaa (Heikkinen 2015, 209-211). Toimintatutkimuksellisessa lähestymistavassa korostuu eri tutkimusvaiheiden vuorovaikutus. Reflektointi eli arviointivaihe on merkityksellinen työvaihe, koska siinä tapahtuu kehittymistä. (Toikko & Rantanen 2009, 66-67.)

5.2 Kehittämishankkeen aineiston keruu

Tähän kehittämishankkeeseen valikoitui aineistonkeruumenetelmiksi sähköinen webropol -kysely sekä teemahaastattelu ryhmähaastatteluna. Lisäksi kysimme sähköpostin välityksellä koulun rehtoreilta hyvinvointikeskustelujen taustasta. Haastattelut tehtiin ryhmähaastatteluina pilottikoulujen hyvinvointikeskusteluja käyneille opettajille. Sähköinen webropol -kysely valikoitui käytettäväksi sen käytännöllisyyden sekä nopean tiedonkeräämisen mahdollistajana opettajan ja oppilaan välisistä keskusteluista Lohjan Järnefeltin alueen kuudennen ja yhdeksännen luokan oppilaille sekä Ylöjärven opettajille.

Sähköinen kysely mahdollistaa nopean sekä ajasta ja paikasta riippumattoman vastaamisen. Sähköistä kyselyä voidaan käyttää sekä laadullisessa että määrällisessä kyselyssä. Vastaajan näkökulmasta sähköisessä kyselyssä on uusia ratkaisuja. Vastauksia voi muun muassa muuttaa ja tarkentaa. Kyselyt voivat olla hyvin erinäköisiä ja muokattavissa visuaalisesti erilaisiksi. Sähköisten kyselyjen analysointi on helpompaa ja kyselyn tulokset voi saada nopeasti. (Ronkainen ja Karjalainen 2008, 9.)

Sähköisissä kyselyissä voidaan hyödyntää laadullisia ja määrällisiä kyselytapoja. Kvantitatiivisia eli määrällisiä kysymyksiä ovat etukäteen strukturoidut vaihtoehdot ja monivalintakysymykset. Strukturoitujen kysymysten lisäksi sähköisessä kyselyssä on käytettävissä numerokysymyksiä ja avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja

vastaa omin sanoin. Sähköisessä kyselyssä avointen kysymysten vastauksia ei tarvitse rajata verrattuna perinteisen kyselylomakkeeseen, jossa tilaa vastauksille on rajallisesti. Lisäksi sähköisesti annetut kirjalliset vastaukset tulostuvat suoraan tekstinä, jolloin niitä ei tarvitse kirjoittaa uudelleen analyysiä varten. (Ronkainen, Mertala & Karjalainen 2008, 21-22.)

Laadullinen kyselytutkimus pyrkii lisäämään toisen ihmisen ymmärrystä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 68). Laadullisessa kyselyssä korostuu kysymysten laadinta, joka voi olla hidas prosessi ja vaatii kysymysten laatijalta osaamista. Kysymysten tulee olla selkeitä ja vastaajaa ei saa johdatella kysymysten avulla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 195, 202).

Ennen haastattelua on tärkeä kertoa mitä haastattelu pitää sisällään ja miksi se tehdään (Hirsjärvi & Hurme 2008, 92). Haastattelut tallennetaan nauhoittamalla myöhempää käsittelyä ja litterointia varten (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Haastattelussa on mahdollista päästä aitoon vuorovaikutukseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelut ovat olleet päämenetelmä. Haastattelussa voidaan joustavasti kerätä tietoa sekä esittää tarkentavia kysymyksiä (Hirsjärvi ym. 2009, 204-205). Haastattelussa on mahdollista pyrkiä tarinallisuuteen ja kokemuksellisuuteen, toisaalta ne vievät aikaa ja vaativat huolellista suunnittelua. Haastattelu on myös tilanne- ja paikkasidonnaista, jossain toisessa tilanteessa haastateltavat saattavat vastata eri tavalla. Haastattelussa korostuu tutkijan tulkinnat haastattelujen aikana. Teemahaastattelussa teemat eli aihepiiri on selvillä mutta kysymysten muoto ja järjestys voi vaihdella haastattelun aikana. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

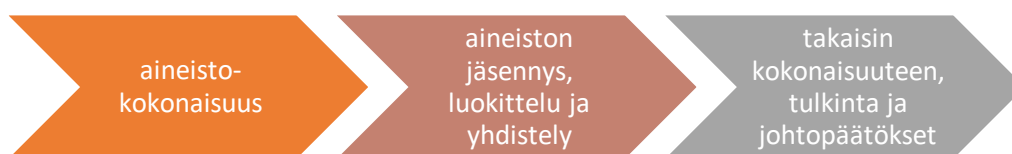
Ryhmähaastattelun aikana saadaan tietoja usealta samanaikaisesti. Ryhmässä on mahdollisuus tukea toisiaan (muisti) tai sitten se voi toimia esteenä esimerkiksi kielteisten asioiden esiintulossa. Tulkintoja ja havaintoja tehdessä nämä tulee ottaa huomioon. (Hirsjärvi ym. 2009, 211). Ryhmähaastattelu on enemmän vuorovaikutteinen ja haastateltavien tulee sietää toistensa erilaiset mielipiteet ja näkemykset (Pietilä 2010, 215). Haastattelut tehtiin parityönä, joten opinnäytetyöntekijöiden oli mahdollisuus peilata keskenään tulkintoja ja vastauksia.

Menetelmien valintaan on vaikuttanut keskustelut työelämän edustajan kanssa. Menetelmiä on yhteistyössä pohdittu ja päädytty menetelmiin, joilla saisi mahdollisimman laajan ja kattavan kuvan nykytilanteesta.

5.3 Aineiston analyysimenetelmä

Aineisto analysoidaan keräämisen jälkeen. Aineistoa tulee lukea tavalla, joka mahdollistaa uudenlaisten kysymysten asettelun ja tarkennukset sekä mahdollisen uudenlaisen tulokulman (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 15). Analyysivaiheessa aineistoa voidaan myös rajata siten, että rajausta on perusteltu ja johdonmukainen. Aineiston rajaamisessa on hyvä miettiä myös reliabiliteetin ja validiteetin kysymyksiä, vastaako se tutkimuskysymyksiin ja tuottaako se luotettavaa tietoa tutkimuskysymyksistä. Aineiston analyysissä aineistosta ei itsestään nouse vastauksia, vaan tutkijan tulkinnat ja valinnat jäsentävät ja ohjaavat aineiston käsitteilyä. (Ruusuvuori ym. 2010, 16-17.) Analyysin valinta tehdään sillä periaatteella, mikä parhaiten vastaa asetettuihin kysymyksiin. Laadullisessa tutkimuksessa analyysissä koetaan haastavaksi aineiston runsaus sekä ja elämänläheisyys. Tutustuessaan aineistoon tutkija tekee jo alustavia valintoja analyysin valinnasta (Hirsjärvi ym. 2009, 224-225.)

Sisällönanalyysin mukaan aineiston analyysi alkaa tutkijoiden perehtymisellä omaan aineistoon. Seuraavaksi aineisto teoretisoidaan ja sisäistetään. Sen jälkeen se luokitellaan keskeisten tutkimuskysymysten teemojen mukaan. Tämän jälkeen tutkimustehtävä ja käsitteet voivat täsmentyä, jonka vuoksi sisältöä voidaan luokitella uudestaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 143-151.)

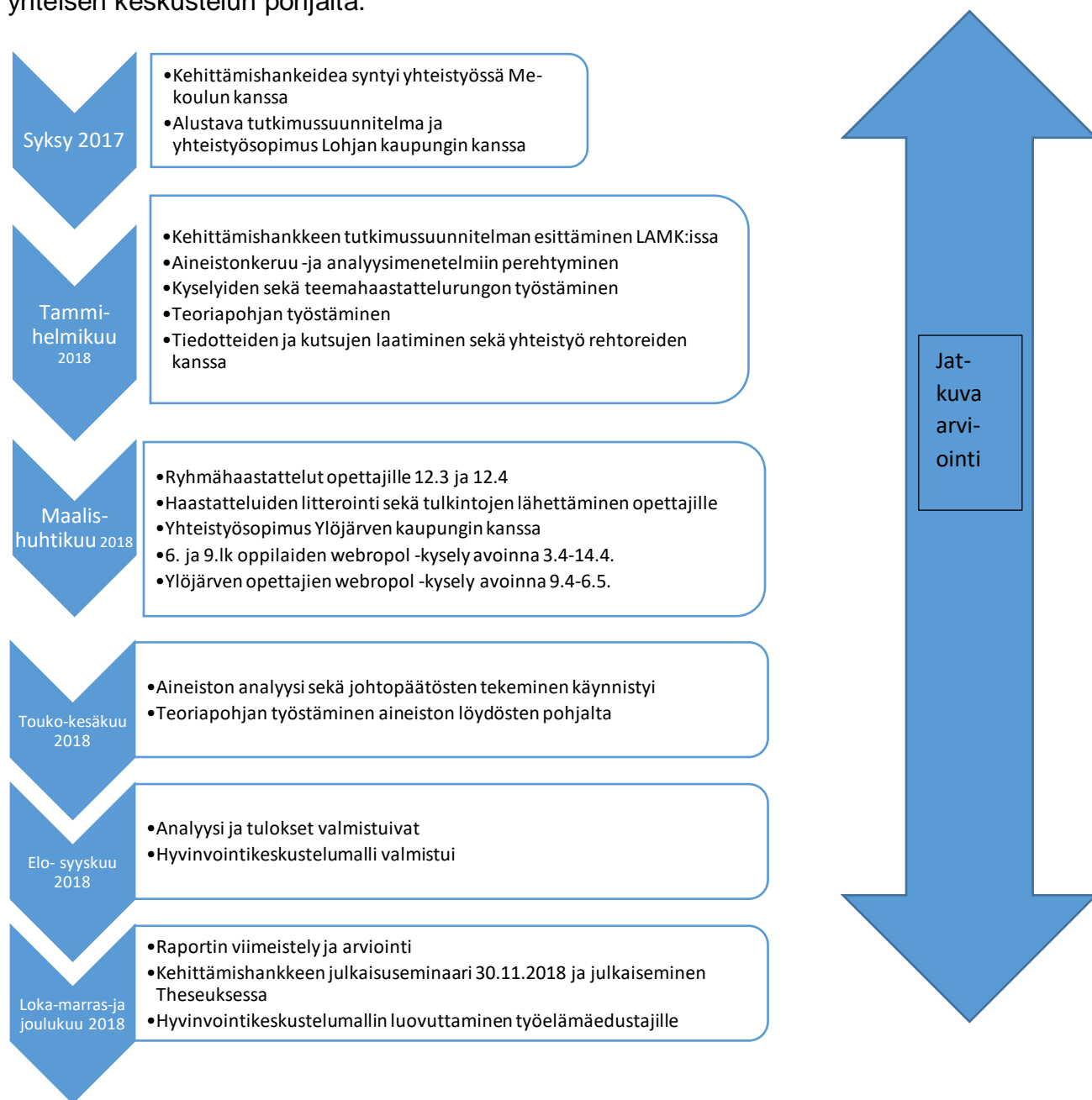
KUVIO 5. Sisällönanalyysi ja synteesi (Hirsjärvi ym. 2009, 144 mukailleen)

Luokittelun jälkeen on hyvä kiinnittää huomiota havaintoihin, jotka eivät kuulu mihinkään luokkaan. Nämä on hyvä tuoda esille aineistossa, sillä poikkeavat havainnot voivat vahvistaa aineiston validiteettia. Luokittelun jälkeen aineisto jäsentyy selkeämmäksi ja aineistoa voi vertailla ja jäsentää, analyysi jäsentyy hiljalleen tuloksiksi. (Ruusuvuori ym. 2010, 24-25.)

6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

6.1 Kehittämishankkeen eteneminen

Kehittämishankkeen idea sai alkunsa syksyllä 2017 (Kuvio 6). Otimme yhteyttä Lohjan Me-koulukoordinaattoriin, joka ehdotti tapaamista emeritusprofessori Matti Rimpelän kanssa. Tapasimme Rimpelän 8.11.2017 henkilöstölle suunnatussa Me-tutuksi tapaamisessa. Osa opettajista oli kokeillut syksyn aikana hyvinvointikeskusteluja oppilaiden kanssa. Idea hyvinvointikeskustelumallin kehittämiseksi nousi yhteisen keskustelun pohjalta.

KUVIO 6. Kehittämishankkeen eteneminen

Kehittämishanke eteni suunnittelu-toteutus- ja analyysi- sekä mallintamisvaiheiden kautta. Arviointi kulki kaikkien vaiheiden läpi jatkuvasti edestakaisin. Yhteistyössä kehittämishankkeen tavoitteiden ja tarkoituksen selkeyttäminen kirkastuivat jatkuvan arvioinnin avulla. Kysyimme toisiltamme kysymyksiä, joiden avulla oivalsimme ja kehitimme prosessia eteenpäin.

Suunnitteluvaihe ajoittui syksylle 2017 sekä tammi- ja helmikuulle 2018. Marraskuussa 2017 laadimme alustavan tutkimussuunnitelman, jonka esitimme Lohjan kaupungin lasten, nuorten ja perheiden palvelualuepäällikölle ja saimme yhteistyöluvan ja sopimuksen (Liite 1). Esitimme tutkimussuunnitelman hyväksytysti Lahden ammattikorkeakoulussa tammikuussa 2018, jonka jälkeen perehdyimme aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiin. Tapasimme tammi-helmikuussa 2018 Matti Rimpelää ja aineistonkeruumenetelmiksi valikoituivat sähköiset webropol- kyselyt Lohjan Järnefeltin alueen 6. ja 9. luokkalaisille oppilaille sekä Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoulun opettajille. Lisäksi menetelmäksi valikoitui Lohjan Järnefeltin alueen opettajien teemahaastattelu, joka päätettiin toteuttaa ryhmähaastatteluina. Esittelimme tutkimussuunnitelman ja hyvinvointikeskustelumallin idean 12.2.18 Järnefeltin alueen kolmelle rehtorille sekä Me-koulukoordinaattoreille. Suunnitteluvaiheessa laadimme haastattelukutsut (Liite 3) sekä tiedotteet (Liitteet 5, 6 ja 8). Toimimme yhteistyössä Järnefeltin alueen rehtoreiden kanssa sekä saimme hyväksynnän tiedotteille Lohjan kaupungin lasten, nuorten ja perheiden palvelualuepäälliköltä. Työstimme kehittämishankkeen teoriapohjaa sekä laadimme opettajien ryhmähaastattelun kysymykset (Liite 4). Lisäksi laadimme 6. ja 9. luokkalaisten oppilaiden kyselyn (Liite 7) sekä Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoulun opettajien kyselyn (Liite 9).

Toteutusvaihe ajoittui maalisi- ja huhtikuulle 2018. Lähetimme tiedotteet (Liitteet 5 ja 6) opettajille useaan kertaan ja hyvissä ajoin, ensimmäisen kerran 16.2.18. Haastattelukutsut (Liite 3) lähetettiin kaikille Järnefeltin alueen kolmen alakoulun opettajille, joissa hyvinvointikeskusteluja oli pilotoitu toimintavuoden 2017-2018 aikana. Ryhmähaastatteluihin osallistuivat kahden koulun opettajat. Ensimmäiseen haastatteluun 12.3.18 osallistui seitsemän opettajaa ja toiseen haastatteluun 12.4.18 osallistui kolme opettajaa. Haastattelujen kesto oli noin puoli tuntia. Haastattelut nauhoitettiin ja ne etenivät teemoittain (Liite 4). Teemahaastattelu mahdol-

listi kysymysten järjestyksen vaihtelun sekä lisäkysymysten esittämisen tarvittaessa. Haastattelut toteutettiin parityönä, jossa toinen toimi haastattelijana ja toinen havainnoijana. Tämä toteutustapa mahdollisti haastattelujen reflektiivisen pohdinnan ja peilaamisen, joka lisää myös tulosten ja tulkintojen luotettavuutta. Haastattelujen jälkeen haastattelut litteroitiin ja haastattelujen tulokset lähetettiin osallistujille kommentoitaviksi ja täydennettäväksi.

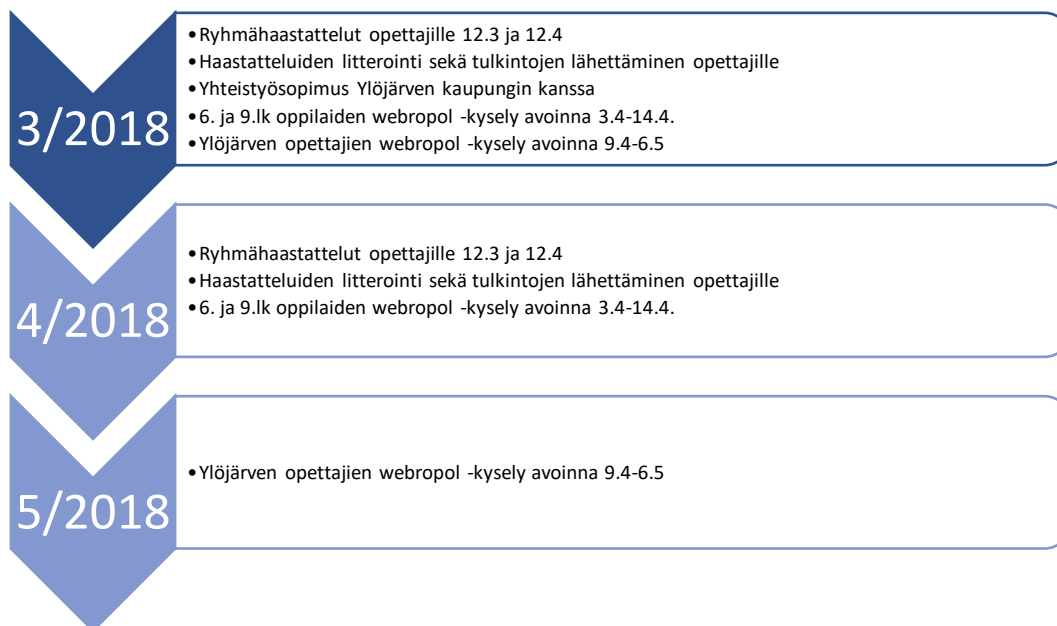
Työstimme ja testasimme oppilaiden kyselyä pienellä otannalla. 6. ja 9. luokkalaisten oppilaiden kysely (Liite 7) oli avoinna ajalla 3.4-14.4.18. Ohjeistimme opettajia toteuttamaan oppilaiden nimettömän kyselyn valitsemansa oppitunnin aikana viikolla 14, jotta saisimme mahdollisimman kattavasti vastauksia. Lähetimme useita sähköpostiviestejä alueen opettajille muistutuksena. Kyselyyn pyydettiin jatkoaikaa viikon verran. Oppilaiden ja huoltajien tiedotteessa kerrottiin, että kyselystä voi kieltäytyä joko huoltaja tai oppilas itse. Opettajat ja rehtorit myös pääsivät perehtymään avoimesti kyselyyn jo ennalta ja toteutus tapahtui heidän kauttaan ja yhteistyöllään. Validiteettia lisää se, että aineistosta vastaajaa ei voi mitenkään päätellä.

Ylöjärven opettajien kysely (Liite 9) oli avoinna ajalla 9.4-6.5.18. Saimme yhteistyöluvan ja sopimuksen (Liite 2) Ylöjärven opetuspäälliköltä 8.3.18, jonka jälkeen olimme yhteydessä Metsäkylän yhtenäiskoulun rehtoriin kyselyjen jakamiseksi sähköpostitse. Kysely jaettiin rehtorin kautta kaikille koulun opettajille. Vastauksia saimme ensin vain yhden, joten jatkoimme kyselyn aukioloaikaa 2 viikkoa ja lähetimme muistutusviestin.

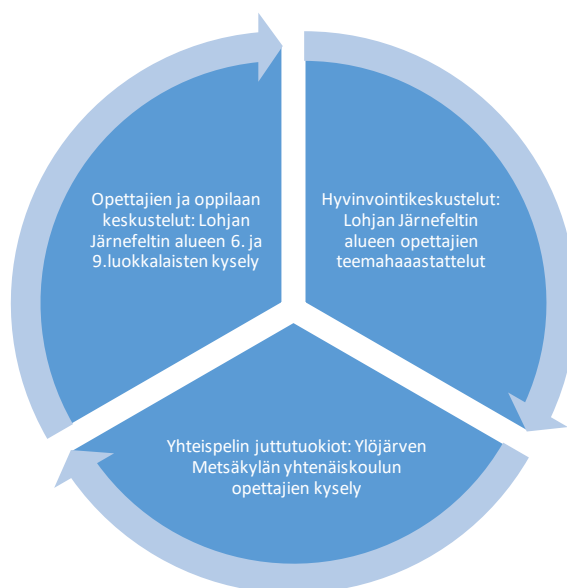
Aineiston analyysivaihe alkoi touko- ja kesäkuun 2018 aikana. Teoreettinen viitekehys vahvistui tulosten pohjalta pedagogiseen hyvinvointiin ja myönteisen tunnistamiseen. Analysoimme aineistoa teoreettisen viitekehysten alle. Elo- syyskuussa 2018 aineiston analyysi, tulokset sekä hyvinvointikeskustelumalli valmistuivat. Loka- ja marraskuussa viimeistelimme kehittämishankkeen raporttia. Kehittämishankkeen julkaisuseminaari oli 30.11.2018, jonka jälkeen luovutimme hyvinvointikeskustelumallin työelämäedustajille.

6.2 Aineiston keruu

Kehittämishankkeen aineisto kerättiin maaliskuun 2018 ja toukokuun 2018 välisenä aikana. Perehdyimme taustateoriaan ja aikaisempiin tutkimuksiin ennen aineistonkeruuta. Aineiston keräämisellä pyrimme saamaan kuuluville oppilaiden ja opettajien äänet hyvinvoinnin näkökulmasta, sisältäen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen kokemukset.

KUVIO 7. Kehittämishankkeen aineiston keruu

KUVIO 8. Aineistonkeruumenetelmät

Aineiston keruu koostui kahteen Lohjalaiseen alakouluun tehdystä opettajien ryhmähaastattelusta. Alun perin mukana oli myös kolmas koulu, josta emme saaneet haastattelupyynnöistä huolimatta toteutumaan haastattelua. Aineisto koostui myös Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoulun opettajien webropol -kyselystä sekä Lohjan Järnefeltin alueen 6. ja 9.lk oppilaiden webropol –kyselystä.

Aineistonkeruumenetelmiksi valikoituivat ryhmähaastattelut sekä webropol -kyselyt. Oppilaiden webropol -kyselyn valintaan vaikutti kyselyyn osallistuneiden runsas määrä. Webropol -kysely soveltui tähän parhaiten ja se on myös tiedonkeruumenetelmänä nopeampi kuin kyselylomake. Kyselylomakkeeseen vastaaminen on työläämpää ja siihen on helppo jättää vastaamatta. (Hirsjärvi ym. 2009, 195-196.) Oppilaiden webropol -kysely toteutettiin oppitunnin aikana, jolloin oppilaiden oli helppo vastata kyselyyn. Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoulun opettajien webropol -kysely valikoitui myös sen vastaamisen helppouden sekä oletettujen vastaajien suuren määrän vuoksi.

Valitsimme 6. ja 9. luokan oppilaat sillä perusteella, että kuudesluokkalainen on alakoulun viimeisellä luokalla ja hänelle on kertynyt keskustelukokemuksia opettajan kanssa alakoulun aikana. Yhdeksäsluokkalaiset valitsimme siksi, että he ovat yläkoulun viimeisellä luokalla ja he ovat keränneet kokemusta keskusteluista yläkoulun aikana ja voivat peilata vastauksissaan näitä kokemuksia. Emme kohden-taneet kyselyä erityisesti niihin oppilaisiin, joiden kanssa hyvinvointikeskusteluja on käyty, vaan halusimme tietoa laajemmin oppilaiden keskustelukokemuksista. Tämä vaikutti myös siihen, millaisen mallin luomme hyvinvointikeskusteluille, eritoten siksi, että oppilaiden ääni tulee kuuluviin.

Opettajien ryhmähaastatteluun päädyimme siksi, että kaikissa haastateltavissa kouluissa oli opettajia, jotka olivat jo toteuttaneet hyvinvointikeskusteluja. Ryhmähaastattelutilanteessa opettajat pystyivät jakamaan omia kokemuksia hyvinvointikeskustelusta oppilaiden kanssa. Ryhmähaastattelutilanne tarjoaa mahdollisuuden keskusteluun osallistujien kesken ja yksilöiden ymmärrys voi tuottaa uuden oivalluksen. Ryhmähaastattelutilanteessa voi syntyä jotain sellaista uutta oivallusta, johon haastattelija ei ole ennalta kysymyksillään varautunut. Hirsjärvi ym. (2009, 212-221) mukaan keskustelussa voi olla myös dominoivia henkilöitä, jolloin haas-

tattelijoiden tulee ohjata tilannetta siihen suuntaan, että vuorovaikutus on tasapuolista. Ryhmähaastattelut ovat vuorovaikutteisia, jolloin oli myös helpompi havaita haastateltavien ilmeitä, eleitä ja ilmapiiriä.

Teemahaastattelussa on tyypillistä, että aihepiiri on tiedossa, mutta kysymysten tarkka järjestys ja muoto saattavat vaihdella (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Ryhmähaastattelussa käytettyjen kysymysten (Liite 4) valintaan vaikutti kehittämishankkeemme tavoite, hyvinvointikeskustelumallin kehittäminen. Kysyimme koulujen opettajilta hyvinvointikeskustelukokeiluiden tavoitetta, millainen ohjeistus oli ja miten ne suunniteltiin ja toteutettiin. Kysyimme myös, minkä luokan kanssa hyvinvointikeskusteluja on käyty ja minkä verran sekä miten huoltajia on informoitu keskusteluista. Kysyimme hyvinvointikeskustelujen merkitystä oppilaantuntemukselle. Lisäksi kysyimme mitä hyvinvointikeskustelu vaatii onnistuakseen ja miten hyvinvointikeskustelut olisivat parhaiten osa koulun arkea sekä toiveita hyvinvointikeskustelumallin kehittämiseksi.

Molemmissa ryhmähaastattelussa valmistauduimme haastatteluun varaamalla koulun rehtorilta tilat, keskustelemalla molempien roolit haastattelutilanteessa sekä testaamalla laitteet ennakoon. Molemmissa kouluissa haastatteluihin käytettiin koulun yhteissuunnitteluaikaa. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui seitsemän opettajaa ja toiseen haastatteluun kolme opettajaa. Haastattelutilanteessa toisen haastattellessa toinen teki muistiinpanoja sekä havaintoja kirjaten niitä ylös. Ennen haastattelua kerroimme haastateltaville, että kaikki aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja anonymisti. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan sekä niistä tehdään tulkinta. Tulkinat lähetetään sähköpostilla osallistujille kommentoivaksi ja nauhoitukset tuhoetaan opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen.

6- ja 9 – luokkalaisten oppilaiden webropol -kysely (Liite 7) toteutettiin oppitunnin aikana oppilaalle tutun opettajan johdolla. Kehittämishankkeemme tavoitteena on kehittää hyvinvointikeskustelumalli, missä korostuu oppilaan osallisuus. Kysyimme oppilailta mitä he odottavat keskusteluilta sekä millaisia keskusteluja he ovat opettajien kanssa käyneet. Oppilaiden kyselyllä halusimme selvittää millaisia ja minkä verran keskusteluja opettajien kanssa on ollut ja mihin keskustelut liittyvät. Kysyimme oppilaiden kokemuksia keskusteluista sekä siitä, millainen tunne keskus-

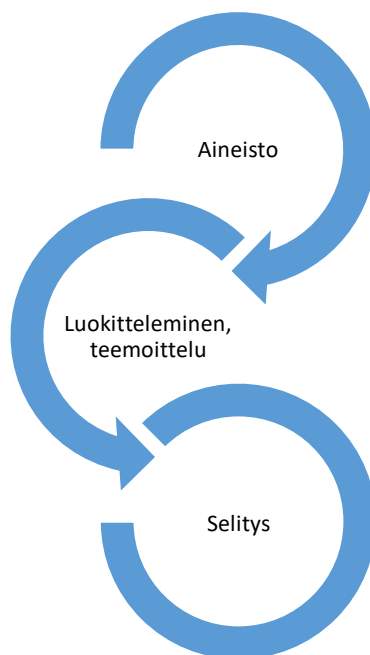
teluista on jäänyt. Kysyimme myös, miten oppilaat haluavat valmistautua keskusteluun ja millainen on heidän mielestään hyvä keskustelu. Lisäksi halusimme selvittää millaisista asioista oppilaat opettajalle kertovat sekä siitä kokevatko oppilaat, että koulussa on aikuinen, joka kanssa kokee voivansa keskustella.

Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoulun webropol -kyselyssä (Liite 9) kysyimme opettajilta Yhteispelin mukaisista juttutuokioista. Halusimme selvittää, onko juttutuokion kokemuksista hyötyä hyvinvointimallin kehittämiseksi. Kysyimme juttutuokioiden tavoitteesta sekä siitä, millaisia eroja juttutuokioissa on ollut luokka-asteiden välillä. Kysyimme siitä, millainen on hyvä juttutuokio ja millaisia haasteita tai ongelmia juttutuokioihin liittyy. Kysyimme, mitä juttutuokio vaatii onnistuakseen, miten oppilas valmistautuu juttutuokioon sekä miten oppilaan huoltajia on informoitu juttutuokioista. Lisäksi kysyimme, miten juttutuokiot ovat parhaiten koulun arkea.

6.3 Aineiston analyysi

Laadullisessa kehittämishankkeessa aineistoa analysoidaan koko prosessin ajan. Tässä kehittämishankkeessa aineistoa kerättiin ryhmähaastatteluin sekä webropol -kyselyillä sekä lisäksi pyysimme hyvinvointikeskustelujen taustatietoa sähköpostin välityksellä rehtoreita. Laajalla aineiston keräämisellä pyrimme siihen, että tietoa ja kokemusta saadaan eri käyttäjiltä, jotka vaikuttavat olennaisesti tutkimuksen tavoitteeseen.

Opettajien ryhmähaastattelujen jälkeen purimme ja litteroimme aineiston. Haastattavia oli yhteensä 10 opettajaa. Haastattelut purettiin litteroimalla, kirjoittamalla puhuttu kieli kirjoitettuun muotoon välittömästi haastattelujen jälkeen. Haastatteluista tehtiin myös tulkinta, joka lähetettiin osallistujille tarkastettavaksi ja kommentoitavaksi. Litterointi tehtiin koko aineistosta, jonka jälkeen oli helpompi alkaa etsiä teemoja, yhtäläisyyksiä ja eroja aineistosta. (Hirsjärvi ym. 2009, 222).

Kuvio 9. Aineiston analyysi Hirsjärvi ym. 2009, 223 mukailleen

Analysoimme vastaukset aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysissä tulee tehdä päätöksiä siitä, mikä on kiinnostavaa aineistossa. Vastauksista etsittiin yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia eri vastaajien kesken. Keskustelimme ja pohdimme useita kertoja saamiamme tuloksia sekä vertailimme niitä keskenään. Reflektoimme vastauksia sekä peilasimme niitä teoriaan. Vastausten analysoinnin myötä myös teoreettinen viitekehys vahvistui ja rajautui. Lisäksi havainnoimme omia huomioitamme sekä niitä mitkä nousivat kysymysten ulkopuolelta. Analyysissä pohdimme myös mitä arvoa kukin yksikkö tuotti omana haastatteluna. Ryhmähaastattelussa ryhmien koko vaikutti haastateltavien keskinäiseen vuorovaikutukseen. Kolmen henkilön ryhmähaastattelussa keskustelu oli vuorovaikutteempaa kuin seitsemän hengen ryhmässä.

Lohjan kaupungin kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden webropol -kyselyn tulokset raportoituivat selkeäksi koosteeksi. Saimme 100 vastausta, joista puolet oli tyttöjä ja puolet poikia. Kuudesluokkalaisten oli 68 ja yhdeksäsluokkalaisten 32. Vastaukset jakautuivat aika tasaisesti kolmen koulun kesken. Oppilaiden vastauksista nostimme esiin toiveet keskusteluun valmistautumisesta ja millainen on hyvä keskustelu opettajan kanssa sekä löytyykö koulusta aikuinen, jonka kanssa tarvittaessa luottamuksellisesti keskustella.

Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoulun opettajilta saimme kaksi vastausta webropol-kyselyyn. Halusimme selvittää miten Yhteispelin mukaiset juttutuokiot ovat juurtuneet kouluarkeen, millainen on onnistunut juttutuokio ja mitä haasteita juttutuokioiden toteuttamiseen on liittynyt.

Tuomen ja Sarajärven (2018, 121-125) mukaan sisällönanalyysin vaiheita ovat pelkistäminen (redusointi), ryhmittely (klusterointi) sekä käsitteellistäminen (abstrahointi). Redusoimme eli pelkistimme vastausten sisällön parilla kuvaavalla sanalla. Redusoinnin jälkeen ryhmittelimme eli klusteroimme aineiston alakategorioihin. Viimeisessä vaiheessa käsitteellistimme eli abstrahoiimme aineiston yläkäsitteeseen. Analyysin tuloksena muodostuivat kategoriat, jotka löytyivät teoreettisesta viitekehystä. Ylä- ja alakategoriat sijoittuvat pedagogiseen hyvinvoinnin sekä myönteisen tunnistamisen teoriaan. Taulukoissa 2, 3 ja 4 on esimerkit aineiston analyysistä.

TAULUKKO 2. Esimerkki opettajien ryhmähaastattelujen analyysistä

	Redusointi	Klusterointi	Abstrahointi
<i>"...Se pitäis olla rakenteissa kiinnittäminen Mitä kuuluu -keskustelut ja sille annetaan se aika ja tuki"</i>	Rakenteet	Koulun olosuhteet (having)	Pedagoginen hyvinvointi
<i>"Hän oli monta päivää tai halus olla erityisen kiltti niin se on varmaan se, kun on läheisyyden kokemus opettajan kanssa"</i>	Läheisyys, kiltteys	Sosiaaliset suhteet (loving)	Pedagoginen hyvinvointi

<i>"..heillä oli positiivinen asenne tulla sinne kun he tiesi mitä siellä tapahtuu"</i>	Asenne, valmistautuminen	Mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being)	Pedagoginen hyvinvointi
<i>"...opit tuntemaan sun oppilaitasi ja sitten taas se, että se oppilas kokee tulevansa kuuluksi."</i>	Oppilaantuntemus, kuulluksi tuleminen	Tunteminen, tunustaminen	Myönteinen tunnistaminen

TAULUKKO 3. Esimerkki oppilaiden webropol –kyselyn analyysistä

	Redusointi	Klusterointi	Abstrahointi
<i>"että kiusaaminen loppuu"</i>	Kiusaaminen	Terveys ja fyysinen jaksaminen (health)	Pedagoginen hyvinvointi
<i>"Jos minun ja opettajan välit ovat hyvät ja tiedän että, voin luottaa häneen niin pystyn puhua hänelle mistä vaan. Kerron rehellisesti kaiken."</i>	Vuorovaikutus, luottamus	Mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being)	Pedagoginen hyvinvointi

TAULUKKO 4. Esimerkki Ylöjärven opettajien webropol –kyselyn analyysistä

	Redusointi	Klusterointi	Abstrahointi
<i>”..ja opettajalta kykyä kuulla oppilasta ja antaa tilaa oppilaan ajatuksille ja tunteille. Ei saa sanoittaa asioita oppilaalle.”</i>	Kuuleminen, tunteet, ajatukset, vuorovaikutus	Tunteminen, tunustaminen	Myönteinen tunnistaminen
<i>”luoda hyvää ja positiivista vuorovaikutusta opettajan ja oppilaan välille”</i>	Vuorovaikutus, positiivisuus	Sosiaaliset suhteet (loving)	Pedagoginen hyvinvointi

7 TULOSTEN ESITTELY

Kehittämishankkeessa kerätyn aineiston rooli on merkittävä ja aineiston analyysi, tulkinta sekä johtopäätökset ovat keskeisiä. Analyysivaiheessa viimeistään selviää mitä aineisto kertoo ja miten kysymykset olisi voinut asetella. Pohditaan, saatiinko vastauksia siihen mitä tutkimuksessa haettiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.) Tulosten esittelyssä käytämme paljon suoria lainauksia, kunnioittaen opettajien ja oppilaiden ääntä. Suorat lainaukset lisäävät myös tulosten tulkintojen luotettavuutta.

Aineiston analyysissä ja tulosten esittelyssä käytämme teoreettisena viitekehyyksenä pedagogisen hyvinvoinnin mallia (KUVIO 1.) sekä myönteisen tunnistamisen osa-alueita: tutustuminen, tunnistaminen ja tukeminen. Yläkategorioita muodostui viisi, jotka sisälsivät teoreettisen viitekehyyksen alakategoriat.

1. Koulun olosuhteet (having): toimintaympäristö, tilat, opetusjärjestelyt, ryhmäkoot, välitunnit, kouluruokailu, koulun säännöt, palvelut, turvallisuus
2. Sosiaaliset suhteet (loving): ilmapiiri, johtaminen, toimintaympäristö, opettaja-oppilassuhteet, moniammatillisuus, opettajien välinen vuorovaikutus, koulun ja kodin yhteistyö, ryhmien toiminta, koulukiusaaminen
3. Mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being): osallisuus, osallistuminen ja vaikuttaminen, arvot, ammatillisuus, itsensä kehittäminen, palaute
4. Terveys ja fyysinen jaksaminen (health): kiusaaminen, psykosomaattiset oireet, mielenterveys, erilaiset sairaudet ja vammat
5. Myönteinen tunnistaminen: tutustuminen, tunnustaminen ja tukeminen sekä oppilaantuntemus käsitteenä

7.1 Koulun olosuhteet (having)

Opettajien ryhmähaastatteluista nousivat vahvasti esiin koulun resurssit: aika ja paikka sekä mahdollisesti avustajan resurssi tai samanaikaisopetus hyvinvointikeskustelujen ajaksi. Ryhmäkoko vaikutti myös opettajan ajankäyttöön:

”Jos jollain on kolkyt oppilasta, niin opettajalta se kolkyt välituntia on töitä ja valvontoja, niin se on pitkä aika jollon sä saat sen järjestettyä, et siinä mielessä rauhallinen aika on mun mielestä aa ja oo tohon.”

”..sä olit mulla samanaikaisopetuksessa, mä pidin sillä aikaa niitä.”

Välitunteja oli käytetty keskustelujen pitämiseen sekä myös hyödynnetty kouluruokailutilannetta. Toisaalta viitattiin siihen, että jos keskustelun idea ei ole selkeä oppilaalle niin:

”Se varmaan tuntuu rangaistukselta, ku joutuu välitunnilla jäämään opettajan kanssa.”

Keskusteluissa hyödynnettiin jo valmiita rakenteita: arviointikeskusteluja tai kirjäläksyjä. Yksi opettaja oli kehittänyt Open kahvilan, jossa opettaja ja oppilas keskustelivat luontevasti ja jossa myös oppilas sai kysyä opettajalta.

”..ne tuli aina vieraaksi sinne open kahvilaan ja siellä oli sit mehua ja piparia se oli heist kauheen hauskaa kun se oli tavallaan ninku leikki mut et sit siin juteltiin et mitä kuuluu he sai sit myös kysyä ninku vastavuoroisesti et oltiin ninku ystävät kahvilla.”

Toimintakulttuurista selkeimmin nousivat johtaminen sekä yhteiset tavoitteet hyvinvointikeskusteluille, jotta kaikki opettajat sitoutuisivat siihen.

”..arvostettais sitä asiaa sillälailla et se ei olis mikään sellanen nope e käytäväkeskustelu”

”Kaikki opettajathan eivät pitäneet näitä tässäkin koulussa ei ei pitänyt ja itelläkin on vielä jäänyt kesken ne...toiset ei ehkä, täällä ei nyt oo semmosia henkilöitä, ois ollu ihan kiva, että ois ollut yks semmoinen joka ei oo pitänyt yhtään ollenkaan...että eikö koe niiden tärkeyttä tai sitten vaan kokee että on liikaa vaadittu.”

”...tosi asiahan se on, että vaikka kuinka se ois määrätty juttu, niin kaikki ei kumminkaan.. (pidä hyvinvointikeskusteluja)”

”...Se pitäs olla rakenteissa kiinni tämä Mitä kuuluu -keskustelut ja sille annetaan se aika ja tuki”

Toivottiin, että hyvinvointikeskustelut voisivat olla lukujärjestyksessä tai ainakin samanaikaisopetus tai avustajan käyttäminen olisi mahdollista. Ehdotettiin myös, että eri luokka-asteilla olisi omat viikot varattuna hyvinvointikeskusteluille.

”..nyt on eka- ja tokaluoka ”Mitä kuuluu” viikko ja sitten ois seuraavaksi nelosvitosten ja sitten avustajia sinne ja sitten ois vitos kutoset, jos mahdollisesti ois irt, että kaikki tietäis, että irrottais tavallaan, päästäis avustajaa sitten.”

Toisaalta taas korostettiin opettajan omaa pedagogista vapautta.

”...haluu pitää kiinni siitä omasta pedagogisesta vapaudesta ja omista aikalauluista, että tulisko siitä sitten sellanen, niinku liian paineita asettava jos ois semmosia, että nyt on tää viikko ja sun pitää pitää, että moni monia ei tyylejä”

”...jokainen saa toteuttaa sen omalla tavallaan se on must ninku tärkeetä koska nyt tässäkin ni jokainen meistä oli tehny sen ihan omalla tavalla et ei ois mitään muuttia et se pitää tehdä näin. Sama et ei mitään rajattua aikaa että nyt sulla on helmikuu aikaa tehdä kaikkien kanssa vaan sillee että pystyy vähän ninku omaan tahtiin”

”... Meinasin just sitä korostaa et mikä sopii sille opettajalle koska kuitenkin tässä tehdään omalla persoonalla työtä et toiselle sopii varmasti paremmin se et on kerrottu ja kaikki tietää ja toiselle toisenlainen tyyli sen takia just että ei olis sellasta suoraan valmista mallia ni ois tärkeää et jokainen voi ottaa sellaisen mikä toimii sitten sit jos toimii oman luonnon vastasesti siinä ni ei se varmaan hyvä se keskustelu kellekään sitte.”

Nostettiin esille sekin, että joillekin opettajille keskustelu itsessään voi olla haastava tilanne, koska oppilasta lähestytään muusta kuin arvioinnin näkökulmasta.

”..se vaatii, vaikka on se sitten missä, mut hirveen semmosen avoimen lähestymistavan siihen hetkeen, että, että se on tavallaan aika erilainen tapa lähestyä oppilasta silleen kun ei ole arvioimassa tai se voi olla joillekin vaikeeta se että sä vaan haluat tietää mitä sille kuuluu. Se voi olla vaikeeta, mutta ei varmaan kaikille ole.”

Oppilaiden kyselyssä palveluihin viitattiin siten, että koulusta löytyi aikuinen, jonka kanssa tarvittaessa voi keskustella: terveydenhoitaja, koulupsykologi, koulukuraattori, luokanvalvoja, avustaja, rehtori, siivooja, erityisluokanopettaja, aineopettaja, seurakunnan työntekijä. Kuitenkin 9 vastaajaa sanoi, ettei koulussa ole ketään aikuista, jonka kanssa voi keskustella ja 6 vastaajaa ei tiennyt.

Ylöjärven opettajien kyselystä kaksi vastaajaa nostivat juttutuokioiden haasteeksi aikataulut. Onnistunut juttutuokio vaatii rauhallisen tilan, aikaa ja opettajalta kykyä kuulla oppilasta ja antaa tilaa oppilaan ajatuksille ja tunteille sekä opettajalta motivaatiota. Lisäksi juttutuokioiden tulisi toteuttaa työpäivän aikana, ei omalla ajalla.

7.2 Sosiaaliset suhteet (loving)

Opettajien ryhmähaastatteluista nousivat opettajan ja oppilaan tutustumisen tärkeys sekä luottamuksellisuus. Lisäksi he korostivat sitä, että jokainen oppilas tulee huomioiduksi.

”Hän oli monta päivää tai halus olla erityisen kiltti niin se on varmaan se, kun on läheisyyden kokemus opettajan kanssa”

”Huomas joistain oppilaista, että heille oli hirveen tärkeää kun he sai jutella... mä huomasin joistakin että he oli paljon ilosempia tai eritavalla tervehti”

”Sit siinä semmosia yllättäviä avautumisia kyllä tuli. Ei ollukkaan sitten niin paljon, mä kyllä aattelin, että ne menee aivan lukkoon siinä, mutta ei ne sitten..”

Eräs opettaja nosti esiin ryhmäilmiön hyvinvointikeskustelujen merkityksessä, jo keskustelussa käyneet oppilaat ”mainostivat” hyvää kokemustaan muille oppilaille, jolloin aremmankin oli helpompi keskusteluun mennä.

”...heijän se semmonen hyvä mainos siitä...tai jotenkin että..ne oli ihan fiilikissä sen jälkeen niin sit se oli jotenkin tosi hyvä niille jotka olivat apua emmä halua mennä!”

Koulun ja kodin yhteistyö nostettiin esiin tiedottamisen kautta Wilmassa. Osa vanhemmista oli nostanut yhteisessä muussa keskustelussa hyvinvointikeskustelun esille. Osa teemahaastatteluista opettajista ei ollut tiedottanut huoltajia mitenkään.

”Sellainen mielikuva tuli että, ne piti hyvänä asiaa, että on käyty keskusteluja ja joissain nivelvaihekeskustelussa otettiin se kaavakekin ja katottiin vielä yhdessäkin sitä vanhempien kanssa.”

Oppilaiden kyselyssä oppilaat kokivat saavansa helposti opettajalta apua, 44 vastaajaa ja opettajan kanssa voi keskustella aina halutessaan, 34 vastaajaa. Toisaalta taas keskusteluja ei pidetty kovinkaan tärkeinä, 11 vastaajaa ja opettajalle ei kerrottu niin usein vapaa-ajasta, 5 vastaajaa. Keskusteluihin oltiin kuitenkin melko tyytyväisiä, 43 vastaajaa ja erittäin tyytyväisiä, 24 vastaajaa. Melko tyytymättömiä oli 4 ja erittäin tyytymättömiä 8 vastaajaa.

Ylöjärven opettajien kyselyssä juttutuokioiden tavoite määriteltiin kahdessa vastauksessa eri tavoin: ”luoda hyvää ja positiivista vuorovaikutusta opettajan ja oppilaan välille” sekä ”keskustella yhdessä missä mennään opiskelun ja muun koulunkäynnin saralla”. Parhaiten juttutuokioiden tavoitteet ovat koulun arkea, kun ne ovat osa toimintakulttuuria, jolloin jokainen tietää, niiden merkityksen, jolloin järjestelyt on helppo hoitaa. Tavoitteen määrittelyn erilaisuus näkyi myös siinä, miten hyvä juttutuokio kuvattiin:

”Kiireetön ja oppilaan ehdoilla etenevä”

”Ei turhaa lässytystä. Lyhyt napakka keskustelu jossa mennään suoraan aiheeseen, oli se vaikea tai ei. Pyritään auttamaan oppilaan asioita eteenpäin.”

Ylöjärvellä huoltajia informoitiin myös Wilman kautta. Toisessa vastauksessa korostettiin myös keskustelujen luottamuksellisuutta, jolloin niiden sisällöstä ei kerrota huoltajille.

7.3 Mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being)

Suurin osa opettajista kertoi oppilaille keskusteluista ja osa opettajista käytti oppilaiden valmistautumiseen apuna ennakkokyselylomaketta. Osa opettajista piti tärkeänä, että oppilaat tietävät ennakkoon keskusteluista ja että he pystyvät valmistautumaan siihen.

”..heillä oli positiivinen asenne tulla sinne kun he tiesi mitä siellä tapahtuu”

”..mulla oli vaan ne laput tavallaa pohjana et mä vähän ninku tutustuin etukäteen mitä he oli kirjottanu siihen et jos sieltä nousi jotain asioita niin mä päätin ottaa niit esiin siin keskustelussa.”

”..mä keräsin ninku etukäteen oppilailta semmosen lapun missä oli muutamii kysymyksii että miten menee ninku tällä hetkellä et mist ne tykkää koulussa

ja mikä täällä ei oo niin kivaa ja sit siinä oli pari muutakin kysymystä ja sai laittaa opettajalle terveisiä ihan mistä tahansa asiasta”

”..et kyl siitä pitää viikkoa ennen ainaki lasten kuulla jo että tälläset alkaa”

”..he tiesi etukäteen mihin joutu, et oven taakse luulee saavansa jälki-istuntoo, muuten heillä oli positiivinen asenne tulla sinne kun he tiesi mitä siellä tapahtuu..”

Opettajista osa oli sitä mieltä, että onnistunut keskustelu tapahtui luontevasti koulun arjessa, eikä siitä erikseen tiedotettu.

”...he ei välttämättä edes tienny että nyt oli se keskustelu tavallaan et tuli joku tuli kertonon vaik tunnin lopussa jotain niin sit mä jatkoin sitä keskustelua siitä hänen kanssaan”

”...mä meen jokapäivä syömään aina eri pöytään ruokalassa nii siinä tulee juteltua niitten kanssa paljon et mitä kuuluu et miten on mennyt viikonloppuna ja näin.”

Oppilaiden kyselyssä osa oppilaista halusi valmistautua keskusteluun siten, että keskustelusta ja sen aiheesta kerrottaisiin aikaisemmin sekä miettimällä ja käymällä itse asioita läpi ensin. Osa halusi tietää kysymykset ennalta, jotta osaisi vastata keskustelutilanteessa. 34 vastaajaa ei osannut sanoa miten haluaisi valmistautua keskusteluun.

Oppilaiden kyselyssä oppilaat toivoivat keskusteluilta sitä, että opettaja ymmärtää ja kuuntelee sekä on kiinnostunut. Osa toivoi positiivisia asioita keskusteluun.

”Opettajat lakkaisi epäilemästä kaikkeen mahdolliseen.”

”Ihan vain arkipäivän asioita ja kuulumisia”

”Sitä että kun he puhuvat meille, että he eivät kohtelee ja puhu meille kun olisimme lapsia vaan puhuisivat samalla tavalla meille kun he puhuvat muille ns aikuisille.”

”Haluaisin tietää mitä mieltä hän on oppimisestani”

Huumoria ja rentoutta toivottiin myös sekä oman asian nopeasti eteenpäin viemistä.

”Ettei ne olisi niin vakavia”

Oma jännittäminen nousi osassa vastauksista. Vastaaajista 34 koki jännittävänsä keskusteluja.

”Että saisin sen aikana pienen jännitykseni pois”

”Uskallan kertoa”

”Että molemmat uskaltaa puhua” (Opettaja ja oppilas)

Hyvä keskustelu opettajan ja oppilaan välillä oli oppilaiden mielestä tasa-arvoinen ja luottamuksellinen.

”Semmoinen missä opettaja ja oppilas pitävät toisiaan tasa-arvoisina ja heidän välillä on luottamusta.”

”Jos minun ja opettajan välit ovat hyvät ja tiedän että, voin luottaa häneen niin pystyn puhua hänelle mistä vaan. Kerron rehellisesti kaiken.”

Lisäksi hyvään keskusteluun oppilaiden mukaan kuului vastavuoroisuus ja avoimuus.

”Pystyy puhumaan avoimesti ja voi sanoa suoraan mitä mieltä on”

”Kumpikin saa puheenvuoron ja keskustelu on luontevaa”

”Molemmat kunnioittavat toisiaan”

”Molemmat ymmärtävät ja kuuntelevat toista. Ongelmat pyritään ratkaisemaan.”

”Kun voi kertoa rauhassa ja molemmat kuuntelee toista”

”Haluaisin tietää mistä hän pitää ja minkälainen persoona hänellä on.” (opettajalla)

”Asiallinen ei raivoamista”

”Sellainen missä kysytään kuulumiset ja miten olet mielestäsi oppinut ja mitä kannattaisi parantaa”

Oppilaiden vastauksissa erityisen merkityksellinen keskustelu oli liittynyt positiiviseen palautteeseen, opiskeluun ja auttamiseen, huoliin, harrastuksiin, kouluarvosanoihin, vuosiluokalta siirtymiseen, allergiaoireisiin, kiusaamiseen sekä ”mitä kuuluu” –keskustelu.

”Muistan kerran, kun seitsemännellä luokalla meidän luokan ohjaajamme oli sanonut että minulla on hyvä sydän ja että ymmärrän vahvasti eron oikeasta ja väärästä. Nuo sanat ovat pysyneet mielessäni siitä päivästä lähtien ja niillä on ollut suuri vaikutus siihen, miten näen asiat ympärilläni.”

Ylöjärven opettajien kyselyssä oppilas valmistautui juttutuokioon siten, että opettaja kertoo etukäteen, millaisia asioita siellä voidaan käsitellä. Oppilas tietää, milloin oma vuoro on. Toisessa vastauksessa korostettiin sitä, että oppilas juttelee asioista kotona ensin. Erot kahdessa vastauksessa tuli myös siinä, miten oppilaan ikä vaikuttaa juttutuokioihin: toisessa vastauksessa vanhempien oppilaiden kanssa keskustelu on ”hieman jähmeämpää” ja toisessa taas yläkoululaiselle voi puhua ”suorempaa”.

7.4 Terveys ja fyysinen jaksaminen (health)

Tuloksista nostamme terveys ja fyysinen jaksaminen (health) kategoriaan kiusaamisen sekä mielenterveyden, jotka liittyvät myös sosiaalisiin suhteisiin (loving).

Oppilaiden kyselyssä kiusaaminen oli keskusteluaiheena opettajan kanssa 15 vastaajista. Yksi vastaaja toivoi keskusteluilta:

”että kiusaaminen loppuu”

Oppilaiden kyselyssä erityisen merkityksellinen keskustelu opettajan kanssa oli myös liittynyt kiusaamiseen.

Opettajien ryhmähaastattelussa opettajat nostivat yhdeksi aiheeksi oppilaan huolet ja pelot.

”Sitten oli vielä se kysymys, että jos olis joku pelko tai huolenaihe niin kenelle voisinkin kertoa ja siinä oli vaihtoehtona vanhemmat, kaverit, opettaja, joku muu jne.”

Haastatteluista nousi esille myös mielenterveyteen ja tunteiden käsittelyyn liittyvät asiat, jotka koettiin tärkeiksi nostaa esille koulumaailmassa. Aikuisille tunteiden käsittely saattaa myös olla hankalaa, entä sitten lapselle, joka vasta harjoittelee näitä taitoja. Hyvinvointikeskusteluilla on merkitys oppilaantuntemukselle, jolloin voidaan lisätä oppilaan hyvinvointia.

”Mun mielestä tää et muutenkin on tota tälläset mielenterveyteen liittyvät ja rauhottumishetket, et sekin mitä sä oot pitäny.”

”Ja nytten on just tutkimusta tai hesarissa ainakin kirjoitettiin siitä että, miten päiväkotikästen tunteita käsittelee, sit et mikä aikuiselle on, niin on se lapsellekin hankalaa.”

7.5 Myönteinen tunnistaminen

Jo 1960 -luvulla Takala (1961) käytti käsitettä oppilaantuntemus kuvaamaan opettajan herkkyyttä havaita kukin oppilas yksilönä ja persoonana omanlaisine tarpeineen. Oppilaantuntemus on opettajan ammattitaitoa ja rakentuu havainnoista oppilaasta kouluarjessa. Rausku-Puttosen & Rönkän mukaan (2004, 183) opettajan tärkein työkalu on suhde oppilaaseen, joka rakennetaan luotettavuudella ja aidolla kiinnostuksella oppilasta kohtaan. Oppilaantuntemus- käsitteessä on yhtymäkohtia myönteiseen tunnistamiseen. Häklin, Kallion & Korkiamäen (2015, 20-42) mukaan myönteisen tunnistamisen -käsitteen keskiössä on osallisuus ja toimijuus; sen kokemuksellisuus ja kontekstuaalisuus. Lähtökohtana on arkiympäristöissä toimiminen, keskittyminen voimavaroihin, yhteisöllisen toimintakulttuurin tekeminen ja ennaltaehkäisy. Myönteisen tunnistamisen ulottuvuudet ovat tutustuminen, tunnustaminen ja tukeminen.

Opettajien ryhmähaastatteluissa kysyimme hyvinvointikeskustelujen merkitystä oppilaantuntemukselle. Yleisesti koettiin tärkeäksi se, että oppilas tulee kuulluksi ja että keskustelu oli selkeä väylä siihen. Todettiin myös, että asioista tulee puhua ja nostaa ne yhteiseksi käytännöksi, jotta muistettaisiin keskustelujen merkitys.

”..hyvä tälläsestä asiasta on puhua, et aikasemmin tää oli ehkä nimellä oppilaantuntemus, tuntuu, että silloin kun minä olin nuori niin silloin puhuttiin joissain koulutuksissa oppilaantuntemuksesta, mutta emmä tiiä mentiiks siinä sit kuinka tarkasti.”

”.. jokainen tyylillään, että on urautunut niihin omiin juttuihin, todellakin se hyvä puoli aina et sit kun se on tämmönen mistä puhutaan niin muistaa ja et ne kaikki tulee käyty läpi, niin se on ehkä se missä voi mennä pahiten pieleen, että unohtuu joku lapsi, ne ketkä on muutenkin on just sen huomion tarpeessa.”

Osa opettajista linkitti hyvinvointikeskustelun idean ja tavoitteen oppilaaseen tutustumiseen sekä kuulluksi tulemisen kokemukseen. Hyvinvointikeskustelu nähtiin myös tutustumisen keinona.

”...opit tuntemaan sun oppilaitasi ja sitten taas se, että se oppilas kokee tulevansa kuulluksi.”

”..jos ois uusi opettaja luokalla ja pitäisi heti syksyllä, niin sithän se ois sen tutustumiskeskustelu”

”..kun tää oli ninku uus luokka sekä toisillensa eli oli kerätty kahdesta erillisestä luokasta ja sitte mulla oli niinku uus luokka ni, must oli ihan kiva pitää tällei vähän ninku isosti et tehtiin siit sellanen juttu ja leikki”

Opettajista osan mielestä taas on hyvä tuntea oppilas jo ennen hyvinvointikeskustelua, jotta luottamus pohjaa jo on.

”...et jos on ninku ihan uus luokka niin et odottaisin hetken et tutustutaan ja sit vasta.”

”..Mä pidin sitten taas tammikuussa, mul, mun luokka on ensimmäistä vuotta, mut kuitenkin oltiin jo ehditty vähän tutustua niin, se oli vähän erilainen sitten.”

Ryhmähaastattelussa opettajat kokivat hyvinvointikeskustelun myös varhaisen tuen välineenä, jossa tarvittaessa voi ohjata oppilasta eteenpäin muille ammattilaisille esimerkiksi koulukuraattorille tai koulupsykologille.

”..ehkä hän uskaltaa sen jälkeen kertoo sitten vähän myöhemminkin asioita”

”...että just sellanen hiljanen joka näyttää aina tosi tyytyväiseltä eikä ulospäin näy välttämättä sitä et siel sisällä saattaa käydä isokin myllerrys niin se, että tulee ihan varmasti sit jokaisen kanssa juteltuu ni se on sit merkityksellistä

koska kaikista ei välttämättä näy sitä että asiat ei ookaan ihan niin hyvin kuin luulee.”

Ylöjärven opettajien kyselystä kaksi vastaajaa kuvasivat sitä, mitä juttutuokio vaatii onnistuakseen:

”opettajalta motivaatiota”

”...ja opettajalta kykyä kuulla oppilasta ja antaa tilaa oppilaan ajatuksille ja tunteille. Ei saa sanoittaa asioita oppilaalle.”

Haastatteluissa oli opettajakohtaisia eroja, miten oppilaille tai huoltajille kerrottiin etukäteen hyvinvointikeskusteluista. Osa kertoi ja osa taas ei. Ylöjärven kyselyssä opettajat tiedottivat huoltajia juttutuokioista Wilmassa. Osallisuuden, oppilaantuntemuksen ja yhteistyön näkökulmasta oppilaiden ja huoltajien mukaan ottaminen ja ennakkoon asiasta informoiminen luo luottamusta molempien osapuolten välille erityisesti, jos oppilaan kohdalla havaitaan tukeen ja ohjaukseen liittyvää tarvetta.

Hyvinvointikeskustelut tulisi erottaa muiden töiden lomassa käydyistä keskusteluista, arviointikeskusteluista tai normaaliin arkeen kuuluvista keskusteluista kuten ruokapöytäkeskusteluista. Nämä keskustelut ovat kuitenkin erittäin merkityksellisiä luottamuksen ja vuorovaikutteisen suhteen luomisen kannalta. Kuten aineiston perusteella osoitettiin riittävät resurssit ja yhtenäinen toimintatapa on hyvinvointikeskustelujen edellytys.

Tässä kehittämishankkeessa emme tutkineet eroja ala- ja yläkoululaisten toiveista hyvinvointikeskustelulle erikseen. Opettajien kertoman mukaan pienet alakoululaiset kertovat vuolaammin kuulumisia ja huolenaiheita kuin vanhemmat oppilaat. Vanhempien oppilaiden kanssa yhteistyön eteen on tehtävä enemmän työtä. Tässä jo opittu toimintamalli varhaiskasvatuksesta lähtien toimisi hyvänä pohjana vanhempien oppilaiden hyvinvointikeskustelujen osalta.

”..tälläset keskustelut et millä niitä nyt sitte nimittää, kyllä ne on tärkeitä, ja sitte alakoulussa kun meillä on ninku aina oikeestaan se paikka, mut yläkoulussa ne tilaisuudet häviää kun on aineopettajia täällähän me voidaan sitä soveltaa muutenkin sitä omaa lukkaria aika, aika paljon et voi ottaa sen ajan siten ja tehdä niitä asioita.”

8 HYVINVOINTIKESKUSTELUMALLI -OPETTAJAN TYÖVÄLINE

8.1 Hyvinvointikeskustelumallin teoreettinen viitekehys ja toimintaohjeet

Kehittämishankkeen tavoitteena on kehittää malli opettajien hyvinvointikeskusteluihin (1lk – 9lk) oppilaiden kanssa. Kehittämämme mallin tarkoituksena on, että oppilaan hyvinvointi lisääntyy oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutuksen avulla. Syntyi malli, jolla on vahva teoreettinen viitekehys pedagogisesta hyvinvoinnista ja myönteisestä tunnistamisesta. Teoreettinen viitekehys tarjoaa perusteluja siihen, miten ja miksi oppilaiden osallisuutta tukeva hyvinvointikeskustelu on opettajalle tärkeä työväline. Hyvinvointikeskustelumallin toimintaohjeet pedagogisen hyvinvoinnin sekä myönteisen tunnistamisen osa-alueilla ottavat huomioon koko kouluyhteisön, opettajan, oppilaan sekä huoltajat. Toimintaohjeissa on huomioitu kehittämishankkeen tuloksista nousseet oppilaiden sekä opettajien kokemukset sekä toiveet mallin kehittämiseksi. Mallin toimintaohjeet ovat lähtökohta, josta hyvinvointikeskustelumallin juurruttamisen toimintakulttuuriin voi aloittaa koulussa. Hyvinvointikeskustelu tarjoaa jokaiselle oppilaalle myönteisen vuorovaikutus- ja kohtaamiskokemuksen opettajan kanssa sekä tukee oppilaan osallisuutta. Yhteenvedossa on kuvattu teoreettista viitekehystä sekä onnistuneen hyvinvointikeskustelun rakentumista kuvioiden avulla.

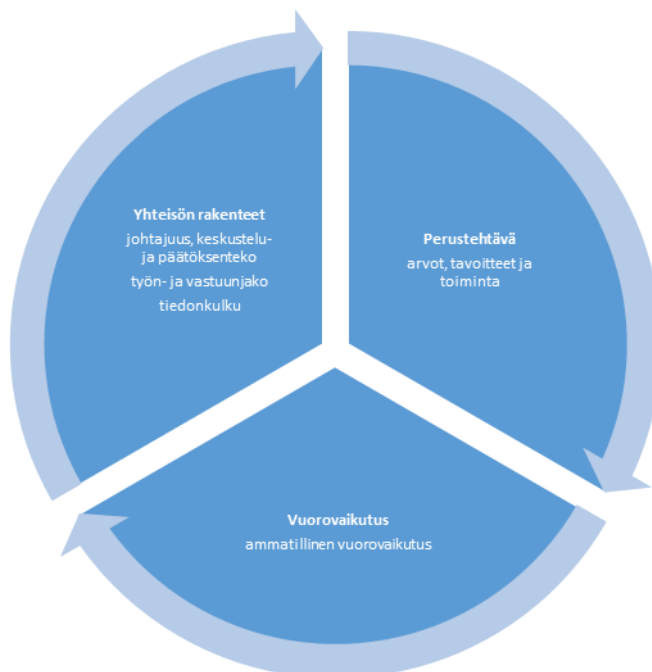
8.2 Pedagogisen hyvinvoinnin väline

Hyvinvointikeskustelu oppilaan kanssa on opettajan työväline pedagogisen hyvinvoinnin arviointiin. Pedagogisen hyvinvoinnin malli kuvaa sitä mistä osa-alueista oppilaan pedagoginen hyvinvointi koulussa muodostuu. Hyvinvointi ei ole vain yksittäisiä teoreettisia asioita vaan kokonaisuus, joka muodostuu eri osa-alueista ja niiden yhteisvaikutuksesta.

KUVIO 1. Pedagoginen hyvinvoinnin malli Haring, Havu-Nuutinen ja Mäkihonko 2008 mu-kailen.

8.2.1 Koulun olosuhteet (having)

KUVIO 2. Yhteisöllinen toimintakulttuuri, Kolmiomalli (Raina 2012, 107 mukailen)

Kuviossa 2 ympyrän kaikki osat ovat keskenään vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Yhteisöllinen toimintakulttuuri on toimiva, kun kaikki osat ovat tasapainossa toistensa kanssa. Rakennettaessa yhteisöllistä toimintakulttuuria, on tärkeä varmistaa kaikkien osa-alueiden toimivuus, se edellyttää myös toimintakulttuurin rehellistä arviointia. Yhteisöllistä toimintakulttuuria on rakennettava ja kehitettävä säännöllisesti. (Raina 2012, 106-107, 201.)

Toimintaohjeita hyvinvointikeskusteluun:

- **kirjataan yhteinen tavoite**
- **yhteisenä arvopohjana luottamus ja tasa-arvo**
- **sitoudutaan tavoitteeseen**
- **sovitaan yhteisistä resursseista: aika ja paikka sekä mahdollisesti avustajan resurssi tai samanaikaisopetus hyvinvointikeskustelujen ajaksi. Ryhmä koko vaikuttaa myös opettajan ajankäyttöön.**
- **sovitaan yhteisesti hyvinvointikeskustelujen arvioinnista: Miten onnistuimme?**

8.2.2 Sosiaaliset suhteet (loving)

Sosiaaliset suhteilla (loving) tarkoitetaan koko koulun sosiaalista ympäristöä. Pietarisen, Soinin ja Pyhältön (2008, 58-59) mukaan hyvinvointi rakentuu pedagogisiin prosesseihin ja keskinäisten vuorovaikutusten pohjalle. Koulussa koko yhteisöllä on mahdollisuus oppia hyvinvointia tukevia ajattelu- ja toimintamalleja. Janhusen (2013, 29-31) mukaan koulun huolehtiva rooli on erityinen niille oppilaille, joiden tärkeimmät ihmissuhteet ovat koulussa. Tällöin koulussa korostuvat eri vuorovaikutussuhteet: oppilaiden kaverisuhteet, opettaja-oppilassuhteet, opettajien kollegasuhteet sekä oppilaiden ja opettajien suhteet muuhun henkilöstöön. Opettajalla on merkittävä rooli hyvinvoinnin edistämiseksi: opettaja vaikuttaa omilla kasvatustavoillaan suuresti siihen, miten oppilaiden sosiaaliset taidot kehittyvät. Opettaja vaikuttaa myös oppilaiden keskinäisiin sosiaalisiin suhteisiin. Tärkeitä sosiaalisia taitoja ovat esimerkiksi toisten huomioiminen ryhmässä, kuunteleminen, itseilmaisuus, toisten kiittäminen ja kannustaminen, avun antaminen ja pyytä-

minen sekä yhteistyö- ja ongelmanratkaisutaidot. Cantellin (2010, 28) mukaan välitunnit mahdollistavat oppilaan huomioinnin ja kohtaamisen eri lailla hyvinvoinnin ja vuorovaikutussuhteiden näkökulmasta.

Lappalainen ym. (2008, 125–126) mukaan oppilaan vahvuuksien näkeminen ja riittävän aikainen ennakoiva tuki edistävät oppilaan, hänen läheistensä ja koko koulu-yhteisön pe-dagogista hyvinvointia. Opettajien tehtäviin kuuluu oppilaan hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen sekä jokaisen oppilaan arvostaminen ja oikeudenmukainen kohtelu (Opetus-hallitus 2014a.)

Toimintaohjeita hyvinvointikeskusteluun:

- **tiedota oppilaan huoltajia tulevasta hyvinvointikeskustelusta ja sen tavoitteesta**
- **ohjeista huoltajia keskustelemaan oppilaan kanssa: millaisia ajatuksia oppilaalla on, mistä oppilas haluaisi opettajan kanssa keskustella.**

Opettajan vuorovaikutustaidot

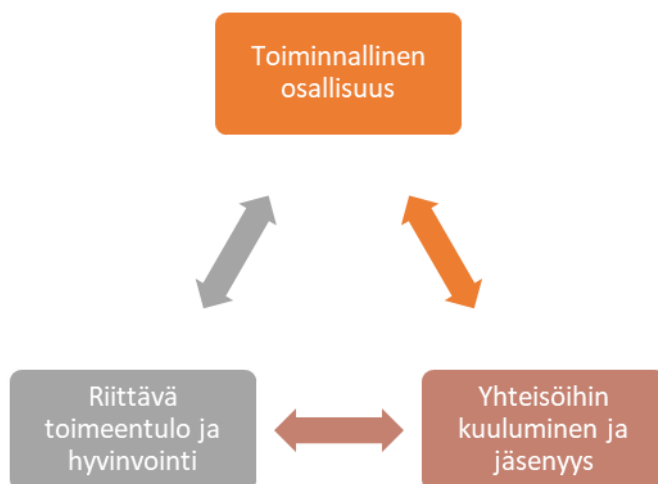
- **kuuntele**
- **ole kiinnostunut**
- **kerro, että keskustelu on luottamuksellinen ja on järjestetty oppilasta varten**
- **anna aikaa ja rauha**
- **toista, mitä oppilas kertoo omin sanoin**
- **löydä aidosti positiivista sanottavaa oppilaan kertomasta**
- **tavoitteena on oppijalähtöinen keskustelu, ei haastattelu**
- **kytke keskustelu kouluarkeen, keskustelusta on hyvä puhua etu- ja jälkikäteen**
- **huomioi oppilaan vuorovaikutustaidot**

- **myönteinen ilmapiiri hyvinvointikeskusteluille luokka- ja koulu yhteisössä (anna hyvän kiertää, myönteinen puhe ryhmäilmionä)**

8.2.3 Mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being)

Perusopetuksen opetussuunnitelman (Opetushallitus 2014a, 35) mukaan osallisuuden tulisi muodostaa koulussa perustan, joka opettajan tulisi huomioida opetuksessa. Osallisuutta lisäävät toiminnalliset oppitunnit, joissa huomioidaan oppilaiden kiinnostuksen kohteet. Jokaisella lapsella on oikeus myönteiseen kasvatusilmapiiriin ja oppimisilmapiiriin välittävässä ja turvallisessa ilmapiirissä. Sosiaalinen minuus kehittyvät vahvistavassa palautteessa ja yhteydessä ryhmään (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen 2016, 31.) Positiivinen palaute ja kannustus lisäävät hyvinvointia koulussa, epäonnistumiset taas ahdistavat.

Osallisuuden tunne tulee, kun yksilö on osallisena koulussa. Osallisuus ilmenee arvostuksena, tasavertaisuutena, luottamuksena ja mahdollisuutena. Osallisuuden vahvistamisessa kouluilla on tärkeä rooli. Osallisuus voidaan määritellä kolmeen osa-alueeseen.

KUVIO 3. Osallisuuden määritelmä (Osallisuudella vähennetään eriarvoisuutta Thl 2015 mukailleen)

Toimintaohjeita hyvinvointikeskusteluun:

- **oppilaan valmistautuminen keskusteluun valitsemallaan tavalla: piirustus, kirje, tavara, kuva ym. mistä oppilas haluaa itse kertoa opettajalle?**
- **oppilas voi valmiiksi miettiä omia vahvuuksiaan keskusteluun esimerkiksi ”Huomaa Hyvä” –korttien avulla**
- **osallisuutta tukee hyvinvointikeskustelun jälkeen oppilaan itsearviointi: Sainko sanottua opettajalle mitä halusin? Miltä minusta tuntui?**

8.2.4 Terveys ja fyysinen jaksaminen (health)

Syrjäytyminen ja kiusaaminen ovat ilmiöitä, jotka liittyvät myös sosiaalisiin suhteisiin (loving).

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien arvoperusta tukee kiusaamisen ennaltaehkäisyä muun muassa osallisuuden ja kuulluksi tulemisen sekä huomiointotetuksi yhteisön jäsenenä. Opetussuunnitelmat tukevat toimintakulttuurin rakentamista lapsen ja nuoren kasvun ja oppimisen tukemiseksi, yhteisöllinen oppilashuolto on tässä tärkeässä roolissa. Tämä edellyttää toimintakulttuurin pedagogiikan johtamista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 12)

Kiusaamisen ennaltaehkäisevässä työssä korostuvat sosiaalisten taitojen, lasten tai nuorten ja aikuisten väliset suhteet sekä se miten vertaiset toimivat kiusaamistilanteissa. Merkittävää oli, millainen suhde on opettajaan. Jo varhaiskasvatuksessa kiusaamisen kohteeksi joutuneet, erityisesti ne lapset joilla on itsesätelyn kanssa haasteita, tulevat usein torjutuksi tarvitessaan enemmän tukea ja ohjausta taitojen kehittämisessä. Nämä lapset saattavat helposti joutua myös aikuisten kurinpidon kohteiksi ja näin negatiivinen suhde opettajaan vahvistaa käyttäytymisen haasteita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 25- 27.)

Toimintaohjeita hyvinvointikeskusteluun:

- **havainnoi oppilaan hyvinvointia**
- **kysy kavereista**
- **miltä tuntuu kuulua luokkayhteisöön?**
- **pyydä piirtämään kuva luokan sosiaalisista suhteista**

- **ohjaa oppilasta tarvittaessa muille ammattilaisille**

8.3 Myönteisen tunnistamisen väline

”Se mihin kiinnitän huomioni, kasvaa” (Positiivinen pedagogiikka arjessa 2017).

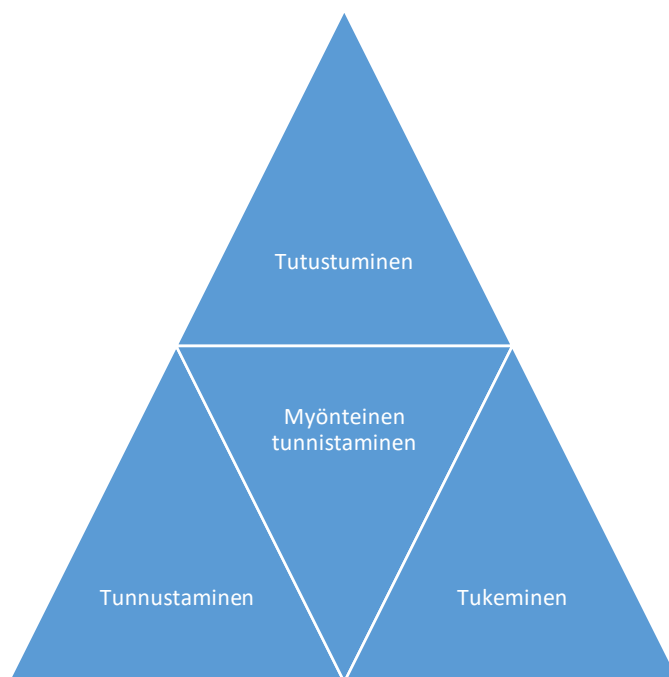
Hyvinvointikeskustelu oppilaan kanssa on opettajan työväline myönteiseen tunnistamiseen. Häklin, Kallion ja Korkiamäen (2015, 9-20) mukaan myönteinen tunnistaminen tarjoaa yhden näkökulman varhaisen tuen uudelleensuuntaamiseen.

Myönteisen tunnistamisen lähtökohtana on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Se on kehitetty monitieteisen tutkimusryhmän ja asiantuntijaverkoston yhteistyönä. Myönteisessä tunnistamisessa on kysymys ennen kaikkea asenteesta, näkökulmasta ja toimimisen tavasta. Siinä on kyse yhteisöllähtöisen laajamittaisen tuen näkyväksi tekemisestä ja sen merkityksellisyyden perustelemisesta. Keskeisenä ideana on arvokkuuden ja osallisuuden kokemusten vahvistaminen arkiympäristöjen käytännöllisenä periaatteena. Myönteisen tunnistamisen ulottuvuudet ovat tutustuminen, tunnustaminen ja tukeminen. Tutustuminen on myönteisen tunnistamisen perusta. Se edellyttää henkilökohtaista tutustumista välttääksemme tulkinnat ja oletukset. Tunnustaminen edellyttää tutustumista, se lisää tietoisuutta siitä mikä kullekin ihmiselle on tärkeää ja merkityksellistä. Tukemisessa tavoitellaan toimijuuden tukemista ja kokemuksellisen osallisuuden lisäämistä.

Käsitteen keskiössä on osallisuus ja toimijuus; sen kokemuksellisuus ja kontekstuaalisuus. Lähtökohtana on arkiympäristöissä toimiminen, keskittyminen voimavaroihin, yhteisöllisen toimintakulttuurin tekeminen ja ennaltaehkäisy. Ammatillisesti tavoitteellisissa kohtaamisissa olettaminen ja tulkinnat muuttavat luonnettaan. Miten ammatilliset määrittelyt, kuten diagnoosit, kirjatut kasvatuskeskustelut vaikuttavat lapsesta eri tilanteissa tehtäviin tulkintoihin? Millaisia vaikutuksia aikuisten yleistävillä ja luokittelevilla oletuksilla on lapsen identiteetin ja minäkuvan muotoutumiseen? (Häkli, Kallio & Korkiamäki 2015, 20-42.)

Thomas (2012, 1-5) kuvaa artikkelissaan Honneth’in teorian käyttömahdollisuuksia lasten ja nuorten osallisuuden tunnustamisessa. Hänen mukaansa lapsen

osallisuus sisältää useita ulottuvuuksia, joita huomioimalla voidaan edistää osallisuuden toteutumista. Artikkelissaan hän toteaa, että myös työntekijän erilaiset suhteutumistavat voivat hänen tiedostamattaan olla lapsen osallisuuden tiellä. Työntekijä voi esimerkiksi nähdä lapsen osallisuuden riskinä ja kokea, ettei lapsi ole kykenevä osallisuuteen. Hän käsittelee lapsen ja nuoren osallisuutta rakkauden, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden näkökulmien avulla.

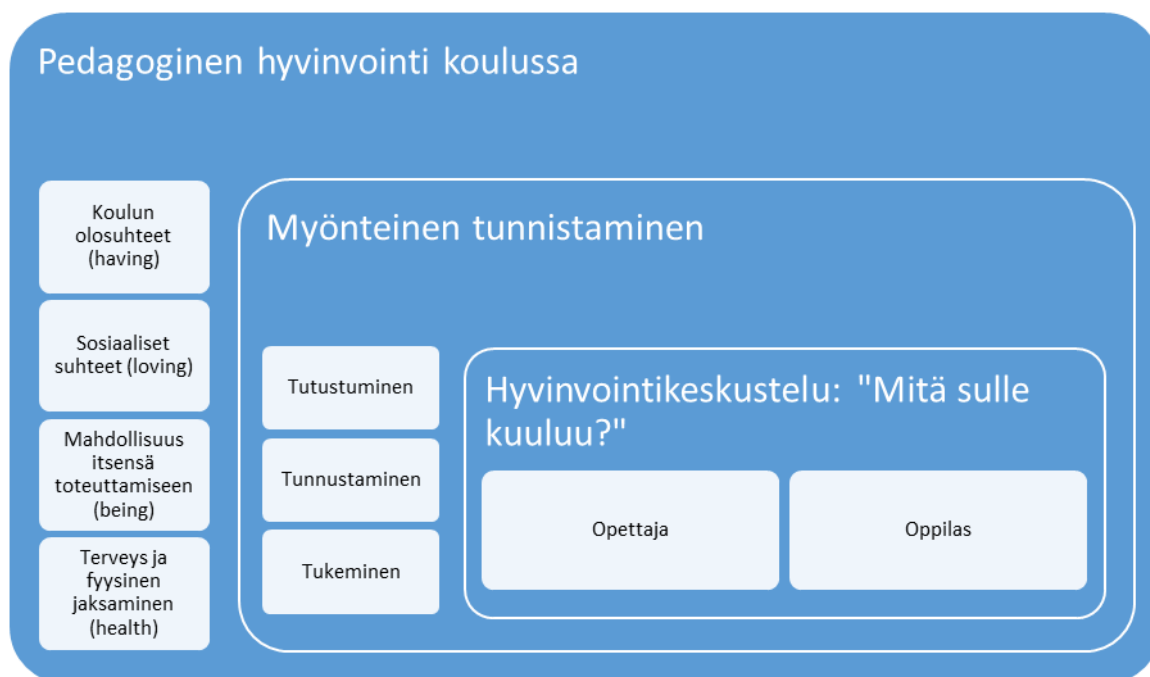

KUVIO 10. Myönteisen tunnistamisen malli

Toimintaohjeita hyvinvointikeskusteluun:

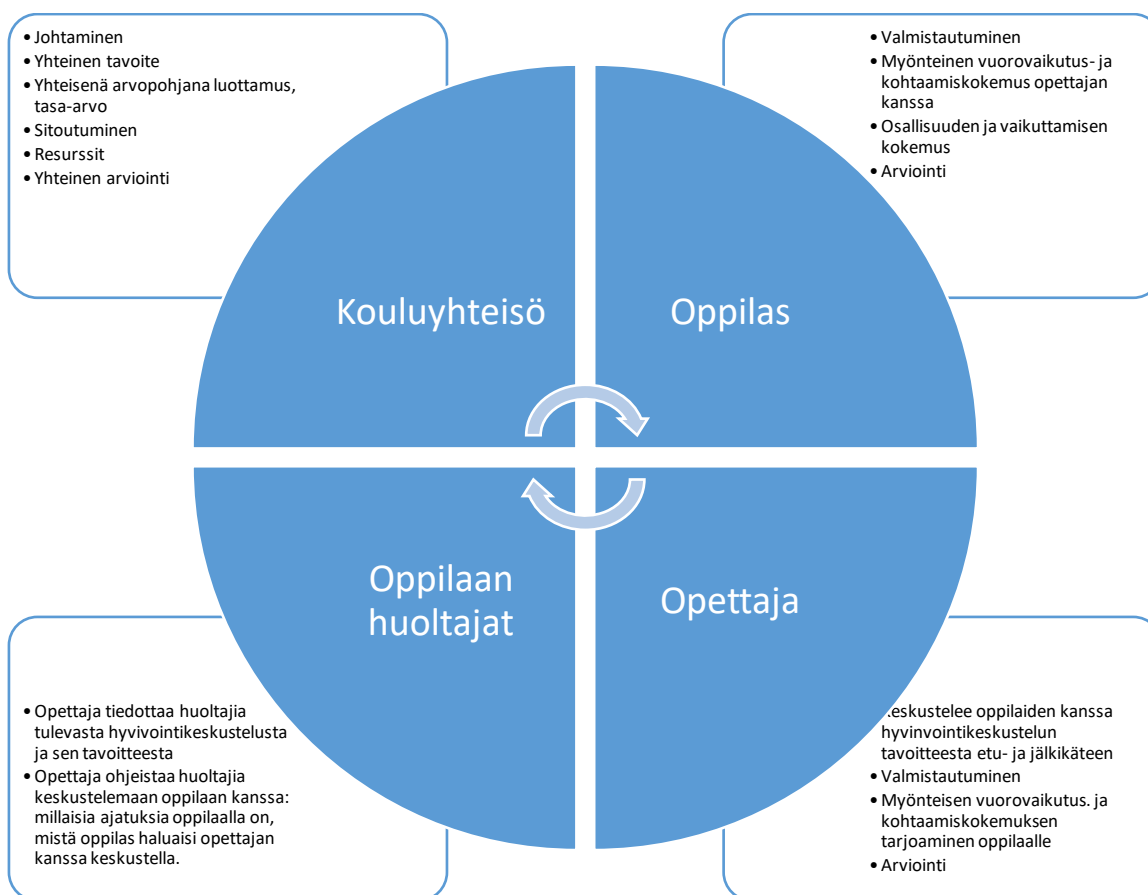
- **Tutustu oppilaaseen henkilökohtaisesti. Tutustuminen on myönteisen tunnistamisen perusta.**
- **Tunnusta oppilaan vahvuudet ja tue oppilaan voimavaroja**
- **Tunnusta mikä on oppilaalle tärkeää ja merkityksellistä.**
- **Tue oppilaan toimijuutta ja kokemuksellista osallisuutta keskustelun aikana sekä oppilaan omassa arvioinnissa.**

8.4 Yhteenvetoa hyvinvointikeskustelun rakentumisesta

KUVIO 11. Hyvinvointikeskustelu pedagogisen hyvinvoinnin ja myönteisen tunnistamisen välineenä

Kuviossa 11 on kuvattu hyvinvointikeskustelun teoreettista viitekehystä. Teoreettinen viitekehys avaa hyvinvointikeskustelun merkitystä oppilaalle, opettajalle ja koulu yhteisölle. Hyvinvointikeskustelu on opettajan työväline: pedagogisen hyvinvoinnin ja myönteisen tunnistamisen väline. Hyvinvointikeskustelumallissa koulun olosuhteet (having), sosiaaliset suhteet (loving), mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (being), terveys ja fyysinen jaksaminen (health) sekä myönteinen tunnistaminen tutustumisen, tunnustamisen sekä tukemisen kautta konkretisoituvat.

KUVIO 12. Onnistuneen hyvinvointikeskustelun rakentuminen

Kuviossa 12 kuvataan onnistuneen hyvinvointikeskustelun rakentumista koulu yhteisön, oppilaan, opettajan sekä oppilaan huoltajien näkökulmasta. Koko koulu yhteisössä laadukas johtaminen, yhteisen tavoitteen kirkastaminen, arvopohjana luottamus ja tasa-arvo ovat tärkeitä ensi askelia hyvinvointikeskustelun juurruttamisessa kouluarkeen. Yhteisöllisessä toimintakulttuurissa tavoitteeseen sitoudutaan, pohditaan keinot ja resurssit sekä arvioidaan yhdessä.

Opettajan tehtävänä on toimia mallina hyvästä vuorovaikutuksesta oppilaille. Opettaja keskustelee hyvinvointikeskustelun tavoitteesta etu- ja jälkikäteen oppilaille, jolloin hyvinvointikeskustelu on osa koulun arkea. Opettaja itse valmistautuu hyvinvointikeskusteluun: luo turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin, tutustuu, tunnistaa ja tukee oppilaan osallisuutta. Opettaja tarjoaa oppilaalle yksilöllisen myönteisen vuorovaikutus- ja kohtaamiskokemuksen. Opettaja kiinnittää huomiota oppilaan vahvuuksiin ja osoittaa kiinnostusta ja arvostusta oppilaan kertomaa kohtaan. Opettaja havainnoi oppilaan hyvinvointia ja tarvittaessa ohjaa muille ammattilaisille

tai vie asiaa esimerkiksi oppilashuoltoryhmään. Opettaja arvioi omaa onnistumistaan hyvinvointikeskusteluprosessissa.

Opettaja tiedottaa oppilaan huoltajia hyvinvointikeskustelusta ja sen tavoitteista. Opettaja ohjeistaa huoltajia keskustelemaan oppilaan kanssa: millaisia ajatuksia oppilaalla on, mistä oppilas haluaa keskustella opettajan kanssa.

Oppilas valmistautuu keskusteluun valitsemallaan tavalla: piirtämällä, kuvaamalla, pohtimalla mistä haluaa opettajan kanssa keskustella. Oppilaan tuotos tai valittu tapa annetaan etukäteen opettajalle opettajan valmistautumista varten. Hyvinvointikeskustelussa oppilas kokee osallisuutta sekä vaikuttamisen mahdollisuutta ja saa myönteisen vuorovaikutus- ja kohtaamiskokemuksen. Oppilas arvioi hyvinvointikeskusteluprosessia, esimerkiksi sanoittamalla tai kirjaamalla omia ajatuksiaan ja tunteitaan.

9 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI, EETTISYYS JA JATKOKEHITYSEHDOTUKSET

9.1 Prosessin arviointi

Opinnäytetyön ja kehittämishankkeen idea sai alkunsa Me-koulukehittämisestä Lohjalla. Me-koulussa syrjäytymistä ehkäistään ja vähennetään suunnitelluilla kokeilulla, joiden vaikuttavuutta seurataan ja pyritään sen jälkeen yleisiin toimintamalleihin. Hyvinvointikeskustelut ovat olleet kokeilu, jonka toivomme jäävän elämään yleiseksi toimintamalliksi kouluille. Tavoitteenamme oli kuulla oppilaita ja opettajia mallin kehittämiseksi.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää malli opettajien hyvinvointikeskusteluihin (1lk – 9lk) oppilaiden kanssa. Tarkoituksena oli lisätä oppilaiden hyvinvointia oppilaan ja opettajan välisen voimavarakeskeisen ja oppilaan osallisuutta tukevan keskustelumallin avulla. Kehittämishankkeessamme halusimme korostaa oppilaiden ääntä mallia kehittäessämme. 6- ja 9 – luokkalaisten oppilaiden webropol- kyselyt toteutettiin oppitunnin aikana opettajien johdolla. Tavoitteena oli kerätä oppilaita tietoa mitä he odottavat keskusteluilta sekä millaisia keskusteluja he ovat opettajien kanssa käyneet. Tavoitteena on luoda malli, missä korostuu voimavarakeskeisyys ja oppilaan osallisuus. Tätä varten haastattelimme sekä opettajia, teimme kyselyn oppilaille sekä Ylöjärven Metsäkylän opettajille juttutuokioiden kokemuksista.

Työmme eteni aineisto edellä ja teoriaa hahmottelimme omasta työelämäkokemuksesta sekä aiheeseen laajasti perehtyen. Alussa tuntui, että työn laaja teoreettinen viitekehys tuotti myös haasteita teorian kokoamisessa sekä myös kyselyiden sekä haastatteluiden kysymyksiä laadittaessa. Haastatteluiden ja kyselyiden tarkoitus oli palvella tavoitetta, mallin kehittämistä. Lähdimme valitsemiemme menetelmien avulla avoimesti ja mielenkiinnolla kuulemaan opettajien ja oppilaita, tavoitteena luoda heidän toiveidensa mukainen malli.

Kehittämishankkeen edetessä huomasimme, kuinka laajasta kokonaisuudesta on kyse ja hankkeen rajaaminen tuotti vaikeuksia. Kyseessä on tärkeä asia, joka äärellä toivoisi pystyvän viipymään pidempään ja saada aikaan muutosta, joilla olisi merkitys lasten ja nuorten hyvinvoinnille. Perehdyimme teoriaan laajasti sekä

pyrimme hyödyntämään oman työelämäkokemuksen kehittämishankkeessa. Tulosten analyysin pohjalta teoreettista viitekehystä on muokattu vastaamaan kehittämishankkeen tavoitetta ja tarkoitusta. Kehittämishankkeen teoreettinen viitekehys muodostuu pedagogisen hyvinvoinnin mallista sekä myönteisen tunnistamisen mallista. Teoreettinen viitekehys muodostui lukuisien pohdintojen ja yhteisten keskustelujen jälkeen. Teoriaa on luettu ja pohdittu, karsittu ja jälleen koottu yhteen. Pohdittu, kuuluuko tämä osuus hyvinvointikeskusteluun vai olemmeko eksyneet liian kauas asian ytimeistä. Hyvinvointi on laaja käsite ja sen rajaaminen on ollut tässä kehittämishankkeessa haastava. Tämä prosessi on kuitenkin ollut meille tärkeä. Erilaisten pohdintojen ja yhteisten keskustelujen jälkeen asiat kolahtivat paikoilleen ja jäsenyivät pedagogisen hyvinvoinnin alle.

Heikkilän, Jokisen ja Nurmelan (2008, 129) mukaan kehittämissuunnitelman onnistumisen kannalta on hyvä arvioida käytännön toteutusta, ajankäytön hallintaa, työn sisältöä sekä lopputulosta. Ajankäyttöön liittyvä tutkimussuunnitelma oli hyvä innoittaja kehittämishankkeen valmistumiselle. Kehittämishankkeen aikana toteimmme, että parityöskentely on ollut erittäin voimauttavaa ja sekä uusia oivalluksia antavaa. Vuoropuhelu sekä kriittinen arviointi on vahvistanut yhteisiä näkemyksiämme. Yhteistyössä kehittämishankkeen tavoitteiden ja tarkoituksen selkeyttäminen kirkastuivat jatkuvan arvioinnin avulla. Kysyimme toisiltamme kysymyksiä, joiden avulla oivalsimme ja kehitimme prosessia eteenpäin. Kehittämishankkeemme tavoitteena oli tuottaa malli opettajan käyttöön hyvinvointikeskustelujen toteuttamiseksi.

Kehittämishankkeen eteen voi tulla ongelmia, jotka saattavat vaikuttaa prosessin etenemiseen tai toteutumiseen (Heikkilä ym. 2008, 80). Kehittämishankkeemme alustava aikataulu oli saattaa työ valmiiksi puoli vuotta aikaisemmin. Huomasimme kuitenkin, että alkutalven 2018 aikana tarkoituksenamme toteutettavat haastattelut venyivät useita kuukausia. Yhdestä Järnefeltin alueen koulusta emme saaneet opettajien haastattelua pyynnöistä huolimatta, myöskään 6. luokkalaisten oppilaiden webropol -kyselyyn ei vastattu lainkaan. Ylöjärven Metsäkylän Yhtenäiskoulusta saimme kaksi vastausta. Olisimme toivoneet enemmän vastauksia mutta ymmärrämme vastausten vähyyden, sillä kehittämishanke ei mahdollisesti palvelut suoranaisesti heitä.

Käyttämämme toimintatutkimus kehittämishankkeen lähestymistapana on hyvä lähtökohta toiminnan kehittämiseksi yhteistyössä työelämän kanssa (Toikko & Rantanen 2009,70). Toimintatutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä ratkaisemaan yhteinen ongelma (Kananen 2014, 11). Toimintatutkimuksessa korostuu yhteistyö, osallistaminen ja käytännönläheinen lähestymistapa (Ojasalo ym. 2009, 58). Tässä kehittämishankkeessa lähestymistapana toimintatutkimus on laadullinen.

Kehittämishankkeen alussa työelämän edustaja oli aktiivisesti mukana pohtimassa yhdessä työmme tavoitetta ja tarkoitusta. Prosessin alkuun päästessämme, työn teoreettinen osuus sekä kyselyjen laatiminen tapahtuivat kehittämishankkeen kirjoittajien toimesta. Pyysimme toiveita ja palautetta työelämäedustajilta kehittämishankkeen eri vaiheissa. Mielestämme keräsimme aineistoa laajasti, joka palveli tavoitettamme. Webropol -kyselyiden sekä ryhmähaastatteluiden kysymykset antoivat vastauksia mallin kehittämiseksi. Jälkeenpäin tarkasteltuna oppilaille suunnatun webropol –kyselyn kysymystenasettelun olisi voinut tehdä enemmän pedagogista hyvinvointia painottavammaksi, jolloin olisimme tarkastelleet esimerkiksi kiusaamista sekä siihen puuttumista ja ennaltaehkäisyä oppilaiden kokemana. Tätä kokemustietoa olisi voinut laajemmin hyödyntää hyvinvointikeskustelumallissa.

9.2 Eettisyys ja luotettavuus

Kehittämishankkeen aikana on pyritty noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja välttämään virheiden syntymistä. Yleisesti hyväksytyjen tutkimuseettisten periaatteiden tunteminen ja niiden mukaan toimiminen ovat tutkijan vastuulla. Työskentelyn aikana noudatetaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, rehellisyyttä ja huolellisuutta. Eettisinä periaatteina tulee huomioida osallistuneiden suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Tutkimustulosten esittämisessä noudatetaan tarkkuutta ja huolellisuutta sekä huomioidaan asiallisesti muiden tutkijoiden töiden saavutukset. (Hirsjärvi ym. 2009, 23-27.) Kehittämishankkeessa perinteiset rehabiliteetti ja valideetti -käsitteet korvautuvat osittain vakuuttavuus -käsitteellä. Vakuuttavuutta lisätään kuvaamalla tutkimusprosessi mahdollisimman läpinäkyvästi sekä tulokset esitetään johdonmukaisesti. Luotettavuuteen vaikuttaa myös sitoutuminen yhteiseen tavoitteeseen. (Toikko ym. 2009, 121-129.)

Kehittämishankeprosessin ajan olemme huomioineet eettiset periaatteet noudattaen avoimuutta, luotettavuutta sekä rehellisyyttä. Kirjalliset tutkimusluvut (Liitteet

1 ja 2) on haettu ja myönnetty Lohjan ja Ylöjärven kaupungeilta. Osallistujia on tiedotettu hankkeen tavoitteesta, tarkoituksesta ja sisällöstä tiedotteilla (Liitteet 5, 6 ja 8). Aineistonkeruussa korostimme osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä vastaajien anonyymiyttä. Tutkimukseen osallistuville pyrittiin antamaan riittävästi tietoa ja mahdollisuus esittää kysymyksiä missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Sähköpostitse kävimmekin jonkin verran vuoropuhelua, tarkensimme ja vastasimme kysymyksiin. Opettajien ryhmähaastattelut toteutimme parityönä, jossa toinen toimi haastattelijana ja toinen havainnoijana. Tämä toteutustapa mahdollisti haastattelujen reflektiivisen pohdinnan ja peilaamisen, joka lisää myös tulosten ja tulkintojen luotettavuutta. Haastattelujen jälkeen haastattelut litteroitiin ja haastattelujen tulokset lähetettiin osallistujille kommentoitaviksi ja täydennettäväksi.

Oppilaiden ja huoltajien tiedotteessa kerrottiin, että kyselystä voi kieltäytyä joko huoltaja tai oppilas itse. Opettajat ja rehtorit myös pääsivät perehtymään avoimesti kyselyyn jo ennalta ja toteutus tapahtui heidän kauttaan ja yhteistyöllään. Riskinä kyselyissä oli vastausten määrä sekä kysymysten ymmärtäminen ja tulkinta. Testasimme kyselyä ennakoon pienellä otannalla. Myös oppilaiden motivoituneisuus kyselyn vastaamiseen saattaa olla riskitekijä. Pyysimme oppilaille tuttuja opettajia rohkaisemaan kyselyyn vastaamista. Ylöjärven Metsäkylän yhtenäiskoulun kysely jaettiin rehtorin kautta kaikille koulun opettajille. Validiteettia lisää se, että aineistosta vastaajaa ei voi mitenkään päätellä.

Kehittämishankkeen vakuuttavuutta tukee se, että olemme kuvanneet tutkimusprosessin läpinäkyvästi ja tulokset esitellään johdonmukaisesti teoreettiseen viitekehukseen pohjautuen. Laaja aineistonkeruu niin menetelmien kuin lähteidenkin osalta tukee kehittämishankkeen vakuuttavuutta. Aineiston analysointi toteutettiin vertailemalla yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia ja nivomalla ne teoreettisen viitekehksen kategorioihin. Tulosten esittelyssä halusimme käyttää paljon suoria lainauksia, kunnioittaen opettajien ja oppilaiden ääntä. Suorat lainaukset lisäävät myös tulosten tulkintojen luotettavuutta.

9.3 Hyvinvointikeskustelumallin arviointi

Tulosten käsittelyn ja analysoinnin jälkeen lähdimme kehittämään hyvinvointikeskusteluihin mallia, jonka toivomme vastaavan opettajien ja oppilaiden tarpeita.

Pyysimme toiveita ja palautetta työelämäedustajilta hyvinvointikeskustelumallin kehittämiseksi. Syntyi malli, jolla on vahva teoreettinen viitekehys pedagogisesta hyvinvoinnista ja myönteisestä tunnistamisesta. Teoreettinen viitekehys tarjoaa perusteluja siihen, miten ja miksi oppilaiden osallisuutta tukeva hyvinvointikeskustelu on opettajalle tärkeä työväline. Hyvinvointikeskustelu on opettajan työväline: pedagogisen hyvinvoinnin ja myönteisen tunnistamisen väline. Hyvinvointikeskustelumallin toimintaohjeet eri osa-alueilla ottavat huomioon koko kouluyhteisön, opettajan, oppilaan sekä huoltajat. Toimintaohjeissa on huomioitu kehittämishankkeen tuloksista nousseet oppilaiden sekä opettajien kokemukset. Toimintaohjeet ovat lähtökohta, josta hyvinvointikeskustelumallin juurruttamisen voi aloittaa kouluissa. Mallin käyttöönotto ja juurruttaminen toimintakulttuuriin sekä työaikoihin edellyttää koulun johtajalta sitoutuneisuutta. Voimavaratyypinen keskustelumalli tulee ymmärtää ja nähdä yhtenä merkityksellisenä ja tärkeänä lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevänä toimintatapana. Vuorovaikutteisuus ja dialogisuus ovat lapsen ja nuoren osallisuutta tukeva työ- ja toimintatapa. Hyvinvointikeskustelumalli on heti hyödynnettävissä ja kokeiltavissa kouluissa.

9.4 Kohti keskustelevaa kouluarkea: ehdotukset jatkokehittämiseksi

Jatkokehittämisessä tai -tutkimuksessa toivomme hyvinvointikeskustelumallin juurruttamista koulun arkeen ja toimintakulttuuriin. Tämä edellyttää mallin kokeilemistä, arviointia sekä jatkokehittelyä. Ehdotamme että hyvinvointikeskustelut ”Mitä sulle kuuluu” käydään koko kouluyhteisössä rehtori-opettaja, opettaja-opettaja ja/tai koulunkäynninohjaaja/avustaja, opettaja-oppilas yhteiseen arvopohjaan sitoutumiseksi. Lisäksi opettajien koulutustarpeen kartoittaminen, suunnittelu ja toteutus voivat olla ajankohtaisia. Kehittämishankkeen valmistuttua kiinnostava jatkotutkimusaihe on myös koulukiusaamisen muodot nykypäivänä sekä ennaltaehkäisy ja puuttumisen keinot. Kohtaamisosaaminen on taitoa, jota voi kehittää. Se on myös mielenkiintoinen jatkokehittämisen aihe: kohti keskustelevaa kouluarkea.

10 POHDINTA

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää malli opettajien hyvinvointikeskusteluihin (1lk – 9lk) oppilaiden kanssa. Tarkoituksena oli lisätä oppilaiden hyvinvointia oppilaan ja opettajan välisen keskustelumallin avulla. Vuorovaikutuksen korostuminen on tärkeä huomioida yhteiskunnassa, jossa hallituksen kärkihankkeissa mainitaan osallisuus yhtenä isona linjauksena. Koulu on merkittävässä roolissa, kun puhutaan syrjäytymisen ehkäisystä, tasa-arvosta ja eriarvoisuuden vähentämisestä. Nykyaikaisessa globalisoituneessa digimaailmassa on tärkeä huomioida vuorovaikutus ja sen merkitys kohtaamisessa ja kohdatuksi tulemisessa.

Kehittämishanke toteutettiin Lohjalla, niissä kouluissa, jotka olivat valikoituneet Me-koulukehittämiseen. Ylöjärven Metsäkylän koulu oli mukana webropol -kyselyllä, tarkoituksena oli kartoittaa, miten Yhteispelin mukaiset juttutuokioiden juurtuneet arkikäytäntöön. Vastauksia saimme kaksi. Oppilaiden vastauksia webropol -kyselyyn saimme 100. Kehittämishankkeessamme painottuu vahvasti oppilaan ääni.

Kehittämishankkeen teoriaosassa ja aineistossa sekä tuloksissa puhumme oppilaantuntemuksesta, joka on käsite jo 1960-luvulta (Takala 1961) Oppilaantuntemus on taitoa tuntea oppilas, millainen hän on. Hyvinvointikeskustelujen tarkoituksena on myös oppia tuntemaan oppilas, korostaen oppilaan kuulluksi tulemistä ja tasavertaisuutta. Myönteinen tunnistaminen on oppilaan tutustumista, tunnustamista ja tukemista. Myönteisen tunnistaminen keskiössä on osallisuus ja toimijuus.

Kehittämishankkeen tuloksissa opettajat pitivät hyvinvointikeskustelua tärkeänä ja oppilaalle merkityksellisenä asiana. Hyvinvointikeskusteluille tulisi osoittaa selkeä tavoite ja merkitys sekä asianmukaisesta resursoinnista tulisi vastata johtotasolla. Johtamisella on suuri merkitys toimintakulttuurin muutoksessa sekä tärkeiden asioiden prosesseista vastaamisesta. Kehittämishankkeessa tuli selkeästi esille, että ohjeistus oli annettu väljästi ja sitä toteutettiin kouluissa hyvin eritavoin. Liian väljästi annettu ohje toteuttaa hyvinvointikeskustelu oppilaiden kanssa arkipäivän tilanteissa toi haasteita opettajille järjestää aika ja resurssi hyvinvointikeskustelun toteuttamiseksi. Mallia luotaessa, onkin tärkeä etsiä se tapa, joka toimii. Tärkeää on yhteinen keskustelu, vertailu ja pohtiminen.

Kehittämishankkeen tuloksista käy ilmi, että suurimmalle osalle oppilaista löytyy koulusta aikuinen, jonka kanssa oppilas voi keskustella. Myös kouluterveyskyselyn (2017) tuloksista käy ilmi, että koulusta löytyy aikuisia, joiden kanssa voi keskustella. Oppilashuollolla ja oppilaan kohtaamisosaamisella on merkittävä vaikutus hyvinvointierojen kaventamiseen. Kouluterveyskyselyn (2017) mukaan oppilaista noin kolmannes koki tarvinneensa enemmän tukea koulukuraattorilta ja -psykologilta.

Kehittämishankkeen tuloksissa oppilaista 9 vastaajaa sanoi, ettei koulussa ole ketään aikuista, jonka kanssa voi keskustella ja 6 vastaajaa ei tiennyt. Hyvinvointikeskustelumalli tarjoaa mahdollisuuden jokaisen oppilaan kohdatuksi tulemiseen. Opettajat kokivat hyvinvointikeskustelun myös varhaisen tuen välineenä, jossa tarvittaessa voi ohjata oppilasta eteenpäin muille ammattilaisille esimerkiksi koulukuraattorille tai koulupsykologille. Kuten opettaja haastattelussa totesi:

”...niin se, että tulee ihan varmasti sit jokaisen kanssa juteltuu ni se on sit merkityksellistä koska kaikista ei välttämättä näy sitä että asiat ei ookaan ihan niin hyvin kuin luulee.”

Kehittämishankkeen tuloksissa oppilaat toivoivat keskusteluilta luottamuksellisuutta, ymmärrystä, tasa-arvoisuutta, kuuntelemista ja positiivisia asioita. Opettajilla on mahdollisesti paljon oppiaineiden arviointiin liittyvä tapa keskustella oppilaiden kanssa. Hyvinvointikeskustelumallissa haetaan enemmän voimavarakeskeytystä, jonka tarkoituksena on tukea oppilaiden ja opettajan välistä vuorovaikutusta sekä samalla pyrkiä edistämään oppilaiden sosioemotionaalista kehitystä. Marjamäen ym. (2015, 28-31) aikuisten taito kohdata lapsi suojaa lapsen mielenterveyttä. Kohtaamisosaamisella vahvistetaan ja edistetään koulun tasa-arvoisuutta sekä vähennetään eriarvoisuutta (Opetushallitus 2014a, 14). Kehittämishankkeen tulosten mukaan myönteinen kohtaaminen opettajan ja oppilaan välillä vaikutti positiivisesti oppilaaseen usean päivän ajan. Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten sillä tuetaan oppilaan voimavaroja, osallisuutta ja positiivista mielenterveyttä. Toimintatapa vastaa myös valtakunnalliseen LAPE- muutosohjelman tavoitteisiin.

Pelastakaa lapset ry:n teettämän Lapsen ääni 2018 -raportin (2018, 2-7) mukaan 38 % vastanneista kertoi, että koulussa aikuiset eivät puutu tarpeeksi kiusaami-

seen. 28 % lapsista koki myös, että aikuiset koulussa eivät kohtele kaikkia yhdenvertaisesti. Edelleen kohtaamme nuoria, jotka kertovat, että kiusaamiseen ei ole puututtu koulussa. Koulun tasa-arvoisuuden edistämiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi tässä on vielä paljon työtä tehtävissä. Hyvinvointikeskusteluilla on oppilaalle merkittävä asia, jotta hän tulee kuulluksi ja että hänellä on turvallinen olo kertoa mahdollisesta kiusaamisesta. Koulun rakenteisiin ja johtamiseen liittyen kiusaamisen vastainen työ vaatii paljon työtä – johtamisen tasolta lähtien. Ei ole olemassa kikkaa, jolla kiusaaminen saadaan loppumaan, se vaatii paljon työtä opettajilta, keskustelemista ja läsnäoloa.

Lehtosen ja Vertasen (2006,14) mukaan syrjäytymisprosessin alussa itsearvostus ja tunne pätevydestä ovat heikentyneet. Huomattavaa on koulun merkitys siinä, tunnustetaanko koulussa varhaiset syrjäytymisen merkit ja pystyykö koulut tukemaan lapsia ja nuoria kokonaisvaltaisemmin. Elämänhallinnan menettämisen lisäksi syrjäytymisessä on kyse yksilön ja yhteisön välisten siteiden heikkoudesta ja siksi syrjäytymisen ongelman tarkastelu täytyy ulottaa myös yhteisön tarkasteluun. Tilanne kehittyy vähitellen, ensimmäiset oireet ovat nähtävissä jo alakoulussa. Koulupudokkaaksi ei synnytä hetkessä. Tilanne voi lähteä liikkeelle oppimisvaikeuksista, jotka kasautuvat tai sosiaalisista pulmista. Tämä taas voi aiheuttaa heikkoa itsearvostusta tai koulupelkoa. Koulumotivaatiolle kavereiden merkitys on suuri. Halu kuulua ryhmään ja ponnistella edellyttää tasa-arvoista kohtelua ja kannustavaa ilmapiiriä. Jo varhaiskasvatuksessa kiusaamisen kohteeksi joutuneet, lapset joilla on itsesäätelyn kanssa haasteita tulevat usein torjutuksi tarvitessaan enemmän tukea ja ohjausta taitojen kehittämisessä. Nämä lapset saattavat helposti joutua myös aikuisten kurinpidon kohteiksi ja näin negatiivinen suhde opettajaan vahvistaa käyttäytymisen haasteita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 25-27.)

Erilaisten hankkeiden tarkoituksena on pyrkimys syrjäytymisen ehkäisemiseen, kuten Me-koulu ja Yhteispeli -hanke. Hankkeiden haasteena on uusien toimintatapojen juurruttaminen arkeen – se edellyttää vahvaa johtamista ja toimintakulttuurin muutosta. Uudistuneet esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien (2014) ja varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman (2016) arvoperusta tukee kiusaamisen ennaltaehkäisyä muun muassa osallisuuden ja kuulluksi tuleminen lisäämisen osalta.

Toisaalta myös oppilashuolto on merkittävässä roolissa niin esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa kuin perusopetuksessakin. Tutkimuksessa haettiin juurruttamisen keinoja Ylöjärven Metsäkylän koulusta. Vastausten mukaan toimintakulttuuri koettiin tärkeäksi sekä se, että kaikki tiedostavat keskustelujen merkityksen. Ryhmähaastattelujen tulosten mukaan sitoutumattomuus näkyi siinä, että osa opettajista ei käynyt keskusteluja lainkaan.

Mielestämme kehittämishanke on työelämää uudistava ja merkittävä. Se palvelee lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) kehittämistä kuin myös hallituksen kärkihankkeita osallisuuden lisäämisestä ja kiusaamisen ennaltaehkäisystä. Kehittämämme hyvinvointikeskustelumallin tarkoituksena on, että oppilaan hyvinvointi lisääntyy oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutuksen avulla. Hyvinvointikeskustelu tarjoaa jokaiselle oppilaalle myönteisen vuorovaikutus- ja kohtaamiskokemuksen opettajan kanssa sekä tukee oppilaan osallisuutta. Teoreettinen viitekehys tarjoaa perusteluja siihen, miten ja miksi oppilaiden osallisuutta tukeva hyvinvointikeskustelu on opettajalle tärkeä työväline.

LÄHTEET

Aaltio, E. 2013. Hyvinvoinnin uusi järjestys. Helsinki: Gaudeamus

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Allard, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Juva: WSOY.

Barry, M.M., Clarke, A.M. & Dowling, K. 2017. Promoting social and emotional well-being in schools. Health Education. Publisher: MCB University Press, Emerald. [viitattu 27.9.2018]. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/317834703_Promoting_social_and_emotional_well-being_in_schools

Bills, A. & Howard, N. 2017. Social inclusion education policy in South Australia: What can we learn? Australian Journal of Education Vol. 61. [viitattu 27.9.2018]. Saatavissa: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0004944116689165>

Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus: Pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Dunderflet, T. 2016. Läs näoleva kohtaaminen. Juva: PS-kustannus.

Graham, A., Fitzgerald, R., Powell, A.M., Thomas, N., & Anderson D.L. 2014. Well-being in schools: research project: improving approaches to wellbeing in schools: what role does recognition play? Final report: volume two. Centre for Children and Young People. Southern Cross University. [viitattu 28.9.2018]. Saatavissa: https://epubs.scu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=2361&context=educ_pubs

Greene, R. W & Muurinen, M. 2009. Koulun hukkaamat lapset: opas käytösongelmaisten lasten auttamiseksi. Helsinki: Finn Lectura.

Halme, N., Hedman, L., Ikonen, R., Rajala, R. Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. [viitattu 16.9.2018]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-115-7>

Hamarus, Kanervio, Landén, Pulkkinen, 2014. Huuto! Lasten ja nuorten hyvinvoinnin puolesta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Happiness and wellbeing 2018. Integrating research across the disciplines. Saint Louis university. [viitattu 28.9.2018]. Saatavissa: <http://www.happinessandwellbeing.org/>

Haring, M., Havu-Nuutinen S., & Mäkihönko M. 2008. Toimintakulttuuri ja opettajuus esi- ja alkuopetuksessa. Teoksessa Lappalainen, Kuittinen & Meriläinen (Toim.). Pedagoginen hyvinvointi. Kasvatusalan tutkimuksia 41. Turku: Suomen kasvatustieteellinen Seura, 15-49.

Heikkinen, H. L. T. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: ATENA kustannus, 209-211.

Heikkinen, L.T.H. 2015. Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikkilä, A., Jokinen, P., & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen - avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin sosiaali- ja terveysalalla. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino oy.

Honkanen, E. & Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Tammi.

Huotilainen, H. 2017. Kohtaamisiin! Imatran seurakunnan kansainvälisen oppilastöyön toimintamalli. Opinnäytetyö. Lahti.

Hyvinvointikeskustelukokeilut suunnitelmat 15.12.2017. Kokeilut 2017. Me-koulu, Lohja.

Hyvinvointi 2015 –ohjelma. Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Sosiaali – ja terveysministeriö. 2007. [viitattu 2.6.2018]. Saatavissa: http://www.vlkunto.fi/linkit/Hyvinvointi_2015_-ohjelma.pdf

Häkli, J., Kallio, K.P. & Korkiamäki, R. (Toim.) 2015. Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusseura ry. Verkkojulkaisu. [viitattu 25.4.2018]. Saatavissa:

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf

IEPS 2018. International Educational Psychology Services. [viitattu 28.9.2018].
Saataavissa: <http://internationaleps.com>

Janhunen, K-M. 2013. Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemana. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta: Kuopio. [viitattu 26.6.2018]. Saataavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1021-9/urn_isbn_978-952-61-1021-9.pdf

Jämsen, M. 2012. Oppilaantuntemus samanaikaisopettajien näkemänä. Pro Gradu-tutkielma.

Kampman, M., Solantaus, T., Anttila N., Ojala, T., Santalahti P. ja Yhteispeli-työryhmä. 2015. Yhteispeli koulussa. Opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. [viitattu 19.8.2018]. Saataavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-586-8>

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämätutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Kiesiläinen, L. 2004. Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. Tallinna: Arator.

Kosola, K. & Sonninen, V. 2016. Pedagoginen hyvinvointi opettajan vuorovaikutuksen ja viestinnän näkökulmasta. Pro Gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto.

Kouluterveyskysely 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [viitattu 13.8.2018]. Saataavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-kouluterveyskyselyn-tulokset>

Lappalainen, K. & Hotulainen, R. & Kuorelahti, M. & Thuneberg, H. (2008): Vahvuuksien tunnistaminen ja tukeminen sosio-emotionaalista kompetenssia rakentamassa. Teoksessa Lappalainen, K., Kuittinen M. & Meriläinen, M. (toim.) Pedagoginen hyvinvointi. Kasvatusalan tutkimuksia 41. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 111-131.

Lapsen ääni 2018. Lasten kokemuksia vähävaraisuudesta ja kiusaamisesta koulu- ympäristössä. Pelastakaa lapset ry. [viitattu 11.9.2018]. Saatavissa: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2018/08/20163238/Pelastakaa_Lapset_Lapsen_Aani_2018_web.pdf

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) 2016. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. [viitattu 1.8.2018]. Saatavissa: <https://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Lawes, E. & Boyd, S. 2018. Making a difference to student wellbeing –a data exploration. NZCER. New Zealand Council for Educational Research. [viitattu 28.9.2018]. Saatavissa: <https://www.nzcer.org.nz/system/files/Student%20Wellbeing%20Report.pdf>

Lehtonen, H (toim.). 2008. Sytykkeitä syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa Lehtonen, H. 2008. Sytykkeitä syrjäytymisen ehkäisemiseen. Tampereen yliopisto: Saarijärvi, 14-15.

Lindblom, J., Kampman, M., Ojala T. & Solantaus, T. 2015. Yhteispelin tieteellinen perusta: Lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitys ja niiden edistäminen kouluissa. Työpaperissa Solantaus, T. Lindblom, J., Ojala, T. & Kampman, M. 2015. Yhteispelin toimintatapojen kehittäminen ja teoriatausta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 34/2015. [viitattu 19.8.2018]. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129629/URN_ISBN_978-952-302-583-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Marjamäki E., Kosonen S., Törrönen S., Hannukkala M. 2015. Lapsen Mieli, mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Suomen Mielenterveysseura. Juvenes Print-Suomen Yliopistopaino Oy.

Me-säätiö. [viitattu 10.1.2018]. Saatavissa: <http://www.mesaatio.fi/tietoa-me-saatiosta/>

Meriläinen, M., Lappalainen, K., Kuittinen, M. 2008. Pedagogiikan ja hyvinvoinnin suhde. Teoksessa Lappalainen, K., Kuittinen M. & Meriläinen, M. (toim.) Pedagoginen hyvinvointi. Kasvatusalan tutkimuksia 41. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 7-11.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudella osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOY.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:12. Kiusaamisen vastaisen työn lähtökohdat perusopetuksessa, toisella asteella ja varhaiskasvatuksessa. [viitattu 2.8.2018]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-458-0>

Opetushallitus 2014a. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet. 2014:96. [viitattu 29.12.2017]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus 2014b. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. [viitattu 8.3.2018]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Osallisuudella vähennetään eriarvoisuutta 2015. Terveystieteiden tutkimuskeskus. [viitattu 9.6.2018]. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/128983>

Pennings, H.J.M., Brekelmans, M., Sadler, P., Claessens, L.C.A., van der Want, A.C., van Tartwijk, J. 2018. Interpersonal adaptation in teacher-student interaction. [viitattu 26.6.2018]. Saatavissa: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0959475216301311?to-ken=58FB4D2392D968ECE782B3FF5AF3CD6AC995846B8FB5A640A9513CA192567378FB3539707CE261992E9282EB314F2DFF>

Pietarinen, J., Soini, T. & Pyhältö, K. 2008. Pedagoginen hyvinvointi –uutta ja tuttua koulun arjessa. Teoksessa Lappalainen, K., Kuittinen M. & Meriläinen, M. (toim.) Pedagoginen hyvinvointi. Kasvatusalan tutkimuksia 41. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 53-74.

Pietilä, I. 2010. Ryhmä- ja yksilöhaastattelujen diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä.

Positiivinen pedagogiikka arjessa 2017. Opetushallitus. [viitattu 25.4.2018]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/182454_huomaa_hyva_.pdf

- Pulkkinen, J., Rautapuro, J. & Välijärvi, J. 2018. Kaikki hyvin? Suomalaisnuorten hyvinvointi Nuorisobarometrin ja PISA-tutkimusten valossa. Teoksessa Pekkari-
nen, E. & Myllyniemi, S. (Toim.) Opin polut ja pientareet: nuorisobarometri 2017. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 200. Helsinki, 121-132. [viitattu 13.8.2018].
Saataavissa: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf
- Raina, L. 2012. Uusi yhteisöllisyys. Kasvatusyhteisön rakentamisen ammattitaito. Juvenes Print: Tampereen yliopistopaino.
- Rausku-Puttonen, H. & Rönkä, A. 2004. Opettajankoulutuksen tehtävä koulukulttuurin muutoksessa. Teoksessa Launonen, L. & Pulkkinen, L. (Toim.) Koulu kasvuyhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus, 183- 205.
- Rintakorpi ja Vihmari-Henttonen. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Ronkainen, S. & Karjalainen, A. (toim.) 2008. Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen tutkimuksia 1. Lapin yliopisto: Rovaniemi.
- Ronkainen, S., Mertala, S. & Karjalainen, A. 2008. Kvalitatiivisuus, kvantitatiivisuus ja sähköinen kyselytutkimus. Teoksessa Ronkainen, S. & Karjalainen, A. (toim.) 2008. Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen tutkimuksia 1. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ruusuvuori, J. Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Vastapaino: Tampere.
- Saarinen, T. 2001. Tunne älysi, älyä tuntevasi: opas oman ja työyhteisösi tunneälyn kehittämiseen. Helsinki: Wsoy.
- Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskaatsaus 2018. Eheä yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi. Valtioneuvoston julkaisusarja 22/2018. [viitattu 9.6.2018]. Saataavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/>
- Syrjänen, T. 2018. Kuudesluokkalaisten pedagoginen hyvinvointi ja tavoiteorientaatioprofiilit. Pro Gradu-tutkielma. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Takala, A. 1961. Oppilaantuntemuksen opas. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Hyvinvointi. [viitattu 9.6.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Thomas, N. (2012) Love, rights and solidarity: Studying children's participation using Honneth's theory of recognition. *Childhood*. [viitattu 25.4.2018]. Saatavissa: <http://clock.uclan.ac.uk/3094/1/Thomas%20PRE%20PRINT%20Children%20participation.pdf>

Thomas, N. 2016. Conceptualisations of children's wellbeing at school: the contribution of recognition theory. [viitattu 27.6.2018]. Saatavissa: <http://clock.uclan.ac.uk/12656/1/Conceptualisations%20of%20children's%20well-being%20at%20school%20%20author's%20prepress%20version.pdf>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. uudistettu painos. Tampere: University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K. 2015. Huomaa Hyvä. Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. PS-kustannus. Bookwell OY.

Väljjarvi, J. 2017. Pisa 2015. Oppilaiden hyvinvointi. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. [viitattu 13.8.2018]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55996/1/978-951-39-7046-8.pdf>

World Health Organization 2004. Promoting Mental Health. Concepts, emerging evidence, practice. Geneva: WHO. [viitattu 14.8.2018]. Saatavissa: http://www.who.int/mental_health/evidence/en/promoting_mhh.pdf

LIITTEET

LIITE 1: TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN YHTEISTYÖSOPIMUS,
LOHJA

TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN YHTEISTYÖSOPIMUS

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

TOIMEKSIANTAJA

Toimeksiantaja

Toimeksiantajan yhteyshenkilö

Lohjan kaupunki

Lasten, nuorten ja perheiden palvelualuejoh-
taja

Karstuntie 4

08100 Lohja

Lohja

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Toimeksiantajan kotikunta, jossa kehittämis-
tehtävä toteutetaan

KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAJA

Hankkeen toteuttaja

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelin

Sähköposti

Henna Pohjoisvirta Merja Koskinen

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

henna.pohjoisvirta@student.lamk.fi

merja.koskinen@student.lamk.fi

Sosionomi yamk, lasten ja nuorten hyvinvoin-
nin edistäminen

Jaana Mantela

0447081710

jaana.mantela@lamk.fi

Oppilaan "Mitä sulle kuuluu?" hyvinvointikes-
kustelut opettajan työvälineenä

Koulutusohjelma

Ohjaava opettaja/opettajat

Puhelin

Sähköposti

Kehittämistehtävän aihealue

SOPIMUS

 Työn kustannuksista ja tekijänoikeuksista on sovittu erikseen Opinnäytetyösuunnitelma on tämän sopimuksen liitteenTyön kustannuksista ja tekijänoikeuksista sekä tutkimuksen aikataulusta ja tarkemmasta työn
kuvauksesta

voidaan liittää selvitykset tämän sopimuksen liitteeksi.

Liitteitä yhteensä _____ sivua.

 Toimeksiantajan tietoja ei saa tallentaa oppilaitoksen yritysrekisteriin.

ALLEKIRJOITUKSET

Päiväys

Toimeksiantaja

Hankkeen toteuttaja

LIITE 2: TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN YHTEISTYÖSOPIMUS, YLÖJÄRVI

TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN YHTEISTYÖSOPIMUS

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

TOIMEKSIANTAJA

Toimeksiantaja

Toimeksiantajan yhteyshenkilö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Toimeksiantajan kotikunta, jossa kehittämis-
tehtävä toteutetaan

KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAJA

Hankkeen toteuttaja

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelin

Sähköposti

Koulutusohjelma

Ohjaava opettaja/opettajat

Puhelin

Sähköposti

Kehittämistehtävän aihealue

Ylöjärven kaupunki

Opetuspäällikkö

Kuruntie 14

33470 Ylöjärvi

Ylöjärvi

Henna Pohjoisvirta Merja Koskinen

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

henna.pohjoisvirta@student.lamk.fi

merja.koskinen@student.lamk.fi

Sosionomi yamk, lasten ja nuorten hyvinvoin-
nin edistäminen

Jaana Mantela

0447081710

jaana.mantela@lamk.fi

Oppilaan "Mitä sulle kuuluu?" hyvinvointikes-
kustelut opettajan työvälineenä

SOPIMUS

Työn kustannuksista ja tekijänoikeuksista on sovittu erikseen

Opinnäytetyösuunnitelma on tämän sopimuksen liitteen

Työn kustannuksista ja tekijänoikeuksista sekä tutkimuksen aikataulusta ja tarkemmasta työn
kuvauksesta

voidaan liittää selvitykset tämän sopimuksen liitteeksi.

Liitteitä yhteensä _____ sivua.

Toimeksiantajan tietoja ei saa tallentaa oppilaitoksen yritysrekisteriin.

ALLEKIRJOITUKSET

Päiväys

Toimeksiantaja

Hankkeen toteuttaja

LIITE 3: HAASTATTELUKUTSU

Hei ...koulun opettaja!

Saimme rehtori tiedon, että olet käynyt oppilaiden kanssa hyvinvointikeskusteluja. Kutsumme sinut ryhmä/parihaastatteluun koululle.

Teemme opinnäytetyötä liittyen Sosionomi (Yamk) opintoihin. Opinnäytetyön aihe on Oppilaan "Mitä sulle kuuluu?" hyvinvointikeskustelut opettajan työvälteenä ja se nivoutuu Me-koulukehittämiseen. Lasten, nuorten ja perheiden palvelualuejohtaja.... on hyväksynyt tutkimus- ja yhteistyöluvan ja palvelupäällikkö... kanssa on sovittu yhteistyöstä. Hyvinvointikeskusteluja on käyty pilottina alueen alakouluissa. Kyseessä on ollut opettajan ja oppilaan välinen keskusteluhetki. Tavoitteenamme on kehittää malli/manuaali hyvinvointikeskusteluihin jokaiselle vuosiluokalle sekä esiopetukseen.

Keräämme aineistoa ja kokemuksia Järnefeltin alueelta opettajan ja oppilaan välisistä kahdenkeskisistä keskusteluista opettajia haastatteleamalla sekä 6. ja 9. vuosiluokkien oppilailta webropol –kyselyllä.

Haastattelu tehdään valitsemanasi ajankohtana ...2018. Haastattelu on vapaa-
muotoinen keskustelu teemoittain. Haastatteluun on hyvä varata aikaa noin tunti. Nauhoitamme haastattelut ja opinnäytetyön hyväksynnän jälkeen nauhat hävitetään. Haastattelun kuvaus/tulkinta lähetetään haastatelluille kommentoitavaksi, jonka jälkeen aineistoa täydennetään. Kaikki tutkimukseen liittyvä materiaali käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti.

Pyydämme vastaamaan tähän sähköpostiviestiin; mikä aika sinulle sopii haastattelun ajankohdaksi

Vastaamme mielellämme tutkimukseen liittyviin kysymyksiin.

Kiitos yhteistyöstä!

Henna Pohjoisvirta, henna.pohjoisvirta@student.lamk.fi

Merja Koskinen, merja.koskinen@student.lamk.fi

LIITE 4: OPETTAJIEN RYHMÄHAASTATTELUN TEEMAT JA KYSYMYKSET

1. LUOKKA JA LUKUMÄÄRÄ
Minkä luokan kanssa olet hyvinvointikeskusteluja käynyt ja minkä verran (noin lukumäärä)?
2. OHJEISTUS
Millaisen ohjeistuksen sait keskusteluihin ja miten suunnittelit ne?
3. TAVOITE
Mikä on hyvinvointikeskustelujen tavoite?
4. TIEDOTTAMINEN
Miten olet informoinut huoltajia hyvinvointikeskusteluista?
5. KOKEMUS
Miten olette hyvinvointikeskustelut kokeneet?
6. ONNISTUMINEN
Mitä hyvinvointikeskustelu vaatii onnistuakseen?
7. OPPILAANTUNTEMUS
Mikä merkitys hyvinvointikeskusteluilla on oppilaantuntemukselle?
8. HYVINVOINTIKESKUSTELU JA KOULUN ARKI
Miten hyvinvointikeskustelut olisivat parhaiten osa koulun arkea?
9. TOIVEET HYVINVOINTIKESKUSTELUMALLIIN
Millaisia toiveita sinulla on hyvinvointikeskustelumallin kehittämiseen?

LIITE 5: TIEDOTE OPETTAJILLE OPPILAIDEN KYSELYSTÄ

Hei Järnefeltin alueen opettaja!

Teemme opinnäytetyötä liittyen Sosionomi (Yamk) opintoihin. Opinnäytetyön aihe on Oppilaan "Mitä sulle kuuluu?" hyvinvointikeskustelut opettajan työvälteenä ja se nivoutuu Me-koulukehittämiseen. Lasten, nuorten ja perheiden palvelualuejohtaja... on hyväksynyt tutkimus- ja yhteistyöluvan ja palvelupäällikkö.... kanssa on sovittu yhteistyöstä. Hyvinvointikeskusteluja on käyty pilottina alueen alakouluissa. Kyseessä on ollut opettajan ja oppilaan välinen keskusteluhetki. Tavoitteenamme on kehittää malli/manuaali hyvinvointikeskusteluihin jokaiselle vuosiluokalle sekä esiopetukseen.

Keräämme aineistoa ja kokemuksia opettajan ja oppilaan välisistä kahdenkeskisistä keskusteluista opettajia haastatteleamalla sekä 6. ja 9. vuosiluokkien oppilailta webropol –kyselyllä.

Kysely toteutetaan valitsemanne oppitunnin aikana viikolla 14. Jaamme 6. ja 9. vuosiluokkien opettajille sähköpostitse linkin kyselyyn viikolla 13, jonka voi jakaa oppilaille Wilmassa. Toivomme teidän välittävän alla olevan viestin huoltajille sekä oppilaille Wilman kautta mahdollisimman pian. Kaikki tutkimukseen liittyvä materiaali käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti. Vastaamme mielellämme kysymyksiinne. Kiitos yhteistyöstä!

Merja Koskinen, merja.koskinen@student.lamk.fi

Henna Pohjoisvirta, henna.pohjoisvirta@student.lamk.fi

LIITE 6: TIEDOTE OPPILAALLE JA HUOLTAJILLE OPPILAAN KYSELYSTÄ

Kysely Järnefeltin alueen 6. ja 9. vuosiluokkien oppilaille

Teemme opinnäytetyötä liittyen Sosionomi (Yamk) opintoihin. Opinnäytetyön aiheena on Oppilaan ”Mitä sulle kuuluu?” hyvinvointikeskustelut opettajan työvälineenä. Opinnäytetyö on osa Me-koulukehittämistä Lohjalla. Lasten, nuorten ja perheiden palvelualuejohtajaon hyväksynyt tutkimus- ja yhteistyöluvan ja palvelupäällikkö...kanssa on sovittu yhteistyöstä.

Tutkimusta varten haluamme kartoittaa Järnefeltin alueen 6. ja 9. vuosiluokkien oppilaiden kokemuksia kahdenkeskisistä keskusteluista opettajan kanssa.

Webropol -kyselylinkki lähetetään luokanopettajan kautta ja tehdään oppitunnin aikana viikolla 14. Tutkimukseen osallistuminen on **vapaaehtoista**. Kaikki vastaukset käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti.

Oppilas, toivomme sinun osallistuvan tutkimukseen, koska vastauksesi ja kokemuksesi ovat tärkeitä. Mikäli et halua osallistua, ilmoita siitä luokanopettajalle.

Huoltaja, mikäli et halua lapsenne osallistuvan tutkimukseen, voit laittaa viestin Wilman kautta luokanopettajalle.

Kiitos yhteistyöstä!

Vastaamme mielellämme tutkimukseen liittyviin kysymyksiinne.

Ystävällisesti

Merja Koskinen (merja.koskinen@student.lamk.fi)

Henna Pohjoisvirta (henna.pohjoisvirta@student.lamk.fi)

LIITE 7: 6. ja 9. LUOKKALAISTEN OPPILAIDEN KYSELY

Hyvä oppilas! Teemme opinnäytetyötä hyvinvointikeskustelusta oppilaan ja opettajan välillä. Tarkoituksenamme on kehittää hyvinvointikeskustelumalli koulujen käyttöön tukemaan opettajan ja oppilaan vuorovaikutusta. Haluamme kuulla kokemuksiasi keskusteluista opettajan kanssa. Opettajalla tarkoitamme kaikkia koulun opettajia. Keskustelulla tarkoitamme kahdenkeskisiä keskusteluhetkiä opettajan kanssa. Pohdi kaikkia koulupolkusi aikana olleita keskusteluhetkiä. Toivomme, että vastaat kyselyymme.

1. Sukupuoli * Tyttö Poika

2. Luokka-aste * 6 lk, 9 lk

3. Koulu * Järnefeltin yläkoulu Rauhalan koulu Karjalohjan koulu Ristin koulu

4. Opettajan kanssa keskusteluja on: * päivittäin viikoittain kuukausittain harvemmin ei lainkaan

5. Keskustelut ovat liittyneet (voit valita useamman vaihtoehdon) *

Koulun sääntöihin

Oppimiseen

Kiusaamiseen

Hyvinvointiin

Huolenaiheeseen

Kotiasioihin

Kuulumisiin

Vahvuuksiin

Taitoihin

6. Arvioi seuraavia väittämiä (ei ollenkaan 1 - paljon 4) *

Saan helposti opettajalta apua

Minun on vaikea lähestyä opettajaa

Toivon enemmän huomiota opettajalta

Voin keskustella opettajan kanssa aina halutessani

Opettaja on kiinnostunut kuulumistani

Opettajan kanssa on luontevaa keskustella

Minua jännittää puhua opettajalle

Toivon enemmän opettajalta aikaa keskustelulle

Kerron opettajalle vapaa-ajastani

Keskustelut ovat tärkeitä

Keskustelut ovat tasa-arvoisia

Keskustelut ovat vuorovaikutteisia

Minua ymmärretään keskusteluissa

Minua kuullaan keskusteluissa

Minulle on tärkeää tietää etukäteen mistä keskustellaan

7. Keskusteluissa minusta on tuntunut (voit valita useamman) * Helpottuneelta
Iloiselta Surulliselta Ahdistuneelta Pelokkaalta Vihaiselta Pettyneeltä Ujolta
Jännittyneeltä Huolestuneelta Arvokkaalta Hämmentyneeltä Välinpitämättömältä
Aralta Epävarmalta Muu

8. Miten haluaisit valmistautua etukäteen keskusteluun?

9. Mitä toivot keskusteluilta opettajan kanssa?

10. Millainen on hyvä keskustelu opettajan ja oppilaan välillä?

11. Millainen keskustelu opettajan kanssa on ollut sinulle erityisen tärkeä tai merkityksellinen?

12. Millaisia asioita kerrot opettajalle vapaa-ajastasi?

13. Onko koulussa joku aikuinen, jonka kanssa voit tarvittaessa keskustella?

Kuka?

14. Opettajan kanssa keskusteluihin olen (valitse kuvaava vaihtoehto): * erittäin tyytyväinen, melko tyytyväinen, en tyytyväinen enkä tyytymätön, melko tyytymätön, erittäin tyytymätön

LIITE 8: TIEDOTE OPETTAJAN KYSELYSTÄ YLÖJÄRVEN METSÄKYLÄN YHTENÄISKOULUN OPETTAJILLE

Hyvä opettaja,

opiskelemme Lahden ammattikorkeakoulussa ja teemme opinnäytetyötä liittyen Sosionomi (Yamk) opintoihin. Tutkimusluvan olemme saaneet Ylöjärven kaupungin opetuspäällikkö... Opinnäytetyön aihe on Oppilaan "Mitä sulle kuuluu?" hyvinvointikeskustelut opettajan työvälteenä. Tavoitteena on kehittää malli/manuaali hyvinvointikeskusteluihin jokaiselle vuosiluokalle sekä esiopetukseen. Toimimme yhteistyössä Me-säätiön, Lohjan kaupungin sekä Ylöjärven kaupungin kanssa. Keräämme aineistoa ja kokemustietoa opettajan ja oppilaan välisistä kahdenkeskisistä keskusteluista. Lohjalla haastattelemme opettajia ja teetämme kyselyn 6. ja 9. luokan oppilaille.

Ylöjärven kouluissa on ollut jo pidempään käytössä Yhteispelin mukaiset juttutuokiot. Haluaisimme kuulla kokemuksiasi juttutuokioista sähköisellä webropol -kyselyllä. Kaikki tutkimukseen liittyvä aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti. Kyselyn linkki on avoinna 22.4.18 asti.

Linkki kyselyyn:

Vastaamme mielellämme tutkimuksen liittyviin kysymyksiin. Kiitos yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin,

Henna Pohjoisvirta, henna.pohjoisvirta@student.lamk.fi

Merja Koskinen, merja.koskinen@student.lamk.fi

LIITE 9: YLÖJÄRVEN METSÄKYLÄN YHTENÄISKOULUN OPETTAJIEN KYSELY

Hyvä opettaja, opinnäytetyön tavoitteena on kehittää opettajan ja oppilaan välisiin hyvinvointikeskusteluihin malli/manuaali esiopetus - 9lk. Haluamme kuulla kokemuksiasi Yhteispelin mukaisista juttutuokioista. Toivomme, että vastaat kyselyymme.

1. Opettajakokemus * 1 v., 2-5v., 6-10v., yli 10v.

2. Yhteispelin mukaisten juttutuokioiden lukumäärä, kuinka monta keskustelua olet käynyt tämän lukuvuoden aikana? *

1-10 11-20 21-30 yli 30

3. Minkä luokka-asteen kanssa olet juttutuokioita käynyt tämän lukuvuoden aikana? (voi valita useamman vaihtoehdon) *

Esiopetus 1lk 2lk 3lk 4lk 5lk 6lk 7lk 8lk 9lk

4. Juttutuokion keskimääräinen ajallinen kesto

10min 10-15min 15-30min 30min-

5. Mikä on juttutuokioiden tavoite?

6. Mikäli olet käynyt keskusteluja eri luokka-asteiden kanssa, millaisia eroja juttutuokioissa on ollut?

7. Arvioi juttutuokioiden merkitys (ei merkitystä 1, paljon merkitystä 4) *

Opettajalle/sinulle

Oppilaalle

Luokkayhteisölle

Työrauhaan

Yhteistyölle

8. Millainen on hyvä juttutuokio, miten kuvailisit uudelle opettajalle?

9. Millaisia haasteita/ongelmia juttutuokioihin liittyy?

10. Mitä juttutuokio vaatii onnistuakseen?
11. Miten oppilas valmistautuu juttutuokioon?
12. Miten olet informoinut oppilaan huoltajia juttutuokioista?
13. Miten juttutuokiot ovat parhaiten koulun arkea?